كافى فى علمى العروض والقوافى

منظومهٔ شاهدى وتحفهٔ وهبى

نصاب الصبيان

Physical Description: 15 x 21 cm, Ornamented covers with stamped frames
Condition: damaged

Bound volume contains:

Title: الكافي في علم العروض و القوافي Al-Kafi fi 'ilm al-'arud wa al-qawafi
Language: Arabic
Date: 1196AH / 1781AD

Title: نصاب البيان Nisab al-bayan
Language: Arabic

231

حد علم العروض علم باصول يعرف بها صحيح اوزان الشعر العربي من فاسده وموضوعه هو الشعر من حيث هو موزون باوزان مخصوصة وافي

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على الانعام والشكر له على الالهام والصلوة والسلام
على سيدنا محمد خير الانام وعلى اله وصحبه السادات الاعلام
وبعد فهذا تأليف كاف في علمي العروض والقوافي والله
الموفق وعليه التوكل الاول فيه مقدمة وبابان وخاتمة
فالمقدمة في اشياء لابد منها أحرف التقطيع التي تتألف
منها الاجزاء عشرة يجمعها قولك لمعت سيوفنا
فالساكن ما عري عن الحركة والمتحرك ما لم يعر فمتحرك بعده
ساكن سبب خفيف كقد ومتحركان سبب ثقيل كبك
ومتحركان بعدهما ساكن وتد مجموع كلكم وبينهما
ساكن وتد مفروق كقام وثلثة بعدها ساكن فاصلة

الباب الاول في القاب الزحاف والعلل **اقول** لابد قبل الشروع من تمهيد مقدمة
يطلع المبتدى بها على كمية البحور وعلى كمية اعاريضها وضروبها اجمالا وعلى كشف
معنى العلة والزحاف فنقول البحور المعتبرة عندهم خمسة عشر بحرا على راى الخليل واضع
هذا العلم واعاريضها اربع وثلثون وضروبها ثلثة وستون وستة عشر بحرا على
راى اخفش النحوى واعاريضها ستة وثلثون وضروبها سبعة وستون وكل بحر
مركب من اجزاء مثل فعولن ومفاعيلن ونحوهما ولكل جزء بحسب اصطلاحهم تسمية
فالجزء الاخير من المصراع الاول من البيت يسمى عروضا والجزء الاخير من البيت يسمى ضربا
والباقى يسمى حشوا عند البعض وعند الاخر الجزء الاول من البيت يسمى صدرا والجزء
الاول من الشطر الثانى يسمى ابتداء والباقى وهو ما عدا الصدر والعروض والضرب
والابتداء يسمى حشوا ولكل منها احوال اربعة على سبيل البدل اما الحذف او الاثبات والاثبات
اما مع الزيادة او مع النقصان او مع عدمها اى الابقاء على حاله الاصلى وكل واحد
من تلك الاحوال اما حال الحشو او حال العروض او حال الضرب فان كان حال الحشو
فغير الابقاء يسمى زحافا فالابقاء يسمى سالما وان كان حال العروض وحال الضرب
فلا يخلو اما ان يكون لازما او غير لازم فان كان لازما يسمى علة وان كان غير لازم
يسمى ايضا زحافا فالعلة حال العروض او الضرب اذا كان لازما والزحاف
حال الحشو اذا كان غير الابقاء او حال العروض او الضرب اذا كان غير لازم **فان قلت**
بيّن الفرق بين اللازم وغير اللازم **قلت** اللازم ما يتوقف عليه صيرورة الجزء واحدا
من الاعاريض او الضروب المذكورة ولذلك يسمى علة لان علة الشئ ما يتوقف عليه وجود
ذلك الشئ بخلاف غير اللازم فان الجزء الاخير من المصراع الاول فى الطويل مثلا هو مفاعيلن
اذا كان قبض بحذف خامسه الساكن وهو الياء يعد واحدا من تلك الاعاريض واذا
لم يقبض وابقى على حاله الاولى لا يعد واحدا منها **فان قلت** اذا جاز للشاعر ان ينظم الشعر
فى اية عروض اراد واى ضرب شاء فكيف يكون لازما **قلت** المراد انه لازم نوعه لا شخصه
ومن الناس من يسمى حال الحشو الذى غير الابقاء زحافا وكل واحد من حالى العروض والضرب
علة سواء كان لازما او غير لازم فعلى هذا العلل اكثر من المذكورة الا ان المص ذكر ما هو
اشهر وترك ما هو اندر فالعلة على الاصطلاح الاول اخص مطلقا منها على
الاصطلاح الثانى والزحاف بالعكس ومنهم من يسمى الحال الذى هو غير الابقاء
زحافا سواء كان حال الحشو وحال العروض او حال الضرب ومنهم من يسمى التغير
الواقع فى السبب زحافا والواقع فى الوتد علة ولكل من هذه المذاهب مساغ
اذ لا مناقشة فى الاصطلاح الا ان المص اختار القول الاخير حيث قال
الزحاف تغيير مختص اه فاحفظ هذه المقدمة فانها ينفعك كثيرا هذا اذا اراد

صغرى كفعلن واربعة بعدها ساكن فاصلة كبرى كفعلتن

يجمعها المراد على ظهر جبل سمكة ومنها تأليف التفاعيل وهي

ثمانية لفظا وعشرة حكما اثنان خماسيان وثمانية سباعية

الاصول فعولن مفاعيلن مفاعلتن فاع لاتن ذو الوتد

المفروق في المضارع والفروع فاعلن مستفعلن فاعلاتن

متفاعلن مفعولات مستفعلن ذو الوتد المفروق في

الخفيف والمجتث ومنها تتألف البحور الباب الاول

في ألقاب الزحاف والعلل الزحاف تغيير مختص بثواني

الاسباب مطلقا بلا لزوم ولا يدخل الاول والثالث

والسادس من الجزء فالمنفرد ثمانية الخبن حذف

ثاني الجزء ساكنا والاضمار اسكانه والوقص حذفه متحركا

جمع تفعيل لا باعتبار لفظ هذه المفرد بوزن به بل باعتبار انه اسم موضوع للفظ خاص عندهم يوزن به ما تماثله في مطلق الحركات والسكنات وهو اسم لما هو كلي متحقق في ضمن الاجزاء العشرة سماه الخليل بذلك نقلا له عن المصدر اذ هو في الاصل مصدر قولك فعلت الكلمة اذا اتيت بها بلفظ ف ع ل ثم سمي به الجزء الذي فيه تلك الحروف كما ان التنوين في الاصل مصدر قولك نونت الكلمة اذا اتيت فيها بنون ثم سموا النون نفسها اذا كانت على صفة خاصة وافي

الذي هو جزء المسند به محكوم عليه بانه مركب

فالزحاف يطلق على كل تغيير وبعضهم يفصل كالمصنف فيقول الزحاف هو تغيير بصيغة التفعيل احسن منه بصيغة التفعل كما فعله غيره اذ لا ضرورة الى ان المسمى بذلك هو الحاصل بالمصدر المفاد بصيغة التفعيل لانه فعل الفاعل لا اثره وافي

يعني انه اذا وجد في جزء من اجزاء البيت من لا يلزم الاتيان به في ذلك البيت الثاني كما يكون في العلة وافي

بل يجوز ولا يجوز بالقاف وبالصاد المهملة والوقص بفتح الواو وسكون القاف ولا يكون الا في متفاعلن فيصير مفاعلن وافي

كحذف نون فعولن فيبقى فعول ولم ينقل هذا اللفظ لانه يوجد في كلام العرب اسم على صيغة الصيغة مستعملا بلا تنوين كشعوب بفتح الشين علما للمنية فانها للعلمية والتانيث تستعمل غير منصرفة في كلامهم وكحذف ياء مفاعيلن فيبقى

والطيّ حذف رابعه ساكنا والقبض حذف خامسه والعصب

اسكانه والعقل حذفه متحركا والكف حذف سابعه

ساكنا والمزدوج اربعة الطيّ مع الخبن خبل وهو

مع الاضمار خزل والكف مع الخبن شكل وهو مع العصب

نقص والعلل زيادة فزيادة سبب خفيف على ما اخره

وتد مجموع ترفيل وحرف ساكن على ما اخره وتد مجموع

تذييل وعلى ما اخره سبب خفيف تسبيغ ونقص

فذهاب سبب خفيف حذف وهو مع العصب قطف

وحذف ساكن الوتد واسكان ما قبله قطع وهو

مع الحذف بتر وحذف ساكن السبب واسكان متحركه

قصر وحذف وتد مجموع حذذ ومفروق صلم واسكان

المتحرك

ط بالصاد المهملة وهو اسكان الخامس المتحرك كاسكان لام مفاعلتن فيصير مفاعلْتن فينقل الى مفاعيلن وسمي معصوبا ماخوذ من عصبت الاغصان وعصبتها بالفتح والكسر اعصبها اذا شددت بعضها ببعض لئلا يتحرك

المتحرك السابع وقف وحذفه كسف **الباب الثاني**

في اسماء البحور واعاريضها واضربها **الاول البحر الطويل**

واجزاؤه فعولن مفاعيلن اربع مرات وعروضه واحدة

مقبوضة واضربها ثلثة الاول صحيح وبيته

أبا منذر كانت غرورا صحيفتي ۞ ولم أعطكم بالطوع مالي ولا عرضي

الثاني مثلها وبيته ستبدي لك الايام ما كنت جاهلا ۞ ويأتيك

بالاخبار من لم تزود ۞ والثالث محذوف وبيته

أقيموا بني النعمان عنا صدوركم ۞ والا تقيموا صاغرين الرؤسا

الثاني المديد واجزاؤه فاعلاتن فاعلن اربع مرات

مجزو وجوبا واعاريضه ثلث واضربه ستة الاولى صحيحة

وضربها مثلها وبيته ۞ يا لبكر انشروا لي كليبا ۞ يا لبكر اين اين الفرار

الثانية محذوفة واضربها ثلثة الاول مقصور وبيته

لا يغرن امرأ عيشه ۝ كل عيش صائر للزوال ۝

الثاني محذوف مثلها وبيته اعلموا اني لكم حافظ ۝ شاهدا ما كنت او غائبا ۝

الثالث ابتر وبيته انما الذلفاء ياقوتة ۝ اخرجت من كيس دهقان ۝

الثالثة محذوفة مخبونة ولها ضربان الاول مثلها وبيته

للفتى عقل يعيش به ۝ حيث تهدي ساقه قدمه ۝

الثاني ابتر وبيته رب نار بت ارمقها ۝ تقضم الهندي والغارا ۝

الثالث البسيط واجزاؤه مستفعلن فاعلن اربع مرات

واعاريضه ثلث واضربه ستة الاولى مخبونة ولها

ضربان الاول مثلها وبيته يا جار لا ارحلن منكم بداهية

لم يلقها سوقة قبلي ولا ملك ۝ الثاني مقطوع وبيته

الشعواء ستينك فتحي وعينك سكوني والفك مدليه براكنده اولان غارت يقال غارة شعواء اذا كانت فاشية متفرقة الشواى ستينك فتحي وعينك كسرى وحدليه متفرق اولجيلر يقال حانت الخيل شوائي وشوايع على القلب المتفرقة والقوله

قد اشهدوا الغارة الشعواء تحملني جرداء معروقة اللحيين سرحوب

مستفعلن فاعلن مستفعلن فعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن فعلن

الثانية مجزوءة صحيحة وضربها مثلها الاول مجزوء مذال وبيته

انا ذممنا على ما خيلت ٥ سعد بن زيد وعمرو من تميم

مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن مستفعلان

الثاني مثلها وبيته ماذا وقوفي على ربع خلا مخلولق دارس مستعجم

مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن

الثالث مجزوء مقطوع وبيته سيروا معا انما ميعادكم

مستفعلن فاعلن مستفعلن

يوم الثلثاء بطن الوادي ٥ الثالثة مجزوءة مقطوعة

مستفعلن فاعلن مفعولن فاعلن مفعولن

وضربها مثلها وبيته ما هيج الشوق من اطلال

مستفعلن فاعلن مفعولن

اضحت قفارا كوحي الواحي ٥ الرابع الوافر

مستفعلن فاعلن مفعولن

واجزاؤه مفاعلتن ست مرات وله عروضان وثلثة

اضرب الاولى مقطوفة وضربها مثلها وبيته

لنا غنم نسوقها غزار ٥ كأن قرون جلتها العصي

مفاعلتن مفاعلتن فعولن مفاعلتن مفاعلتن فعولن

قوله معروقة اللحيين صفة ثالثة وهي بالعين المهملة والقاف اي خفيفة لحم الوجه والفرس الجيد يوصف بذلك وسرحوب بضم السين وسكون الراء وضم الحاء المهملات والباء الموحدة هي الطويلة يوصف بها الانثى خاصة واق

مخلولق [illegible] الخلق وهو بضم اللام [illegible] الثوب [illegible] يقال [illegible] مخلولق اذا [illegible] الاملس يقال [illegible] تسوى بالارض والعافي والدارس قريب من ذلك والمستعجم ما لا يقدر على الكلام اصلا كالدار والبهيمة واق

[illegible] الوتد والسكان ما قبله [illegible] فتحي [illegible]

سمي وافرا لتوافر حركاته [illegible] والفعو اصله [illegible] مفاعلتن واق

الثانية مجزوة صحيحة ولها ضربان الاول مثلها وبيته لجرير

لقد علمت ربيعة ان * ن حبلك واهن خلق

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

الثاني مجزو معصوب وبيته ٥ اعاتبها وآمرها ٥

مفاعلتن مفاعلتن

فتغضبني وتعصيني الخامس الكامل واجزاؤه

مفاعلتن مفاعيلن

متفاعلن ست مرات واعاريضه ثلثة واضربه تسعة

الاولى تامة واضربها ثلثة الاول مثلها وبيته لعنترة بن شداد

واذا صحوت فلا اقصر عن ندى ٥ وكما علمت شمائلي وتكرمي

متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن

الثاني مقطوع وبيته ٥ واذا دعونك عمهن فانه

متفاعلن متفاعلن متفاعلن

نسب يزيدك عندهن خبالا ٥ الثالث احذ مضمر وبيته

متفاعلن متفاعلن فعلاتن

لمن الديار برامتين فعاقل ٥ درست وغير اييها القطر

متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن فعلن

الثانية حذاء ولها ضربان الاول مثلها وبيته

لمن

Marginal notes:

بالحاء المهملة المراد به العهد تم

بفتح اللام وكسرها تم

العصب اسكان الخامس ان كان متحركا تم

ليلى الجنون العامري

يقال صحى يصحو اذا افاق من سكره والندى السخاء وشمائل وهي الخلق وجمع في هذين البيتين انه يسخو على السكر والصحو من شرح القصيده

خبالا بفتح الخاء والباء الموحدة هو الفساد والمعنى ان النسوة نسبته الى الشيخوخة بانه نسبة تحقير اليهن وهي عندهن لا التعظيم وافى

اي شمائلي كما علمت انها باقية على عهدها وافى

باشباع الهاء

للاخطل

اسم جبل معين تم

اسم موضع بالعين المهملة والقاف اسم جبل

جمع اية وهي العلامة تم

والمراد المطر

باشباع الراء

دِمَنٌ عَفَتْ وَمَحَى مَعَالِمَهَا هَطِلٌ أَجَشُّ وَبَارِحٌ تَرِبُ

متفاعلن فعلن متفاعلن فعلن متفاعلن فعلن

الثانى احذ مضمر وبيته ولانت اشجع من اسامة اذ

متفاعلن متفاعلن فعلن

دُعِيَتْ نَزَالِ وَلُجَّ فِى الذُّعْرِ الثالثة مجزوءة صحيحة

متفاعلن متفاعلن فعلن

واضربها اربعة الاول مجزوء مرفل وبيته

وَلَقَدْ سَبَقْتَهُمُ اِلَىَّ فَلِمْ نَزَعْتَ وَاَنْتَ آخِرُ

متفاعلن متفاعلن متفاعلاتن

الثانى مجزوء مذال وبيته جَدَثٌ يَكُونُ مَقَامُهُ

متفاعلن متفاعلن

اَبَدًا بِمُخْتَلِفِ الرِّيَاحِ الثالث سالم مثلها وبيته

متفاعلن متفاعلان

وَاِذَا افْتَقَرْتَ فَلَا تَكُنْ مُتَخَشِّعًا وَتَجَمَّلِ

متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن

الرابع مجزوء مقطوع وبيته وَاِذَا هُمُ ذَكَرُوا الْاِسَاءَةَ

متفاعلن متفاعلن

اَكْثَرُوا الْحَسَنَاتِ السادس الهزج واجزاؤه

متفاعلن فعلاتن

مفاعيلن ست مرات مجزوء وجوبا وعروضه واحدة

والذعر بضم الذال المعجمة وسكون العين المهملة هو الفزع

وحاصل البيت ان الشاعر مدح به شخصا كان هجاه قبل ذلك فاحسن اليه فى مقابلة هجوه

سمى هزجا ... الهزج الذى هو تردد الصوت وقيل لان كل جزء منه يتردد

صحيحة ولها ضربان الاول مثلها وبيته ٭ عفى من آل ليلى السهب

فالاملاح فالغمر ٭ الثاني محذوف وبيته

وما ظهري لباغي الضيم ٭ بالظهر الذلول ٭

السابع الرجز واجزاؤه مستفعلن ست واعاريضه

اربع واضربه خمسة الاولى تامة ولها ضربان الاول

مثلها وبيته ٭ دار لسلمى اذ سليمى جارة ٭ قفر ترى آياتها

مثل الزبر ٭ الثاني مقطوع وبيته ٭ القلب منها

مستريح سالم ٭ والقلب مني جاهد مجهود ٭

الثانية مجزوءة صحيحة وضربها مثلها وبيته

قد هاج قلبي منزل ٭ من ام عمرو مقفر ٭ الثالثة مشطورة

وهي الضرب وبيته ما هاج احزانا وشجوا قد شجا ٭

الرابع

الرجز مأخوذ من قولهم رجز البعير اذا ارتعش عند القيام اي تضعف فالمرتجز كانه مرتعش عند انشاده لقصر ابياته واقى

سليمى تصغير سلمى المذكور وكرر ان ذكر اسمها واتى به مظهرا تلذذا وتعشقا فيه ولكنما اذا وقع بصيغة التصغير فانه يعذب كما قال ابن العارض ما قلت حبيبي من التصغير يعذب اسم الحب بالتصغير واقى

الزبر جمع زبرة وهي بالزاء المعجمة والباء الموحدة القطع مع جواز فتح الباء البضا هي القطع من الحديد ومنه قوله تعالى اتوني زبر الحديد الاية واقى

الرابعة منهوكة وهي الضرب وبيته يا ليتني فيها جذع

الثامن الرمل واجزاؤه فاعلاتن ست وله عروضان

وستة اضرب الاولى محذوفة واضربها ثلثة الاول تام

وبيته مثل سحق البرد عفى بعدك القطر مغناه وتأويب الشمال

الثاني مقصور وبيته ابلغ النعمان عني مالكا انه قد

طال حبسي وانتظار الثالث مثلها وبيته قالت

الخنساء لما جئتها شاب بعدي رأس هذا واشتهب

الثانية مجزوة صحيحة واضربها ثلثة الاول مجزو

مسبغ وبيته يا خليلي اربعا واستخبرا رسما بعسفان

الثاني مثلها وبيته مقفرات دارسات مثل آيات الزبور

الثالث مجزو محذوف وبيته ما لما قرت به العينان من هذا ثمن

التاسع السريع واجزاؤه مستفعلن مستفعلن

مفعولات مرتين واعاريضه اربع واضربه ستة
الاولى مطوية مكسوفة واضربها ثلثة الاول مطوي
موقوف وبيته ازمان سلمى لا يرى مثلها الراؤون
في شام ولا في عراق الثاني مثلها وبيته
هاج الهوى رسم بذات الغضا مخلولق مستعجم محول
الثالث اصلم وبيته قالت ولم تقصد لقيل الخنا مهلا
لقد ابلغت اسماعي الثانية مخبولة مكسوفة
وضربها مثلها وبيته النشر مسك والوجوه دنانير
واطراف الاكف عنم الثالثة موقوفة مشطورة
وضربها مثلها وبيته ينضحن في حافاتها بالابوال

الرابعة

العراق بلاد يذكر ويؤنث وقيل فارسي معرب والعراقان الكوفة والبصرة واعرق الرجل صار الى العراق مختار

هاج حرك الهوى عشق والجمع اهواء والرسم الاثر فاعله مفعول هاج وذات الغضا موضع محبوب

والمستعجم الذي لا ينطق والمحول الذي له حول واقي المحول بالضم

الخنا ... ومهلات

عنم بعين مهملة ونون وميم مفتوحتين شجر لينة الاغصان احمر واقي

الاكف بضم الهمزة والكاف

النضح بالضاد المعجمة ... رشح الماء وغيره ... بالمعجمة ابلغ منه بالمهملة واقي

الرابعة مكسوفة مشطورة وبيته يا صاحبي رحلي اقلّوا

عذلي العاشر المنسرح واجزاؤه مستفعلن مفعولات

مستفعلن مرتين واعاريضه ثلثة كضروبها الاولى

صحيحة وضربها مطوي وبيته ان ابن زيد لا زال

مستعملا للخير يفشي في مصره العرفا الثانية موقوفة

منهوكة وضربها مثلها وبيته صبرا بني عبد الدار

الثالثة مكسوفة منهوكة وضربها مثلها وبيته

ويلم سعد سعدا الحادي عشر الخفيف واجزاؤه

فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن مرتين واعاريضه ثلثة

واضربه خمسة الاولى صحيحة ولها ضربان الاول مثلها

وبيته حل اهلي ما بين درنا فبادولي وحلت علوية بالسخال

نقديره اصبر صبرا يا بني عبد الدار هو قول قال ابن هشام في السير هو قول هند بنت عتبة يوم احد يحا طب بني عبد الدار

قول ام سعد ابن معاذ رضي الله عنه لما مات ابنها سعد بعد انصرافه من الحكم في بني قريظة شهيدا من جراحة اصابته في غزوة الخندق قال ابن هشام في سيره فلما حمل على نعشه انشدت قائلة والى

العرف والعروف قال الله تعالى خذ العفو وامر بالعرف الا ان العرف ضد النكر ... هو جائز ... تم

علوية بضم العين المهملة وبالنصب والسخال بالسين المهملة والخاء المعجمة اسم موضع والى

ويلحقه التشعيث جوازاً وهو تغيير فاعلاتن لزنة

مفعولن وبيته ليس من مات فاستراح بميت ٥ إنما

فاعلاتن معاعلن فعلاتن فاعلاتن

الميت ميت الأحياء ٥ إنما الميت من يعيش كئيباً

مفاعلن مفعولن فاعلاتن مفاعلن فعلاتن

كاسفاً باله قليل الرجاء ٥ الثاني محذوف وبيته

فاعلاتن مفاعلن فاعلاتن

ليت شعري هل ثم هل آتينهم ٥ ام يحولن من دون ذاك الردى

فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن فاعلن

الثانية محذوفة وضربها مثلها وبيته إن قدرنا يوماً

فاعلاتن مستفعلن

على عامر ٥ ننتصف منه او ندعه لكم ٥ الثالثة

فاعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلن

مجزوءة صحيحة ولها ضربان الاول مثلها وبيته

ليت شعري ماذا ترى ٥ ام عمرو في امرنا ٥ الثاني مجزوء

فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن مستفعلن

مخبون مقصور وبيته كل خطب ان لم تكونوا غضبتم

فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن

يسير ٥ الثاني عشر المضارع واجزاؤه مفاعيلن

فعولن

والميت الاول والثاني في الشاهد مخففان والثالث مشدد تم

قوله احياء مفعولن وهو مشعث وقوله للرجاء فاعلاتن باق على اصله تم

مفاعيلن

مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن مرّتين مجزوّ وجوبا

وعروضه واحدة صحيحة وضربها مثلها وبيته

دَعَاني إلى سُعَادِ ۞ دَوَاعِي هَوَى سُعَادِ ۞ الثالث

عشر المقتضب واجزاؤه مفعولات مستفعلن

مستفعلن مرّتين مجزوّ وجوبا وعروضه واحدة

مطويّة وضربها مثلها وبيته ۞ أَقْبَلَتْ فَلَاحَ لَهَا

عَارِضَانِ كَالْبَرَدِ ۞ الرابع عشر المجتثّ واجزاؤه

مستفعلن فاعلاتن فاعلاتن مرّتين مجزوّ وجوبا

وعروضه واحدة صحيحة وضربها مثلها وبيته

اَلْبَطْنُ مِنْهَا خَمِيصٌ ۞ وَالْوَجْهُ مِثْلُ الْهِلَالِ ۞ ويلحقه

التشعيث وبيته لِمْ لَا يَعِي مَا يَقُولُ ۞ ذَا السَّيِّدُ الْمَأْمُولُ

بضم الميم وفتح الضاد المعجمة سمي بذلك لاقتضابه من المنسرح اي اقتطاعه منه بتقديم مفعولات فانها هناك متوسطة واتى

سمي بذلك لانه مجتث اي مقتطع من الخفيف بتقديم مستفعلن فانه هناك متوسط والاجل اقتطاعه منه كان زحافه كزحافه واتى

الخامس عشر المتقارب واجزاؤه فعولن ثمان مرّات

وله عروضان وستّة اضرب الاولى صحيحة واضربها

اربعة الاوّل مثلها وبيته فامّا تميمٌ تميم بن مرٍّ

فالفاهم القوم روبى نياما ٭ الثانى مقصور وبيته

ويأوى الى نسوةٍ بائساتٍ وشعثاً مراضيع مثل السعالْ

الثالث محذوف وبيته ٭ واروى من الشعر شعرا

عويصا ٭ ينسّى الرواة الذى قد رووا ٭ الرابع ابتر

وبيته ٭ خليلىّ عوجا على رسم دارٍ ٭ خلت من سليمى

ومن ميّة ٭ الثانية مجزوّة محذوفة ولها

ضربان الاوّل مثلها وبيته ٭ امن دمنة اقفرت

لسلمى بذات الغضا ٭ الثانى مجزوّ ابتر وبيته

تعففْ ولا تبتئسْ فما يقضَ يأتيكا السادس عشر

المتدارك واجزاؤه فاعلن ثمان مرات وله عروضان

واربعة اضرب الاولى تامة وضربها مثلها وبيته

جاءنا عامرٌ سالماً صالحاً بعدما كان ما كان من عامرِ

الثانية مجزوة صحيحة واضربها ثلاثة الاول مجزو

مخبون مرفل وبيته دارُ سلمى بشحر عمان قد كساها

البلى الملوان الثاني مجزو مذال وبيته هذه

دارهم اقفرت ام زبورٌ محتها الدهورُ الثالث

مثلها وبيته قف على دارهم وابكين بين اطلالها

والدمن والخبن فيه حسن وبيته كرة طرحت

بصوالجة فتلقفها رجلٌ رجلُ والقطع في

بفتح الميم وهذا البحر لم يذكره الخليل وتداركه الاخفش ولذا سمي متداركا كما قاله ابن واصل وغيره ويسمى ايضا بالمخترع والخبب وركض الخيل كذا ذكره ابن القطاع ويسمى ايضا بالمحدث والغريب وقطر الميزاب وضرب الناقوس لان الصوت الحاصل منه يشبه هذه الاشياء

حشوه جائز وبيته ما لي مال الا ذرهم ٥ او برذون ذاك الادهم
فعلن فعلن فعلن فاعلن فعلن فعلن فعلن فعلن

واجتمعا وبيته زمت بال البين ضحى ٥ في غور تهامة قد سلكوا
فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن

الخاتمة في القاب الابيات التام ما استوفى اجزاء دائرته

من عروض وضرب بلا نقص كاولى الكامل والرجز والوافي

ما استوفاها منهما بنقص كالطويل والمجزو ما ذهب

جزء عروضه وضربه والمشطور ما ذهب نصفه والمنهوك

ما ذهب ثلثاه والمصمت ما خالفت عروضه ضربه

في الروي كقوله كان تونسمت من خرقاء منزلة ماء الصبابة
مستفعلن فعلن مستفعلن فعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن فعلن

من عينيك مسجوم ٥ والمصرع ما غيرت عروضه
مستفعلن فعولن

للالحاق بضربه في زيادة كقوله ٥ قفا نبك من ذكرى
فعولن مفاعيلن

حبيب وعرفان ٥ وربع خلت اياته منذ ازمان
فعولن مفاعيلن فعولن مفاعلن فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن

والمصمت هو ترك التصريع والتقفية واي

الروي هو الحرف الذي يلزمه القافية ويسمى فيقال هذه قافية لامية رائية ونحوهم محسن قيصري

اصله قفن قابدلت من النون الف ونبك مجزوم لانه جواب الامر والذكرى مصدر ذكر وعرفان اي وكان الديار اي معرفتها والربع الدار بعينها والحلة الضيا وروى رسم عفت اياته ذكرى العيني

عروضه ليس بمقبوض والحال ان القبض واجب للالحاق بضربه

أتت حجج بعدي عليها فأصبحت • كخط زبور في مصاحف رهبان

أو نقص كقوله أجارتنا إن الخطوب تنوب • وإني

مقيم ما أقام عسيب • أجارتنا إنا غريبان ههنا

وكل غريب للغريب نسيب • والمقفى كل عروض

وضرب ساويا بلا تغيير كقوله • قفا نبك من ذكرى

حبيب ومنزل • بسقط اللوى بين الدخول فحومل

والعروض مؤنث وهو آخر مصراع الأول وغايتها في

البحر أربعة كالرجز ومجموعها أربع وثلثون والضرب

مذكر وهو آخر المصراع الثاني وغايته في البحر ستة

كالكامل ومجموعه ثلاث وستون • والابتداء كل جزء

أول بيت أعل بعلة ممتنعة في حشوه كالخرم والاعتماد

السقط بالتثليث ما تساقط من الرمل وفيه ثلث لغات سِقط سَقط سُقط واللوى حين يسترق الرمل فيخرج منه الى الجدد وقوله قفا نبك ثلثة أقوال أحدها خاطب رفيقين له والثاني خاطب رفيقا واحدا وثنى لأن العرب تخاطب الواحد مخاطبة الاثنين قال الله تعالى مخاطبا لملك واحد ألقيا في جهنم والثالث أنه أراد قفن بالنون فأبدل الألف من النون إجراء للوصل مجرى الوقف شرح القصيدة

كل جزء حشوي ذو زحاف بزحاف غير مختص به والفصل

كل عروض مخالفة للحشو صحة واعتلالاً والغاية في

الضرب كالفصل في العروض والموفور كل جزء سلم من

الخرم مع جوازه فيه والسالم كل جزء سلم من الزحاف مع

جوازه فيه والصحيح كل جزء العروض والضرب سلم مما

لا يقع حشواً كالقصر والتذييل والمعرى كل جزء سلم

عن علل الزيادة مع جوازها فيه كالتذييل

الثاني فيه خمسة اقسام الاول القافية هي

من اخر البيت الى اول متحرك قبل ساكن بينهما وتكون

بعض كلمة كقوله وقوفاً بها صحبي على مطيهم

يقولون لا تهلك اسىً وتجمل هي من الحاء وكلمة

كقوله

السلامة في علم العروض بقاء الجزء على حالته الاصلية

بين الموفور والابتداء عموم وخصوص مطلق فكلما وجد الموفور وجد الابتداء ولا ينعكس

اي العلم الثاني وهو علم القوافي قال ابن جني علم القوافي على الاطلاق وان كان متصلاً بالعروض وكالجزء منه لكنه ادق والطف منه والناظر فيه يحتاج الى مهارة في علم التصريف والاشتقاق واللغة والاعراب وهو مع قربه صعب المرام

البيت لامرء القيس الضمير في بها للمنازل قال الزوزني نصب وقوفاً على الحال يريد قفا نبك في حال وقوف اصحابي مطيهم علي والوقوف جمع واقف والصحب جمع صاحب والمطي المراكب واحدها مطية ونصب اسى لانه مفعول له

في شرح ابيات

كقوله فغاضت دموع العين مني صبابة على

البحر حتى بل دمعي محمل وكلمة وبعض اخرى

كقوله وبارح ترب هي من الحاء وكلمتين كقوله

مكر مفر مقبل مدبر معا كجلمود صخر حطه السيل من عل

فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن فعولن مفاعلن فعولن مفاعيلن

هي من من الثاني حروفها ستة اولها الروي وهو

حرف بنيت عليه القصيدة ونسبت اليه ثانيها الوصل

وهو حرف ناش عن اشباع حركة الروي او هاء تليه

فالالف كقوله اقلي اللوم عاذل والعتابا والواو

بعد ضمة كقوله سقيت الغيث ايتها الخيام والياء

بعد كسرة كقوله كما زالت الصفواء بالمتنزل والهاء

تكون ساكنة كقوله فما زلت ابكي حوله واخاطبه

لذي الرمة من الطويل

البيت لامرء القيس في وصف فرس ... الحجر العظيم الصلب والجمع الجلاميد ... معنى البيت ان هذا الفرس في سرعته بمنزلة هذه الصخرة التي قد حطها السيل ...

ومتحركةً مفتوحة كقوله ٥ يوشك من فرّ من منيّته في

بعض غِرّاته يوافقها ٥ ومضمومةً كقوله ٥ فيا لائمي

دعني أغالي بقيمتي ٥ فقيمة كل الناس ما تحسبونه

ومكسورة كقوله ٥ كلّ امرئ مصبّح في أهله ٥ والموت أدنى من

شراك نعله ٥ ثالثها الخروج وهو حرف ناشئ عن حركة

هاء الوصل ويكون ألفاً كيوافقها وواواً كيحسبونه

وياءً كنعله ٥ رابعها الردف وهو حرف مدّ قبل الرويّ

فالألف كقوله ٥ ألا عم صباحاً أيها الطلل البالي ٥ والياء

كقوله ٥ بُعَيد الشباب عصرَ حانَ مشيبُ ٥ خامسها التأسيس

وهو ألف بينه وبين الرويّ حرف ويكون من كلمة الرويّ

كقوله ٥ وليس على الأيام والدهر سالم ٥ ومن غيرها

والغالية من الطيب وقيل أول من سمي بذلك سليمان بن عبد الملك تمت

ان كان الروى ضميرًا كقوله • الا لا تلوما لى كفى اللوم

ما بنا • فما لكما فى اللوم خير ولا ليا • الم تعلما ان الملامة

نفعها • قليل وما لومى اخى من شماليا • او بعضه

كقوله • وان شئتما ان تنجحا وتنجحا • وان شئتما

مثلا بمثل كما هما • وان كان عقلا فاعقلا لاخيكما

بنات مخاض والفصال المقادما • سادسها

الدخيل وهو حرف متحرك بعد التأسيس ككلام سالم

الثالث حركاتها ست اولها المجرى وهو حركة

الروى المطلق ثانيها النفاذ وهو حركة هاء الوصل

كتوا نفها وتحسبونه ونعله ثالثها الحذو وهو حركة ما قبل الردف

لحركة باء البالى وشين مشيب وحاء سرحوب

رابعها الاشباع وهو حركة الدخيل ككسرة لام سالم

وضمة فاء التدافع وفتحة واو تطاول خامسها الرس

وهو فتحة ما قبل التأسيس كفتحة سين سالم سادسها

التوجيه وهو حركة ما قبل الروي المقيد كقوله حتى

اذا جن الظلام واختلط ۝ جاؤا بمذق هل رأيت الذئب قط

الرابع انواعها تسع منها مطلقة مجردة موصولة باللين

كقوله ۝ حمدت الهي بعد عروة اذ نجا ۝ خراش وبعض الشر اهون من بعض

وبالهاء كقوله الا فتى لا فى العلاء بهمته ۝ ومردوفة موصولة

باللين كقوله ۝ الا قالت قتيلة اذ رأتني ۝ وقد لا يعدم

الحسناء ذاما ۝ وبالهاء كقوله عفت الديار محلها

فمقامها ۝ ومؤسسة موصولة باللين كقوله ۝ كليني

لهم يا اميمة ناصب ۝ وليل اقاسيه بطيء الكواكب

وبالهاء كقوله في ليلة لا نرى بها احداً ٭ يحكي علينا الا كواكبها

وثلث مقيدة مجردة كقوله ٭ اتهجر غانية ام تلم ٭

ام الحبل واه بها منجذم ٭ ومردوفة كقوله كل عيش

صائر للزوال ٭ ومؤسسة كقوله ٭ وغررتني وزعمت

انك لابن في الصيف تامر ٭ والمتكاوس كل قافية

لها اربع حركات متوالية بين ساكنيها كقوله ٭ قد

جبر الدين الاله فجبر ٭ والمتراكب كل قافية توالت

بينهما ثلث كقوله ٭ احب فيها واضع ٭ والمتدارك

كل قافية توالت بينهما حركتان كقوله ٭ تسلت عمايات

الرجال عن الهوى ٭ وليس فؤادي عن هواها بمنسل ٭

والمتواتر كل قافية بينها حركة كقوله ٭ يذكرني طلوع الشمس

صخراً وأذكره لكل غروب شمس ۝ والمترادف كل قافية

اجتمع ساكناها كقوله ۝ هذه دارهم أقفرت أم زبور

محتها الدهور ۝ تنبيه الوتد المجموع اذا كان في آخر الجزء

جاز طيه كالبسيط والرجز او خزله كالكامل او خبنه

كالرمل والخفيف والمجتث جاز اجتماع المتراكب والمتدارك

او خبله كالبسيط والرجز جاز اجتماع المتكاوس مع

الاولين الخامس عيوبها الايطاء اعادة كلمة الروي

لفظا ومعنى كقوله يا واضع البيت في خرساء مظلمة

يقيد العير لا يسري بها الساري ۝ لا يخفض الرز

عن ارض ألمّ بها ۝ ولا يضل على مصباحه الساري ۝

والتضمين تعليق البيت بما بعده كقوله ۝ وهم وردوا

الخزل هو اجتماع الطي مع الاضمار

وقد وضع ابن القطاع وغيره ضابطه هذه الاشياء فقال المتكاوس ما كان في آخره فاصلة كبرى والمتراكب فاصلة صغرى والمتدارك وتد مجموع والمتواتر سبب خفيف والمترادف ساكنان

الجفار

الجفار على تميم • وهم اصحاب يوم بغاث إني • شهدت

لهم مواطن صادقات • وثقن لهم بحسن الظن مني •

والاقواء اختلاف المجرى بكسر وضم كقوله • لا بأس بالقوم

من طول ومن قصر • جسم البغال واحلام العصافير •

كانهم قصب جوف اسافله • مثقب نفخت فيه الاعاصير •

والاصراف اختلافه بفتح وغيره فمع الضم كقوله •

رايتك ان منعت كلام يحيى • اتمنعني على يحيى البكاء •

ففي طرفي على يحيى سهاد • وفي قلبي على يحيى البلاء •

ومع الكسر كقوله • الم ترني رددت على ابن ليلى

منيحته فعجلت الاداء • وقلت لشاته لما اتتنا •

رماك الله من شاة بداء • والاكفاء اختلاف الروي

والاقواء اختلاف المجرى وهو حركة الروي قويا بتحمل الحركات المختلفة

جمع حلم وهو الرؤيا

جمع عصر

بحروف متقاربة المخارج كقوله ٥ بنات وُطِاءَ على جِذاءِ

اللّيل ٥ لاتشتكين عملاً ما انقين ٥ والاجازة

اختلافه بحروف متباعدتها كقوله ٥ الا هل ترى

ان لم تكن ام مالك ٥ يملك يدى ان الكفاء قليل ٥ رأى

من خليليه جفاءً وغلظةً ٥ اذا قام يبتاع القلوص

ذميم ٥ والسناد اختلاف ما يراعى قبل الروى من الحروف

والحركات وهو خمسة سناد الردف وهو ردف واحد

البيتين دون الاخر كقوله ٥ اذا كنت في حاجة مرسلاً ٥

فارسل حكيما ولا توصه ٥ وان باب امر عليك التوى ٥

فشاور حكيما ولا تعصه ٥ وسناد التاسيس تاسيس

احدهما دون الاخر كقوله ٥ يا دار سلمى اسلمى ثم اسلمى ٥

الجذ بالفتح والتشديد القطع ام رحمه

بالزاء والراء ايضا م رحمه

او الروى

جمع قلصة وهي الجارية م رحمه

بكسر السين

الى البيتين

سمي سنادا من قولهم تساند القوم اذا جاؤا فرقا لا يقودهم رئيس فيهم مختلفين غير متفقين فكذا قوافي القصيدة لم تتالف بحسب العادة في انتظام القوافي اذا وقع سناد المذكور بل اختلف واحد قال بعضهم السناد اسم لمخالفة الاشباع والحروف الذى ومخالفة الحذو والاشباع الا السناد قاله ابن القطاع واقع كل عيب يحدث قبل الروى

ببسمسم او عن لمين سمسم ٥ فحند فهامة هذا العالم

وسناد الاشباع اختلاف حركة الدخيل كقوله ٥ وهم

طردوا منا بلبا فأصبحت ٥ بلي بواد من تهامة غائر ٥
اسم موضع

وهم منعوها من قضاعة كلها ٥ ومن مضر الحمراء عند التغاور ٥

وسناد الحذو وهو اختلاف حركة ما قبل الردف كقوله ٥ لقد

ألج الخباء على جوار ٥ كأن عيونهن عيون عين ٥

كأني بين خافيتي عقاب ٥ تريد حمامة في يوم غين ٥

وسناد التوجيه وهو اختلاف حركة ما قبل الروي المقيد

كقوله ٥ وقاتم الاعماق خاوي المخترق ٥ الف شتى ليس بالراعي الحمق ٥
الحمق

شذابة عنها شذا الربيع السحق ٥ تمت الكتاب
ويغمه الكاء

الكافي من علمي العروض والقوافي

بعناية الملك المتعال ٥ انه يجيب

كل دعاء وسؤال ٥

مشتبه الاعلام لماع الخفق
م

مفاعیلن مفاعیلن فعولن هزج محذوف بود الکا اکحور
صحیحک دالتیر یوزک ایت نور رحلک التلک ندر نور علی نور

شاهد تمام

بنام خالق و حی و توانا — قدیم و قادر و بینا و دانا
ثنا و حمد و شکر بی نهایه — سپاس و منت بی حد و غایه
اکا کیم وار ایدوب بو کائناتی — یراتدی هم حیاتی هم مماتی
یوغیکن اول دیدی وار اولدی عالم — هم ایتدی قدرتیله خاکی آدم
انک نسلندن ایتدی انبیایی — خصوصا کیم حبیبی مصطفایی
صلاتیله سلام اول شاهه دائم — که انکله دین اسلام اولدی قائم
دخی اصحاب و آلنه که بونلر — انک شرعینه اولدیلر مسخر
بشوا ندن صکره بل مرحوم و مغفور — خدایی اول کمالاتیله مشهور
که والد در بو محتاج و گدایه — اوله روحنه رحمت بی نهایه
دخی معصوم مکن جهدیله مرحوم — اوقیتدی لغتلر باکه منظوم
اوقیدم اول لا تحفه حسامی — معطر اولدی انکله جان مشامی
دخی منظوم اوقیدی چوق لغاتی — ایجردی طبعمه آب حیاتی
شو رسمه اولدم لغت علمنده ماهر — لغت کیم بلمسم اولیدی نادر
گدا ده ساله اولدقده خدایی — ایدوب رحلت قودی دار فنایی
بکا که اولدی لغت علمی مسخر — نه علمه بشلسم اولوری میسر
خصوصا علم ربانی که سلطان — جلال الدین دیمشدر مغز قرآن
کتاب مثنوی کیم قوت جاندر — ضیاء و نور چشم عاشقاندر

شاهدی معلوم اولا عارفه کو بکا دخی
اشتین تر خدایی من خدایی ارزیم

بکا کشف اولدی بی تعلیم استاد — انکله ایدەرم عشاقە ارشاد
یقین بلدم کە بر نور رشتە معصوم — نقطلر اوقیە وزنیلە منظوم
اکا هر علم اولور البتە آسان — اولور عالمدە بر مرد سخندان
خدا شاد ایلیە روح حسامك — ویرە جنتدە اعلا این مقامك
کتوردی نظمە بو نجە در مکنون — سلیس و شوخ و رنك آمیز و موزون
جهانە یقدی بر شمع منور — سوینمز حشرە دك نفعن کورورلر
حدیثندە بیوردی فخر عالم — بو معنای کە اولور خیر آدم
کە اولە دائما خیراتە ساعی — ایدەلر خلق اندن انتفاعی
دلادم کە یازم بر خوشجە نامە — نظیرە اولە اول تحفە حسامە
کە بوندە دخی اولە چوق فوائد — نیجە نفع ایدەلر اندن زوائد
شکردن کونە کونە پیشە حلوا — اولور بر ذوق هر بر نوع تنها
مزین اولە بر محبوب زیبا — کیوب انواع الوانیلە دیبا
ویرر هر رنك اکا بر درلو زینت — کلور عشاقە درلو درلو حالت
نە کلو وار ایسە انە جواهر — کتوردم بوندە الا کە اولە نادر
قودم انلاری کە استعمالی یوقدر — ولی اولیان اندە بوندە چوقدر
کتوردم مثنویدن چوق غرائب — کە اولە مولویلر بوکا راغب
اولان بحر اندە واردر بوندە اما — دخی وار بوندە نیجە بحر عشا

یوق انده دخی قطعه اولور قچه اغز　　کتوردم بحرینی ایچنده بر بر

تمام اولور قچه هر بر قطعه موزون　　بر ردم انده بر بیت همایون

که اوله فارسی بر مصرعی هم　　بری ترکی اوله نه بیش و نه کم

که ترکی فارسی یه اوله مقابل　　بلور اهلی که اولور بو نظمه مشکل

بو رسمه ایلدم اول بیتی ترتیب　　که بیله مبتدی احوال ترکیب

جو الطاف خدا کوستردی اتمام　　دیدم بن دخی تحفهٔ شاهدی نام

کدایم شاهدی مولوی یم　　دیار منتشاده مغلوی یم

بحمد الله که مرد مثنوی یم　　که غواص بحار مثنوی یم

مرادم بو که تحفه بوله شهرت　　کله اوزانیله اطفاله قدرت

ایده لر و نیله اوزانی حاصل　　اوله لر علم مولانا یه قابل

زهی عزت زهی دولت سعادت　　انک که انده اوله بو علمه لیاقت

ولکن کورورم بر جاهل دون　　کیا انک اولمیه کر طبعی موزون

ایده مز وزنیله تقطیعی تفهیم　　ایده جهلیله هر مقصوده تعلیم

رکیکت اوکرده بو موزون کتابی　　خراب ایده او طبع مستطابی

یقین بل کل که بر اوغلنجق اول　　اوقیه شعری ناموزون مهمل

اولور طبعی رکیک و سست و مغبون　　قالور محروم اولیماز دخی موزون

مکر بر حاذق اوستاد کامل　　آنی جهدیله ایده وزنه قابل

کلور وزنه ولی بولماز سلاست — قالور طبعنده البته رکاکت

قوسک اگر ایله بر تازه نهالی — بیوسه طوغر بلورمی اکله مثالی

یا ایکی بر دغه کیم اوله اول خاک — قویه سن بولی یوموق ایده‌می پاک

خدا قهر ایلیه اول جاهله کیم — اوقیدر نظمی کژ اولوب معلم

اکا کیم اولمادی منظوم مقدور — جو تعلیم اتمک اتر باری منثور

خراب اتمش درر تحفه حسامی — نیجه کژ طبع ناموزون و عامی

بنم بو تحفه‌می سن صقله یارب — شولردن که اولمیه طبعی مهذب

نصیبا اتمه بونی ذهن سقیمه — نصیب ایت ذهن پاک مستقیمه

مفاعیلن مفاعیلن فعولن — دورش جان بدر علمه دن و کون

کیم اتسه شاهدی خیر ایله یاد — ایلی عالمده یارب ایله دلشاد

بحر اول قطعه در بحر منسرح مطوی مکشوف

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

تنکری نک آدی درر ایزد و یزدان خدای — دخی بزرک اولو بول کوسترجی رهنمای

هم دخی پیغمبر اول کیم وره حقدن خبر — بای توانکر درر یوخسیله درر گدای

لب طوداق و رخ بکنز چشم کوز و روی یوز — کربکه مژکان مژه دست ال ایاق اولدی پای

گوش قولاق و دوش اومز توش صجین هوش اوص — دود توتن بود ایدی زود تز و رود جای

کارد بچاق آرد اون دختر قز پیکان دمش — نیزه سنکو زه کرش تیر و کمان اوق یای

خور کونش و بر زمین ژاله جه کوک آسمان — یغمره باران دکل ابر بولت ماه آی

گاو اوکوز استر قاتر خر اشک اشتر دوه | اسب آت و مادیان قسراغ و هم کره طای

نای قره و طنبوره در چنگ ایله ششتار رباب کمانچه | اقلیغ و بربط قپوز دمر دودک دف نای

فائده سز بر عبث نسنه یه بیهوده دی | هم دخی بیهوده سوز سویلیجی ژاژخای

بو کوز می ازبر ایت کوکلک آچ با سینی | این سخنم یاد کن ژنگ دلت می زدای

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن | کیم بو کتابی اوقور علم اولور اکا قولای

بحر ثانی قطعه در بحر سریع مطوی

کت برو و سویله بگو گل بیا | از چه ندن چون نته بیچون چرا

ایچ طونه شلوار دی یلک آستین | کوملکه پیراهن و قفتان قبا

نغز دکل کوچکه بچنی یه مغز | چغز و زغ غوک دیر قورباغا

اولدی دریچه ترجه در قپو | گوشه بوجاق اورته میان اوسرا

خویش خصم قوم و قبیله تبار | یاده دی بیگانه بلیش آشنا

گربه کدی ناوه بدست قاروش | اولدی پرستار دده دز بنیا

تکه قوچ دام طوزاق نام آد | شام ایله بام اخشام و طکک چک دیر

طوز نمک و اتمک و ات نان گوشت | ماکیت یوغرت بوزجه آشی ماستبا

بغدایه گندم دی و ارزن طرو | آرپه و بورلجه جو و لوبیا

آرغه دی کاریز اولوق ناودان | دخی دکرمن دورر آسیا

همچو توکس می ننماید مرا | صنجلین کمسه کورنمز بکا

ای صنم دسته خلق حسن
دنیا ده اول عمر و بقا الله ...
مفتعلن مفتعلن فاعلن
بحر سریع مطوی بل جان من

مفتعلن مفتعلن فاعلن — ای شه خوبان جهان مرحبا

بحر ثالث قطعه در بحر مجتث مخبون

اچق گشاده و پیشانی الن ابرو قاش — ذخی برادر و همراه قرداش و یولداش

صفنلو بالجغه کهگل کرج کچ و قوم ریک — سفال صقسی دُرر خشت و سنگ کرج طاش

صواب و خاک در طراق ایتش او دیل باد — همه اشک گوز یاشی درخشک و تر قوالیه یاش

خریدن المق و صتمق فروختن بحر ال — دی سود اصیه کالا اندر متاع و قماش

اکنجی بزرگر و کشت اکن ستیار و نطس — بیکار اک بذر دخی تکوب دوکمچ چاش

بار شمق آشتی آمیختن قرشمق درم — یواش نه رام و صواش جنک در دخی پرخاش

اوقو دویرش کیجه گوندز صفیر لیک اوله — بخوان بکوش شب و روز هجو کاو هباش

شکله اولیدم کاشکی یا تو بودم کاش

مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلات

بحر رابع قطعه در بحر متقارب مقصور

زغن چیلق اولدی و قرتال و دال — کبوتر گوگرجین قنت پر و بال

ستاره و اختر دی کل یلدزه — دی پروینه اولکر یکی ای هلال

هلالیه نوده نور پارسی — همان او غریسی کهکشان ایه شال

آری یه دی زنبور و کندو قوان — شکوفه چیچک انگبین اولدی بال

بلوک صاحاورلی دحر توخ و بک — دی گیسو و مرغوله فرخال و خال

دی اوغلنجغه کوزک و کنک کرز — جواندر یکیت یور اوغل پسر زال

بناميش نه فرتوت فرغل دموى — قرى پيره زن اى ويل ماه سال
سخن دارم از دربه ازمن بستان — سوزم وار ايو انجودن بندن ال
كدبيسر جمال و قليبسر كمال

فعولن فعولن فعولن فعول

بحر خامس قطعه در بحر مضارع

درلر سجى به باده و مل هم پياله جام — قرنق كنيزك و قوله دى بنده هم غلام
لنجشك سرچه صيرچه دخى انگينه در — سرجه طينه يعنى بلعزد جبر پيام
بربند دركوملدرك افسار در يولر — فتراك تركى زين اير اولدى اوين لگام
كفگير كبچه تابه طغن جملكه دى ديك — جوشيد و پخت قيندى و پشدى چيك خام
شمشير و تيغ دى قلجه دشنه خنجره — كيمخت صغرى قينه غلاف ايدو هم نيام
طام بام بورج وام كس آم و مراد كام — هم كام در آدم دخى ديرلر داماغه كام
اى دستگير دامنت از دست كى هلم — اى ال طوتوجى اتككى الدن قچن قويام
علم اوگرن كشى بولسر دريوجه مقام

مفعول فاعلات مفاعيل فاعلات

بحر سادس قطعه در بحر رجز سالم مثمن

قارن شكم نافه گوبك بل در ميان قوشو كمر — دخى زنخ انكاك سينه كوكسدر داخى بر
مرغاب و چرغ اوردك چغر تيزى كند يعنى قفر — آهن دمور در مس بقر گومش نه سيم التون نه زر
ازير فلاى در روى توج اسان كلر دشوار گوج — انجح نهاد و كيش قوچ دیشیى وار ارکك ماده نر
كارى نهفته گزلو ايش گان در جماع و بوس اوپشمك — خوى گرده يعنى درلش عورت زن و شوهر در ار

بيوسته قوردى قاشنك الده طور كمان
يا رب نه شوخ ظالم و لور انسوبد گمان
مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن
بحر مضارع اخرب مكفوف محذوف عيان

... طوتدى صالان ...
... صلدى نورد و فر ...
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
بحر رجز در سالم و اجزا مثمن بر كرار

خم كوپدر دستی سبو آن سو اوتی این سو برو | اوڭ آرد اشاغه يوقرو پيش و پس و زير و زبر
بور جنك اوده وامت كذار آر قم قيشی بيشم نكار | بونده كتور اينجا بيار انده ايلت آنجا ببر
اوتوره بلمزلر هيچ كندوكی قوربتر ای اوغل | منشين بنادانان كريز خود را رها كن ای پسر
مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن | حقا كه جاهل صحبتی نار جهنمدن بتر

بحر سابع قطعه در بحر هزج اخرب و مقبوض

چشم بكار اولدی كوزه بردق | ايسامه تجوی جوی ارمق
انداختن و فرو فكندن | آتمق داخی اشاغه برقمق
زرد اولدی صرو كبود در كوك | قاره سيه و سپيد در اق
هم سرخ قزل يشيل در سبز | نيل اولدی جود كزنه طوقمق
لخت اولدی جومق قتی در سخت | هم پری در بنت نرم يومشق
كف ايه و ناخن اولدی طرنق | انكشت بزرك اولو برمق
كالوج كبچی سی مشت يومرق | كشتی كمی در غرنجه زورق
هم شيب و فراز انيش يوقش در | يوكسك خو بلندی پست الچق
بر هيد انكس كه شد هراسان | قورتلدی اوكيمكه اولدی قورقق
مفعول مفاعيلن فعولن | علم ايكره در سعادت اجق

بحر ثامن قطعه در بحر رمل مقصور

ميچكد يعنی طمر هم رگ طمر دخی قانه خون | بازنلمش جوق سماط آراسته بسيار خوان

بحر سابع در اسلوب بو وزن بوجهدن اوزن خلاصه سی بو اجزادن [illegible] مفعول مفاعلن فعولن بحر اخرب و مقبوضه دن

[illegible] فاعلاتن فاعلاتن فاعلن [illegible]

بازگونه عکسنه در داخی کللونه فکر
درلو درلو گونه گون باشی شغه سرنگون

گوده تن روده بغرسق بوگرک ویکن گرده شش
ایه کو پهلو یکا سوکست یا اوجه سرون

رسته قورتلمش ولیکن بسته بغلو دسته صپ
موی قیل خامه قلم نامه بیتی درج جامه طون

صوچ گناه و صبح یفشان اصبح برکه ایشنه بشا
اوریزن قویر بکن بهراش قوص بتراش یون

یک ایکی اوچ در دو بش یک دو سه چار پنج شش
التی هفت هشت نه ده یدی سکز طقوز اون

بیست و سی یکرمی و اوتوز چل قرق پنجاه اللی در
شصت و هفتاد التمش و یتمش در کالیوه بون

دخی هشتاد نود صد سکسان طقسان یوز
بیلکه هزار و صی صینه بشمار صیکن ازمون

ایجرو کاکلر ایسک بوخچه فالغل طره ده
اندرون اگر شناسی ورنه میمان دربرو

حیف کالیم دام جهل ایچنده قالمشدر زبون

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

بحر تاسع قطعه در بحر هزج سالم مثمن

بورزیدن اوزنمکده نوردیدن دوردرمك
زمین را خواله برکندن ندر یری طوغرزدرمك

ربودن قپمغه درلو نمودن یعنی گوسترمك
زدودن یصدن اجمقدر سبودندر دخی اوومك

رسن ایپ تافتن بوکمك بوکم یافتن بولمق
رسیدن ایرمك و درزمك پیچیدن بافتن اورمك

خرامیدن خرابیدن صلنمق طرملامقدر
صورمق اولدی دامیدن دمیدن یعنی اوفرمك

غنیدن اولدی صورتمك بگردیدن دوردرمك
گزیدن در اصرمق داخی سگ لاییدن اورمك

پالودن سوختن یقمق درز و دوختن تیکمك
خمیدن رفتن یعنی اکلمك داخی سوریمك

اولور انکاشتن افراشتن سرمك و قالدرمق
دخی بنداشتن برداشتن صانمق و گوتورمك

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
هزج بحری مثمن

بوو یعنی تیك
بمعنی صانمه
م

طبید ندر طلا بیموود میدن سبزه اور ترمک — رها بید ندر اوز کتمک رسا بید ندر ایرکورمک

چه باشد سود تن اذیخ زمیردم خویشتن دیدن — نه اوله صوغ قبوردن ادملک کندوزین کورمک

کرکدر کندوزین بلمزاه کندوبی بلدرمک

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

بحر عاشر قطعه در بحر کامل

سن ایتر توددی قیمغه قله دن اغزهم اغزدهان — سرکیکه تله توردی دله صکصن دله دی زبان

اولوخانه کیدیجی قیز قسته دیدی کل ییجی دی می — قمسه دیجک ییکرن دیدی ایلکه دی مخ سکان بیحو

کره یاغی مسک وبایک دی بهن در اولو بهره در — اوده زهره دی قوغ وتوق ریا بدان بری کیما

اوکی کوف بط قاز وفاخته اولیک کلاره خو — کوسته مرغ دی بچه بوریدر یوه لانه در دجی اشیان

شوکوجو جلن اوکه اوله یای اجون اکا کاره دی قیش [illegible] — دی کا یدین اوده خانه دی درکه ستون ایک آستا

لکا ایرک اول که قول اولاکن دین ادلوسنه توبوبن آت — بتو بهتر آن که رتی شوی بنبزرک دین بهل این وآب

کچو جلدن اول که ادب اوکرنه سو تب عزیز اولهی دکان

متفاعلن متفاعلن متفاعلن

بحر احد عشر قطعه در بحر وافر

تکرک طلو وبچه دجه بی برف فره دیه دمه — دی مش قوین قوزیه بره جوبانه شبان [illegible] رمه

دی علله تجل بیوندزغنه دی بوغ وبیابانه هیدولی — اوکنه ره خاوشنگ وصبان اوقینه دی حیس زوله

کوزل کشن وکشنه قوشتی اجی بلشن جلک وجکمه یغیبی بلکش — دی ابله کول وشید ادلودی کنج اویله فلیوه سمه

سن ایه جیلادب بوله یوری که اولکن برر قودن — تو جان بدر بره ادب برکه شوی سره زهمه

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن — حرامی یکه یلانی دیمه دی عیش وغمه سکر بو دمه

اون ایکنجی قطعه بحر هزج اخرب مکفوف محذوف در معلوم اوله که بحر هزج هر مصراعی اصلنده دورت مفاعیلندر اخرب اولدرکه مفاعیلندن میم و نون دوشر فاعیل قالور انک یرینه مفعول قونر مکفوف اولدرکه مفاعیلندن نون دوشر مفاعیل قالور لامک حرکه سیله محذوف اولدرکه مفاعیلندن لن دوشر مفاعی قالور فعولن انک یرینه قونر لیس

بحر اثنی عشر قطعه در بحر هزج اخرب و مکفوف و محذوف

دی جوریه بر امن و اقلیمه دی کشور | دامن جیه قو بمجیه آهنکر و زرکر
در خورند لایق و همداخی سزاوار | آرام دولتک برک آرایش و زیور
یاره ندرمی سرد دخی بر اشور | می زبیکو ماند قله می ماند بکوز
دندان دش اولر شد ربلک و تار ارش | بوداد غنجه دی بیشم بوکه قالیه بیستر
بوقرلغه بالا ازو بالا بوی و خوی در | بلمز لکه دی بیشتر و کیر بکه بیستر
رهبر قولاغز بریمشد اوجی بیرو | بیکار صواش صورته دی چهره و پیکر
میداد بن و یرد دی بکا عدل در داد | دادار دیکل عادله دی فردانه دادر
ملک ایتی خدا و ندو خدیو بشتاب ایو | برده قروش قولد خی در قوله جاکر
هم اولدی سپهبد ار سپهبد چری باشی | دارا اولو سلطانه دی حکم ایدیجی داور
مریخه دی بهرام و زحل در دخی کیوان | کون بالتدوغی بر باختر و طوغدوغی خاور
کوجلویه توانا دیدیلر لیک بها در | الرولدی و نیو اولدی دلیر اولدی دلاور
شیاشی یه دی لوچه دخی لوت الیسزه بیدست | لنک اقسغه دی دیسزه لال ایدو صغر کر
تیز اغه سرخیزه دی دزییه درز بز | دنبل جبن آزخ سکل ازمردوا و یوز کر
بیروز ظفر و نکونک اولدی سکالش | باداش کشی کینن اودشمک دخی کیفر
بیر قوطوت وکوه بوته و طوغری یوری دایم | فرمان برو در شوبره و راست روایدر
مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن | علمه عمل ایت تا بوله سن جنت و کوثر

وقصیرلری فوت اتمکه باعث جرجد
فوجد
شنه بره صبا الیه که مفتاح
فعولن
مفعول مفاعیل مفاعیل
هزج
بو اخرب مکفوف محذوف

بو قطعه هزج اخرب مکفوف محذوف اولیجک مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن اولور

اون اوچنجی قطعه که بحر هزج دن ایکی جزئی اخرب و ایکی جزئی سالمدر اخرب اولدر که مفاعیلن دن میم و نون دوشر فاعیل قالور مفعول اکا بدل بو قطعه ده ایکی جزء سالم و ایکی جزئی اخرب اولیجق مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن قالور

بحر ثالث عشر قطعه در بحر هزج اخرب

هم پایه دی تابستان دی کوللیه همسایه | هم دخی زمستان قیش دی قوک همپایه
هم یار بهار اولدی یا پییز گوزه یرلر | ایستی دی و صوق دی گرمایه و سرمایه
اول کیم اوله اصلی آدی اول پاک نژاد اولدی | اول کیم اوله اصلی المجق اول اولدی فرومایه
آماده یرقلمش پرداخته دوزلمش | یارلیمغ و دوزلمک تارزیدن ویرایه
جاهی یالق اولدی جار ایلاک قربجه موذ | عقربله چیبان ادی کژدم دم و صید پایه
امروز که ایندوزی فردا یمیان ایند | بو کونکه قرانورسن یارین کلور اورتایه
مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن | یو قدر ایکی عالمده ایلک کبی سرمایه

بحر رابع عشر قطعه در بحر رجز

قوتیشه دیرلر کندیره کنده | بکنسته اوزلش قوتیشه کنده
فرخنده و فرخ قوتلو و خرم | شاداغلمق کلمک کریه خنده
بل آفریننده یاردیجی | رزق و ریجیدر روزی دهنده
هم چالیجی هم درایالیجی | اولدی کشنده دخی کشنده
خود راستودن کندوبی اوکمک | لاف اورجیدر هم کب زننده
هرچه بخواهی رو خواه در شو | هرنه دیلرسک وار استه سنده
مستفعلاتن مستفعلاتن | سن سندن اوله غافل اکنده

بحر خمسه عشر قطعه در بحر رمل الشکل

نکره برمحل قاعده لیکلاغه بنات وقندی
سیمی قبو عبیدن مکراوتنده
ایره صحبت
مفاعلن فعولن مفاعلن فعولن
رملی انکل اولدن ...

ندرا صطره ستره قز مقدر ستردن — بلکو فسان فسانه مثل و قصر ستروت
دی دکگه نشاندن دخی صا جمغه فشاندن — دخی قا جمغه کرنختن دخی جمغه کشودن
دخی دقمغه اکندن دخی تقمغه بهیدن — دخی صقمغه فشردن دخی طوکمغه فشردن
بغل اولدی قولتقاغن بوجغنه کنج دیرلر — بوجغ کنج ایکو اوتر قدر نشیمن
دمش اوتلغه چراگاه دخی اوتلو علفزار — اوته دی گیاه اوراق داش ندرد بوار اوره
شیم اولدی چارقادی اشم اولدی دمی اینن — قره اوه دیدی خرکه قلبوق اوله کرزن
بهم بونیکوی کن بتو بند اینک دارمن — قویه سن ایلدا ایله سیکا او کت شده بند
مفاعلن فعولن مفاعلن فعولن — برامزلرله یاد اوله ایوردن ایلیه اوکرن

اورکه سمه
کوزلمه سکم

بحر بست عشر قطعه در بحر مضارع اخرب

بلجو کل اهل لجی هم قلجو ولدی آ — میتین کلنلک و کورک یاروی دامنی ماه
قبلغه بلنک قولک تنک اولدی طار هم تنک — مانی کتاب ارزنک دی زنک اسیرو یاسه
طورنه کلنک ذرنک طاغ کجیسی وتکه — عار اولدی ختنه شنت سنت دیشی بیاسه
هقدانه دعقو باآشی دی و یاغ روغن — پربان اشنه کوذاب دزلر جناغ کاسه
انجام صوک و دشنام سوکمک سیتایشلر اوکمک — دشت اوره دزلکن طشت بنکان دیلدی طاسه
انکور اوزم ارلیدر آلو مرود امرود — سیب المه نار انار و کلنار دی کراسه
انماجه باشه آل طوشنجیل و طوغان باز — یوهه دلوجه طوغن هم شب پره براسه
ایو بک سونکه اولدی بطرو یکن — هم خار خار دیرلر اوت کو کلده تاسه

اوزره اول حال
رخساره اوزره اولسیاه بو
خال اوزره عنبر
مثال آتش اوزره
عنبرده دود خوش بو
مفعول فاعلات مفعول فاعلات
اولی مضارع اخرب
فرخ اولمز انک بو

دن سنجی قطعه بحر رمل مشکول مثمن الاجزادر معلوم اوله که بحر رمل اصلنده هر بر
مصراعی فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتندر مشکول اولدرکه فاعلاتن دن
ایکنجی حرفی دوشر ونون دوشر فعلات قالر ضمه تا الملبس بو قطعه بحر رمل
مشکول ده مثمن الاجزا اولیجق هر بر مصراعی فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن
اولور بعض نسخه ده بو قطعه بحر کامل مضمر ومخبون ومقطوع واقع اولمشدر
بحر کامل بوقاروده معلوم اولمشدرکه اصلنده هر بر مصراعی متفاعلن متفاعلن
متفاعلن متفاعلن در تانک اسکان ایدرب متفاعلن قالور مستفعلن انک
یرینه قونلدقده مضمر اولور مستفعلن دن سین دوشر متفعلن قالور مفاعلن
انک یرینه قونلدقده مخبون اولور ومفاعلن دن نون دوشر ولام اسکان
اولور مفاعل قالور فعولن انک یرینه قونلدقده مقطوع اولور پس کامل مضمر
مخبون مقطوع اولیجق متفاعلن فعولن متفاعلن فعولن اولور
الکینک تقطیعی بو بیتده اتمک ممکندر فافهم

اون التنجی قطعه بحر مضارع درکه ایکی جزء اخرب وایکی جزء سالم الغ الفلدر
بوقروده معلوم اولدیکه بحر مضارع اصلنده هر بر مصراعی مفاعیلن فاعلاتن
مفاعیلن فاعلاتن در اخرب اولدرکه مفاعیلن دن میم ونون دوشر فاعیل
قالور انک یرینه مفعول قونلور بو قطعه ایکی جزء اخرب وایکی جزء سالم
اولیجق مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن اولور فافهم

اون يديجى قطعه بحر خفيف دركه مخبون و مقصور و مجزودر بحر خفيف اصلنده هر مصراعى فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن مستفعلن در مخبون اولدركه مستفعلن دن سين دوشر متفعلن قالور مفاعلن انك يرينه قونر و فاعلاتن دن اوّلكى الف دوشر فعلاتن قالور مقصور اولدركه فاعلاتن دن ع دنون دوشر ما قبلى ساكن ايدر فاعلات اولور مجزو اولدركه هر مصراعدن برر جزء دوشر مثلا شول بيت كه مصراعلرى اجزاسى دورت اوله جمله سكز اجزاسى سكز اولور اكا مثمن درلر تعين مجزو اولسه هر مصراعك اجزاسى اوچ اولور جمله سكز اجزاسى التى اولور اكا مسدس درلر پس بو قطعه بحر خفيف مخبون و مقصور و مجزو اولرتقى فاعلاتن مفاعلن فعلات اولور تقدير

شادی ملکن بتو با سوراندہ میار باشوك — سوئمہ بن دد کونہ غصہ کتورمہ باشہ

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن — سلطان عالم اولدی قانع اولان بلاشہ

بحر سابع عشر قطعہ در بحر خفیف مخبون و مقصور مجزو

ایو خرس و طوکز نہ خوك و کراز — سك ایت سکك دی خر کز و باز

درسکہ وارن و بدست قرش — قوله بازو دی هم قولاجه دی باز

سوزن اکنه کز ارش و سوفار — اوق کزیدر دخی دی صندیه کاز

بهن یستی یوغن ستبر و قصا — کوته و کرد دکرمی اوزن نه دراز

دیده کوز کور ببین بق بنکر — یق بسوز از بسای و اکله بساز

تجیده تازیانه یورت امك — کیسانه اولدی هم شکرت بتاز

قلعه قدر جهید ن و بارك — اوین و قلعی برجه اوینه بباز

مردمك ماش و مرجمك مسنجو — هم قیجی سرم درصوغان خوپیاز

بیم در قورقو صبر ودد بیمار — داخی بیمار چوقدر ایدك آز

هم کم اکسك دد فراوان بول — اولدی تخم سنك قانعه فراز

بیشتر خورد اوتمه فاصله دی خوید — کفه کیمك دی او نعم انباز

کوکلم کتدی کلمدی ینه — دل ما رفت و می نیامد باز

ای کوزل یوزلونك کلو نازلن — ای شه خوبرو بخند و بناز

فاعلاتن مفاعلن فعلن — ایره مقصوده هر که صقلیه راز

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

بحر ثمانی عشر قطعه در بحر رمل مخبون

بو تروغه دوشه دی چونه بلجه بشنه چیز — لوله دریا پره دی صوله جب و بوله بشیز

صمریه چرك دیمشلر دخی سرگین لکن — سپیدگی بوخه جمیش دیرلر و هم دخی کمین

غنوه اورمجگه دی صاروارو منج و توه — اوتکلوك خوسیه ولدی هم استیزه ستیز

کارگاه اولدی دوکان چیزه اهنجه دکل — پای باف اولدیه جلها دخی کرباس و لبیز

بیشه دی صنعته بیشه مشتابه دکل — معناسی گفتن و درفشك بری پشمق بری زنه

قرغیه زاغ دی چام اغه یناغ ایلکدا و جی — بند باغ زاغ طاغ و باغیله بستان پالیز

بر بویست بویدیکه سکا قیامت گرگ — روبیشی دوگه ترابید در رستاخیز

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات — کورمیه هیچ سعادت یوزین اوغلانکه اوله حیز

بحر تاسع عشر قطعه در بحر هزج اخرم

مفعول مفاعلن مفاعیلن فاع

تك حمله و قعر اوزم تکا گتدر تاك — هم زند اوزم چوقی پر تقدر چاك

سبرق داغی برکندر غاج صاحبی بار — کوك بیخ و بیك بکشمندر بلکاك

بوغمو خفه گردن اولدی سبیل درلرس — جلدا اولدی لغتده چابك و هم چالاك

هم زرق درك شکرفا اولوکا و وشکا — دی یارغه کو حجر دور و هم مغاك

یولد بار دخی یول دخی وجگر یسه بار — تاج افسر و گرهسته آج زاج اولدی زاك

اولکه اولدی ایو و طوغری اگانه تورتو — آنکه شد بیلك و راست اوراجه باك

مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاع — دولتلو اولکیم عبدلك ورتن ایره پاك

بحر عشرین قطعه در بحر رجز مطوی

بختن اولدی لمك هم دخی پاسوز آلك
هم دخی شو گل سرخ اولدی سبوسن و لزی کیك

خواهر قز قرداشه دی مادر انا پابدر
آدمه مردم دیدی ولی مردم چشم اولدی بیك

هیمه وهیزم در اودون هم دخی خاکستر کل
آزر اود انگشت کومر اخگر کوز یعنی زلك

زنده دری زنده پالوطونه دی دخی ادیم
صختیان وچرم گون و پوست دری خواست دلك

بوز آته دی خنك وسمند اولدی قوله اولزی جمش
سرکش وشکسته بیلکن یرم دواولکه اوله دولك

چند شبابی بگنه این روشت تا بکجا
نیجه اورسن یازغه بو کیدشك قنده یه دك

مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

هر نه صنور سنك اشلکه هپ باشکه کلر کرك

بحر احد عشرون قطعه در بحر منسرح مطوی مجزو

دبدبه همواره دی هم دخی یکسان
کیس ببر انبر قصبح اوریسه دی بیلان

تیشه کسر در چکیج هم دخی چاپسك
دشنه دی جوبسانی هم اکه سوهان

اولدی طمانه الدیرم پزیله بخنو
شبنم چه هر طمانه عرش کبه زحل

هم دخی رخشنده در الدیرجی
هم دخی تابنده در دخی درخشان

نغنه دریاب خوش اکلمه دیمکدر
هم زه وزاد دوله دوش یولی یوشن ساماك

بوکلم چین صرم پیچ خم شند اکلدی
اگر وکز وبوز جویر وی بکر دان

بکذرج ودیه ایچ بنوشن وبیا غام
قوبش الاك میزبان قونغه مهمان

طاغ دبستین شیخ کریوه بلك در
کوه بخش کوه طاغ اورچه کوهان

بعضی نسخه عطا ... الدینه

میوه یمش بیوه طول خربوزه قاون — یابلکه تاوا اوبیم هم اوله تاوان

قیش اوی کاشانه درکاه درد کوشک — جرداغه و دواره دی هم دخی بوان

مونسه دی غمکسار درد دسنه همدرد — دم نفس و همدم ایش صوکه دی بلیان

خرقه رکوا رقه بشت بیل میانذر — ایت روان دی قرصوبه رواند جان

من بن و بطمن من و کیله درد صاع — اوچکه پیمانه دی عهده دی پیمان

اولدی کرات وسبك اغرو بیتی — دختر قز قزکزان هم اوجرا رزان

صور رسك صوکجان نه اولچوکان — بوولنن طو بجغز کوبك غلطان

ژاله صوده بینلس تو تجقه درلو — هم دخی طاغ جقه دیزلر آشبان

مهر کونش دخی بلبر و مهارن — بساوی بورندرق دگمی شتربان

کی دخی کی در بیوش دخی بوستان — بیقه دراج طون یقه سی یقه کریبان

قاموی سبلا بحی صقلیجیدر — باهمه برور دکار هست نکهبان

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاع — یار اوله دایم سکا همت مردان

الالای شه خوبان دل و جان ابدی جای
سعادتله بو جهان شرفا الیه سرایای
مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن
بو مکفوف اوله بحر هزج بحری دل الشاسی

بحر اثنی و عشرین قطعه در بحر هزج محذوف

چه نه هوش بمی جینه دخی قودجی سخن چین — حسود اولبك بدانیش اوزن کورجی جود ... بیین

بهون زفتد بخیله دکل زفت ولی زفت — ندز قیردی تیره بولانق تور آیین الاعارت

بریند ابرشیمه هم دی دیباج و ایك کژ — کوزل خوب اوله زیبا ولی زشت اوله چرکین

ندر طاغ اری بلك قلم کلك فروازم — هویز اولدی قوز کوز دخی وورد نه مرسین

دی شیر ارسلانه گفتار دکل بر تلاسه روبه — دنور دلکو یه هم بارس دور یوز کنام ین

دحی قوتنه دیدوز دحی دیر کج و دود — ارق طاغ اشکی کورد دحی کور دور سین اره مقبره

کیسا ولسه طلو اقچه دکل کیسه بر سیم بر زر — کر اولسه چنق التون دنور کاسه زرین

دکل صلقمه خوشه دحی ارغه توشه — قنوبان خورشو لدی دکل هکبه خرجین

کوکل نجه بر الدرسنی سیامز و طلو — دلا چند فریبتر افربه و شیرین

مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن — دروش علم و کماله ایره کرساکه تحسین

بحر ثالث و عشرین قطعه در بحر

شانه طرق بیق بروت هم صقال دی بیشدر — ریشه صبحق دور دحی برت باش آدی بیشدر

طاشغی دابه بادکند ارقه سی کوز خو کوشت — کوره و صاقلی قبا کوسج و بلمه رسیدر

قویروغه دم دی ریم ارث بیم یرم صرم دول — صوصوری ستی نه دکلیه کاومیش در

کوز قبغینه پیله دی برطلو در کدو قبق — بوش تهی و باتمیرا یه دحی بیشدر

جیره یکن دی کمنونه زیره و جیره یوشدر — بالی آرینک جو نوشدر دیکنی دحی نیشدر

مشتلغه دی مژده هم مزد کری دوم کزی — ویژه آری و ریژه او واقلی ویژه رفتدر

رونق فر دحی دکر بلته تبر ولی سپر — قلقنه دلر اوق و یای توجق ادی کیشدر صندوق

طبقه دی پرستش و سلمکه دی پرورش — زاهده پارسا دکل مذهب و دین خو کیشدر

اتلو سوار مرتبه پایه پیاده در یا — ساج ایلغی سه پایه در هم دحی سیخ نیشدر

اینشتاب جو شکوار اید انکه تشنه است — بودرا یو بکی صوطله اوکه صوصمشدر

مشکل طول وحج جهان تا ابد
جام زناندرا نیه خدا ابد
مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن
مالک الملک ... حنبله طنبله ... ابد

لغتده بمکیدن کی
بمکیدن ضمی و نونک لکوینه طوطلدمق

مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن علم وکمال و معرفت عارفه اوزکه عیشدر

بحر رابع وعشرین قطعه در بحر رمل مخبون

فریب الدامق ولدی فریبیدن الدمق | کشی جابلوس ایمک ندر دیغنی بلدمق
کسید ندر چکمک کسادن در احمق | لغتده بمکیدن قاقیوبه طوطلدمق
غنودن لنا من غنمق و یوموق خسید | ببا لیش نهادن سرخو یصدوغی یصدمق
بکنمک پسندیدن کریدن اوکتلامق | سرایدن ایرلامق سیزمیدن اوتنمق
چشید ندر طتمق یمک خوردن و آمدن | مزیدن ایکیدن هم بغریدن اکرتمق
دی سفتن دلک دلمق درنکیدن اکلتمک | دی فنجا و غلطیدن کریمق یوالنمق
جریدن اولامق هم اغشتن اصلامق | ستدن ترزبارلک یغنی یعوردن اصلامق
بر از جانست این کفتار اکر میلکی باود | بو یوزلکیدر جاندن کر ایوزسک ایناسق
کشی اصلو لقدندر ایشی اصلوبه طانمق

فعولن مفاعلن فعولن مفاعلن

بحر خمس وعشرین قطعه در بحر متقارب مثمن سالم

جم اغاجی کیر و وتین اغاجی غنوش | اغاج دلکن خول در بوم بیقوش
برر اوتکی کونه دی دی دونه دی | دون اصراغی نکیه دوش و برنروش
دوشک جامه خواب اولان عریان یالنجق | در اغوش کن قوچ قوچاغ اولدی اغوش
سمک خلم در داخی بینی بروندر | قفا خیره قولق دی دی بناکوش
دی کر بی یه چیزی و کیمونه کبی | هم اهو کیلک طوشنه هم دی خرکوش

یمك خوردنی سیر طوق روزه اورج در — اِدِك موزه اولدی پا پوج اولدی پاپوش
اوجق طوتمشه دیو فرسای دیرلر — خرد عقله دی اوكی كیمسته بیهوش
طوقتمقدر آسیب و آشوب اوزكی — اورشن رزم در قالی غوغا خلالوش
فرشته سروش و ادب اولدی فرهنك — دلوبه دی دیوانه هم دخی مدهوش
صلیویر دیمكدی رها كن دی تن زن — دیسك ابسم اولم هم دی میابن خاموش
دیارین سكا دیجكلر سن ایشت — نگویم بتو گفتنیها تو بنیوش
اِیت استاده خدمت صقین اولغل لوش

فعولن فعولن فعولن فعولن

بحر ست وعشرین قطعه در بحر خفیف

هم پریدن اوچمق وهم دخی اوچما اولدی — دوزخ اولدی طامو آدی كشت اولدی اكدی بهشت
انجیل ادی انكلیون بت پرست بته طپیجی — هم كلیسه هكنبد ورهم كلیسه اولدی كنشت
سنبج دربر اكی زلق نجا اولدی نو رنج و فرنج — چركین چپل دخی دی چركینه خشوك زشت
گلسرد دور باشكه اولا زلنه یازدیسه — خواهد احدك سرشت وی كه نخسته هر چه بنشت
طبع وطبیعتی درادملقه نهاد وسرشت

فاعلاتن مفتعلن فاعلاتن مفتعلن

بحر سبع وعشرین قطعه در بحر مدید مسدس

جاه منصب جاه قوی راه یول — كاه صامن كه دخی كاهو مردول
قیناز ن مادری بل شوی ار — بنلكه قیناته سیو دژن بدر
نول قان بوری در فرزند اوغل — كوكو كوداجا در اوبیانش مول

بنیوش که غلط

جون سرسی اوله خون مل
علمنی كی بلوب ایله عمل
فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

خشمگین طیره شبیره در طول
دوله در قاصرغه یلکن بادبان
یالی بنش دوشاب بکمز خوارد شن
چکره طمله کفلوا تمك فخفره
بوزهم بدفوز اغزا اورد ثرم
طورمق اولدی ایستادن کاستن
هم رسشو قوتوخ سیماب در
دیده بان کوزجی طنق زره کواه
دی فحاجق بیره هم جای کسر
تاش در یوزده جفت هم داغو
جشن بیرامدر بنشی لانکدر
قورقولی ایسته دی کار سهمناك
یوغ صو بندی کوزن اولدی صغن
اولدی اوردن کتورمك ریختن
ماجی یالان آتی در اشلم
اسنمك آسا وسرفه او کسرك
اونقوده خور اولمق اولدی نخست

اوغل اوغلیدر نبیره کبری پل
امجکه پستان دی جلفوین ستان
کبك کلك بیره کیك وبت شپش
ارده بچقو کف کلاش وهم کژه
غصه وقیغو بتر ندوهم ردثرم
اولدی الکسملك وقلمق خاستن
ذیوه جیکلك جرش اکت سرخاب در
صیغنجق بیره دی جای پناه
دانسه تارك دی تارك دخی ترز
اوردر ذانو درنو طبق بزول
هم سبحی سبکی ومصلق بنکدر
بلچق التاجکلری صندوغه لاك
خاك توده اولدی طبراقدن یغن
دوکمك وجمق دردر بکر یختن
عربده طنیغه دی سنب وسم
کزلودر بوشیده بوسیده چورك
هم شکسته درصنق بوتن درست

مهره بونجوق مهره هم والادنه | قاوقجقی سوخته آتش زنه
کاسنی کوبنک و یوزرلک سپند | هم ونیزه کونلک و قوشن یوزری شند
غلبه اسبوه و قصنی انکود | آودر نخجیر و هم بر تیبجی دد
طرملادی خست بالواغی شست | نیست یوق آری اود دروار هست
سو بسو هر یاکه در یوسو کمین | هم یوزلک انکشتری قاشی نکین
پنبه پنبوق هندوانه قاربوز | ایکی در یوزینه میمون یاربز
دستابرنجن بلازک کوشوار | کوبه بیه وجل صغرجق قوشی سار
هم صوده یوزملک سنا ویدندرر | هم دخی صرمق برا ویدندرر
هم منالیدن اکلدامک درر | هم ز نوشیدن یسکلامک درر
هم صرنمق خود کما ریدن درر | هم یسکب قاتق کو ریدن درر
مستمند اکمودر لاغر ارق | تلخ اجی کسنی ترش غوره قورق
آق قماشیدر خنو و بار دان | قب چقدر اقلعودر واردان
اغلین دردیله اولدی زار زار | لابه یلوارمقدر قدر هم نزار
خستکی در صیرولق درد اغریدر | اصلین اویحته دزد او غریدر
یافتن بولمق دمک کفتن درر | هم دالك دلمك نهدن سفتن درر
تود عکدر شه دیمک هیبت شکوه | اولدی کرد ستانه برطاغ کرده کوه
باد بیزن بادزن هم یلکینه | بچمزه طتسوز خوطتلو بامزه

حبه دانه خوشه ادی سنبله
دبه کون بردق کلندر بلبله

بو کلمک اولدی سکیز یدن ستور
القیه درلر کوشدر نیشخور

انجقرقا اولدی زغنک اما روغ
اولدی کاکرمک دخی یالان دروغ

ایچ یغی پیه و قفردق جز دره
دوده اوبه چادره خیمه جره

ایچ درون هامون یزی قیرکنار
اولدی سوپرکه دکن چاروب و خار

یکداشه همتاد کل همزاد اکز
ایکیز اولدی کول و دریا دکز

کورخانه دخمه در کیکش فراخ
هم جقل چاقل شغال و سنکلاخ

لوخسار زاج اولدی مامی بیشیار
بویل مسال اولدی بلدر اولدی بار

هم جریدن اوتلاموق اوتله چر
اوتجی و جرجی پزشک و بیطور

کوده ده اماس شش در ابله
تن قبرجوغی صونک در کوپله

که کجی درمه اولور ایوه بسه
هم کروهه بومغه دوکم کره

هم درخت و شاخ اغج دخی بدق
می نهند قورلر نهادن درقومق

انجمن ابستن و زادن دمک
درنک و توکلو طوغرمق رنج امک

سروله کندر کنغشله کنو
لو دخی شالق پلاس و یکی نو

دیوجه اولدی سلک دخی زلو
بو بستو بکذار قو بوغز کلو

پا برهنه یالین ایق بندگی
قولقا اولدی قای هم باوندگی

بس یتر خلی بنز اویله اول بس
یتیشن قلمنلره فریادرس

هم طرو کاورش و سیغوله بوجق هم دخی انجوغ واستدان اوجق

پیرم بولی در طبرخون نخکلون قوز جنوکی شمدی اکنون و کنون

رشک کونی بیشک فغ بر کیستوان آت طونی در خود اشق یل پهلوان

رسته و خنبرو خنسو یسه ندر ارض اسی فیتا فینا در

وارلق هستی درر پیتو ستیر درر اولشق یب یب اولن اهسته در

کو بجک بستو سیتی خاتون سیم کوج تفنک زبطانه کورک اولدی دم

بکر قز دوشیزه کالیم ار کورن عورت و بانجم فلاخن در صبان

بوجه بالا یورجی دلاله در هم اولق تندیسه بیسه اله در

هم بیستا ندر قیشلق پرنیان اولدی یا قستلو هو ید در عیان

تکنه در زنبر چکر که در ملخ شوخ کردر چرک تازیح و شخ

دنبه قویرق سیمه تب رخنه کدک بخیه معنده نکنده در دلک

کیجه خارش دخی اولدی زریر صادولق هم دخی یا زنجا اولدی دبیر

کرکدان ارج اولدی قلجو غلبج هم سیاری در اکنز ازدف البج

بید در سوکت کز الغن در نهال تازه دال اولدی و بوین اولدی یال

اوته دارودی سیسام کنجد درر پسته فستق کره هم بجند درر

اولدی کهواره بشک لمتر بوبک ابد سوکند و کروه اولدی بولک

سا و اکندو در سپید ساو بندر کر دولت ایک بروا تولی برخو کلر

ای الاجه قرغه و الاجه سنسه

عرکه عبیره در

سرب قورشون سوره در جو اقترب — شوره یر کیم کور نوره راقدن آب
هم جوالدز نوزا اوله پند عهد وکرد — استی گرم اولدی وصوق اولدی سرد
کاج سیلی اولدی کرج اولدی دیلم — هم بریشم اولدی سرپشم دربیلم
محنت وشکنجه اولدی پیچ بیچ — بوله عزم ایتمك ارغ اولدی بسیج
هم نوا نغمه نصیب اولدی نوا — هم کیسی کالا دروایش کوج کیا
خب کز ابشم اولدهك بلچق خلاب — زب کلز اولدی وصافی اولدی ناب
از برایت کم دوریدر معنی تاب — بیری تاب آفتاب وماهتاب
بیری قزمق بیری طاقت بر یشی — ز نفلت اییك کیلوب بوکلسی
هم کتابك اولی فهرست هم — برچلیك ادی زردشت ای ددیم
یارلوب اچلمش اوله کفته دی — آکلوب طوتشمش اوله جفته دل
اولدی انبر غم غرنجه ضمیرانه — فلکن دریك بنی ترکی همان
کوك کشی یعنی سپهر آسا سپرم — اولدی همه ریحان وتنمو اولدی شرم
فام وگونه کیسی یعنی زرد فام — صاروشق کلکونه کل کبی ای همام
نون کلمنز ستام اغاجی مرخ در — کوشك کرخ اولدی برز هم برخ درز
معیده نادان وغافل در لوند — هم دکی تعیینی یوق صاغش اد ند
لافا اوروب سوز چشمه یعنی جلند — هم یوزا اولان حروف اولدی وتند
دی وداع اتدی دیسه بدرود کرد — حمله وجنك اتمکه درکر شغرد

سرب سمه — عیار — سماد — ای نوتقال — خالص

اوینوق بیدار و عاشق گرم دار — هم خنك آهار و محکم استوار

انجه یول بناری هنجاردر — اولو تکر بستی سالاردر

چلو چلوق سوک یار و موشخوار — هم یوش کشی یه دیرلر بردبار

اغلامق مویدن افسانه سمر — هم پریج بوبخق شنبه در قحبه غر

هم دخی خشنام اولدی کوکناد — هم پیو کویه کلردر سوسمار

هم خزینه اولدی گنجور انبسر — اشتیوجی کم اولدی خوزه گر

ایکی کوبدر راذ و مروز دربری — هم اولو لاینده که شهری درهری

هم علم بر شهر آدی در هم طراز — دی یراغ الت چلقویه ساز

لیز خوار اندرز در اصمرلق — هم سوك کمز اولدی کوز اولدی جوق

انگمد رخام یار و سانینی گاز — گر اوله سنوسر خرمن اولدی کراز

ایتلك تفنش ورنه یاغی آبی عور — دخی فی الجمله دملك در دهنوز

هم فسوس اولدی دخی حیف ایلمك — دخی هزل و بیهوده سوز سویلمك

چغز ابجی جر کلو چینن درهم نش — جرك در بر شهر آدیدر هم طبس

هم منش طبع و سکالش حیله مکر — بوش کثرت یعنی جمع و زید و بکر

بهلو جه اولدی کونش رخش و خش — بلخده شهر اثرا مقدر در رخش

تیغ کاور شعله فروغ و هزل لاغ — قاره کوموغ کبجه قارا کوسی ماغ

هم نغول اولدی درك دخی گزاف — بیهوده سوزدر عقلسز در نشاف

گا نسم زاره

رشت حفر يتوو نشانه در هدف
قاشده و آلنده چين آژنك در
هم تكالا در بغلتاق اولدى هنك
دخى جربك هزلو لدى جنگلوك
هم تبوراك ايكى تخته در كه خوش
كوكجك و غملو خلك غمناك در
دخى نا فرجام و دخى ناسزا
معنيده توزيم يعنى كسترم
هم تجوليه درر اورمق صغير
هم دخى تورزيدن و توليغه تلك
هم بخار اجا بشنده ابون دكل
پادشاهلر اولدى كيهان اى اتى
هم عشيره و قبيله دودمان
هم طرلغنمق ترجيدن درر
اوده مك قوللوغى تورزيدن درر
اولدى فرسودن بوزلوب اسكمك
طعنه بيغاره برك اولدى قرم

قف درر برنوعه قاب قاو اولدى خف
صقلغ و آواز خنبك طنك در
قوتته دى شيوم لو تجوته تنك
الى ياعى كرى ولان تاسه محذوك
تغليوب چقلا دوبن اوركودة قوش
ناوك او قدر مسلك اولى هم ناك در
اولكشى ولاكه لايق اولميا
تركسى دوستليم بير اغليم
هم تنكو هيدن يرب يتمك در
معنى قازغق الرنك بلوك
براو ايه اوجغنه كانون دكل
جيزما بوندر تكى خاتون دخى
سورتنى سورتنى يعنى غزغزان
دخى اورته قيش آيى بهمن درد
صقليوب دقمق سيورنيد درر
دخى سادر واع درد بويك دوشك
اولدى هم براشده ارتقلق فرم

دخی بتدا اولدی رو بیدن دخی
اولدی روز بیدن زبونه سغبدی

هم کرا زیدن صلیمق بر طله
یورلد بوجای عور بیدر واهله

نستر بن نسترین کلیدر بیره ماه
کونه درلر اولو یولدر شاه راه

هم صوص مقدر زهیدن طنطنه
دی چغلدو یه وجای آوازنه

هم لوشه در بواسنه هم دخی
طوشغه درلر دوشاخه ای اخی

در دزن اوغلا طوغرمق زحمتی
کاغه نادان یاره بلکل رسولی

اولدی جمشیدن زبون اولمق ایکن
دمدمه آوازه شد فرح زن

حمزه بلغور شوربا سی کو یجک
خمن اولدی خوب بودق قومق دیدک

ماهیگانه آتلو اولدی بیشگاه
صدر فرزانه اولور دوقت گاه

یافه هذیان سوز که اوله هرزه او
هرزه سوز سویلجی در یاوه گو

دیدیلر یا حیله اول بر جنبره
ایغ آلتنه اله بتما یه قسره

اولدی بحه خه معنیکه زهی زهی
دگل چی یاشه نی یغنی غمی

هم خدو تکوک تکو بلدر تفو
هم شتو بر برکه نام ملك دردفو

کنکر کله بیلغج معنیلری
اولدی کندوری ودستنبو بری

دکله کل ابجد حسابی ای بسر
کم الفدن یا یه دك بر بر صیر

صیحی بی دن قافه دك اون اوله هله
قافدن بوز بوز صیر کرغینه دك

جون حسابی ابجدی بلدك تمام
تحفه نك تاریخنی بل ای همام

بُو حِسَابُ اُوزْرَه ایتْ بُو جُمَع عَدَنْ شُمَار   قَالْدِی سَنْدَنْ تَنْ هِدِی بُو یَادِکَار

فَاعِلَاتُن فَاعِلَاتُن فَاعِلَات   بُو کِتَابِی اُوکُرَنْ ایچ آبِ حَیَاتْ

شَاهِدِی یَه هَرکُمْ ایلَرْسَه دُعَا

ایرَه مَحْشَرْدَه شَفَاعَتْ مُصْطَفَا

وقد قيد هذه الامر العالي في شهر شعبان المعظم في اليوم السادس
والعشرين في سنه ثمانين ومائتين والف اللهم ايد سلطنته

دستور مكرم مشير مفخم نظام العالم مدبر امور الجمهور بالفكر الثاقب متمم مهام الانام
بالرأى الصائب ممهد بنيان الدولة والاقبال مشيد اركان السعادة والاجلال
المحفوف بصنوف عواطف الملك الاعلى طرابزون والىسى و لحاقا كونيه سنجاغى
متصرفي وجانيك محصلي خزينه دار زاده وزيرم سيد سليمان باشا دام الله
تعالى اجلاله ومفاخر القضاة والحكام معدن الفضائل والكلام طربزون
ايالتى وجانيك وكونيه سنجاغى داخلنده واقع بالجمله قضالرك قضاة
ونواب ومفتيلرى زيد فضلهم ومفاخر الاماثل والاقران ضابطان واعيان
ولايت زيد قدرهم توقيع رفيع همايون واصل اولیجق معلوم اوله كه ممالك
محروسه مده متوطن كافۀ اهالى ورعايا وعامۀ فقرا وضعفا على الدوام
رسايه عنايت ملوكانه مده مستغرق آسوده و جميع مظالم وتعديات دن
امين و آزاده اولملرى قصاى مرام شاهانه م اولمقدن ناشى حمايت فقرا
وصيانت عجزه وبرايا خصوصلرى هر بار تنبيه وتاكيد اولنمقده خالى اولمديغندن
قطع نظر هر قضانك واقع اولان مصارف صحيحه سندن حاكم الشرع اولنلر خرج دفتر
وامضا اوله رق هركس بلكه بر رباب الفو امور مهمه دولت ومصالح ولايت ايجون
اقتضا ايدن عرض واعلاملردن بشقه خرج المامق ودفتر توزيعه زياده رقم
ادخال اولنمق و بر برلرينه غرض اجرا ايده وياخود بغير حق جلب مال داعيه
فاسيده سيله خلاف انها اشتكا وخصم اتخاذ ايلدكلرى نمسنه لر ايله حين
مرافعه ده سستلكلرى ثابت وظاهر اولوب شرعا منع اولنان دعوالردن
حكام طرفلرندن تحصيل دفع نامنيله مغاير فتوى شريفه براقچه و بر حبه الميامق

وشرعاً حکم اولنان عادیدن دخی رسم عادیدن زیاده برشی مطالبه واخذ قلنمامق و واقع اولان
موتای عسکریه وغیر عسکریه نک صغیر وصغیره سی ویاخود غایب وارثی اولمایوب
تحریری ایجاب ایتمیان ترکه‌یی بردرلو جبر وتضییق ایله تحریردن وترقیم ورسم قسمت
نامیله برشی مطالبه سندن مجانبت وورثه‌سی صغار ویاخود غایب اولوب
توجب تحریر اولان متوفانک ترکه‌سی تحریر وترقیم وبعد اخراج التجهیز والتکفین
دیون مثبته وثلث وصایاسی وارایسه ادا وتنفیذ ایله هرنه باقی قالور ایسه
بین الورثه علی ما فرض الله تعالی توزیع وتقسیم ایتدیرلوب ترکه باقیه‌دن اجرت
قسامیه مع کاتبیه وخدامیه من حیث المجموع فقهای عظام رحمهم الله تعالی
حضراتلرینک تعیین بیوردقلری اجرة القسام ربع العشر کا ترکوع بیک غروشدن
یکرمی بش غروشدن ما عدا برشی طلب اولنمامق ونفقه ووصایت حجتلرندن
خرج النماسی وترکلردن حکام طرفلرندن متاع واشیا اشترا قلنماسی وایتامه
عادیا انتقال ایدن خانه وعقاردن دفتر قسامه مبلغ نامیله تحریر وادخال اولنیوب
وصی یه دور شرعی ایله اداسنه اولنماسی خصوصلرینه دقت اولنمق ودوقوعیافته
اولان موتای مسلمین ومردکان نک مخلفاتنه طرف شرعدن کمالیله اغنا اولنه رق
مال ایتامک تلف وسرقدن وقایه‌سی ضمننده محاکم کاتبلری وچوقدارلری وسائرلری
مال ایتامه وضع ید وذمم تحصیلنه مداخله ایتمیوب انجق محضرلر برلرینه کفیل
اولنه رق متوفانک ترکه‌سی اقچه‌لرینی اخذ وقبض وضایعات ظهور ایدر ایسه کندولردن
طلب وتضمین ایتدیرلمسی امرینه دقت وترکه تکمیل وتماما تحصیل اولندقچه رسم عادی
اخذ ندن وترکه‌دن کاتب ومحضر وچوقدار وسائر خدمه محاکم جانبلرندن
متاع واشیا اشترا سندن مباعدت قلنمق بابنده اناطولی وروم ایلنک وجه
تولکرینه تواریخ مختلفه ایله بالترفعات اصدار وستشار اولنان اوامر علیه‌م

سجلات محاكمه تقييد اولوب موجب ومقتضاسى اوزره عمل وحركت اولنمق لازمه‌دن ايكن
الحالة هذه حكام طرفلرندن اومقوله مور مهمه ومملكت مصالحى ضمننده ويريلان عرض واعلام
لردن مستقلجه خرج مطالبه واخذ اولنديغندن بشقه توزيعا وقوعبولان ايلق مصارفندن
غروشده بر باره‌دن محلنه كوره ايكى بيك اوچبيك نهايت دورت بيك غروشه قدر
خرج دفتره ادخال وادراج ولا عن اصل مرور عبور وامرار ايدنلرك حصه‌لرى ايچون فلاندن
استقراض وفلانه‌دن ذى قدرت دنيله‌رك دفتر مذكوره بر اولقدر اقچه دخى علاوه
ايله اموال فقرانك تاراجنه اولنمقده ايدوكى وروئيت واستماع اولنان دعاويدن
دخى اللى غروش خرج اعلامه متحمل اولميان ماده‌دن يوز اللى بكيوز غروش
النمق ومدعى عليه‌دن حكم شرعى ايله تحصيلى اقتضا ايدن مبالغدن هر غروشه
بر باره بدل بشر التشر باره رسم اخذ اولنمق وبر مزور زور منقدى انجق اخراج
ايچون لاعن اصل مثلا بيك غروش ادعا ايدوب شرعا ثبوته لازم كلمديكنه
بينه معارضه‌دن منع اولندقده مظلوم اولان مدعى عليه‌دن برقاچ يوز
غروش رسم دفع وفات ايدنلرك ورثه‌سى صغير وصغيره اولسون اولمسون
جمله‌سى تحرير وبر باره‌يه قناعت اولنموب استدكلرى قدر رسم قسمت
اخذ وايتامه نصب اولنان وصيلردن هى وصايت حجتى خرجى ناميله يتيمك
مالندن تركه‌نك وسعتنه كوره اوچيوز بشيوز بيكى بشيوز غروشه
مقدار اقچه‌لر الندقدنصكره ايكى ماه كچر كچمز وصى بر تهمت عزل ايله
عزل اولنوب بر مقدار اقچه اله‌رق اخر وصى نصب ودخى يدنده اولان
مال يتيمك سنه‌ده بر دفعه حسابى روئيت وخرج محاسبه ناميله بمصارفدن
خارج اقچه تحصيل قلنمق مثللو نيجه نيجه حالات ردية ومخترعات
ممنوعه احداث اولنمش اولديغى بر دفعه بالاخبار تحقيقكرده

شاهانم

شاهانه‌م اولوب بو کیفیت شرع شریفدن خلافی صادر اولان اوامر جلیله پادشاهانه‌م
منافی وبالوجوه رضای ملوکانه‌مه مغایر اولدیغنه بناء فیما بعد هر طرفده
مشعله خصوص مزبوره اعتنا ودقت اولنه‌رق بالاده مذکور نظاملرک حرف
بحرف اجراسنه اراده‌ٔ سنیه‌م تعلق ایدوب اولبابده خط همایون عدالت
مقرونم شرف‌ریز صدور اولمغین تأکیدا واهتماما وتنبیها وتحذیرا اشبو امر شریفم
اصدار وده ایله ارسال اولنمشدر امدی زمان سعد اقتران پادشاهانه‌مده
کافهٔ عجزه وضعفا وعامهٔ رعایا وبرایا جمیع مظالم وتعدیاتدن وقایه اولنه‌رق
سایهٔ مراحم وایهٔ جهانداریمده کسب امنیت واستراحت ایلملری اخص
مطالب جهانداریم ایدوکی وخصوص مرقوم ضمننده ممالک محروسه‌مده کائن
جمیع ایالات والویه متصرفلرینه وحکام وسائره اقتضا ایدنلره خطابا بو دفعه
یشقه یشقه اوامر علیه‌م نشر وارسال قلندیغی سلکده وزیر مشار الیه‌سن
معلومک اولدقده نظامات مذکوره‌نک طرفکزدن ایالتی وجانبک وکوسنیه
سنجاقلرنده اولان بالجمله قضالرده حرف بحرف اجراسیله مغایری وضع وحالت
وقوعه کلماسی اسبابنه استحصاله بذل جل مکنت قلنوب بونک تضکره‌جی خلافنه
جسارت ایدن اولور ایسه ومقوله‌لرک تأدیبات لائقه‌لری اجرا اولنمق ایچون
اسم وشهرتیله کیفیتی درسعادتمه تحریر وانهایه مبادرت ایلیه‌سن وسز که قضاة
ونواب وسائر موما الیه‌سز مضمون امر شریفمله کرکی مجزوم کز اولرق
موجب مقتضاسیله عمل وحرکت وخلافندن حذر ومجانبت ایلمکز بابنده فرمان
عالیشانم صادر اولمشدر بیوردمکه وصول بولدقده بو بابده وجه مشروح
اوزره شرف‌یافته صدور اولان فرمانم واجب الاتباع ولازم الامتثالک مضمون
اطاعت مقرونی ایله عمل وحرکت وخلافندن حذر ومجانبت ایلیه‌سز شویله بیله‌سز علامت
شریفه اعتماد قیله‌سز

تحریرا فی اواخر شهر جماذی الآخر سنه [illegible] ومائتین والف

منظومهٔ تحفهٔ وهبی سنبل زاده

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد بی حد او کرم فرمایه   که انك نعمتدر بی غایه
قیلدی ازجمله او خلاق کریم   حضرت آدمه اسما تعلیم
شان موسی یه ایدوب هم تکریم   قیلدی ذاتینه اضافتله کلیم
هم سلیمانی او علام لطیف   منطق الطیر ایله قیلدی تلطیف
حکمت و قدرتی ایله عیسی   طفل ایکن اولدی بیشکده گویا
نوع انسانی هم اولدی انباز   ایلدی ناطقه ایله ممتاز
اختلاف صور و السنه دن   نیچه حکمتلری واردر روشن
شعراء السنه سن اول منان   قیلدی مفتاح در گنج نهان
هم رسولنه هزاران صلوات   که او دردر افصح ارباب لغات
نطقیدر وحی خداوند علیم   نه گهردر او کریم ابن کریم
عالمینه سبب رحمتدر   انس و جنته نه بیوك نعمتدر
نازل اولدی اکا قرآن جلیل   که ایدر شاننه عالم تبجیل
گرچه کیم شعر دگلدر او کلام   نظم شاعرده نه ممکن او نظام
فهم ایدوب مرتبهٔ اعجازین   ایشدوب هدهدهٔ آوازین
ابکم اولدی فصحای عدنان   قالدی حیران بلغای قحطان
ایلدی مدعیانی ملزم   جمله سی عجز ایله اولمش مفحم
اولسون اصحابنه صد گونه سلام   که انك هر بریسی اهل کلام
بری از جمله جناب حسان   نظمنی عالم ایدر استحسان

بری هم کعب بلاغتبیرا	کعب بین الفصحاء یک اعلا
جمله سی اهل حدیث و تفسیر	علم و عرفانله بی مثل و نظیر
اومرم کیم اولیجق روز جزا	اوله لر وهبی زاده شفعا
بعد ذا بسط مقال ایلیه لم	سبب نظمی ندر سویلیه لم
چونکه بو عبد ضعیف احقر	ایتدک ایرانه سفارتله سفر
ایلیوب دور روان اصفهان	چوق مقاماتنی قیلدم سیران
تا نهاوند و عراقه کتدم	هب اصولی ایله تماشا ایتدم
عزم ایلیوب تا بدیار شیراز	خواجه حافظ ایله اولدم همراز
شعراسی ایله صحبت ایدرک	شعر و انشا روشندن کیده رک
کسنفو حل ایتمشدم نیچه لغات	وار ایمش بزده مکر چوق غلطات
فارسی انلره مخصوص زبان	اصطلاحاتی دخی بیپایان
بشقه در نیچه لغتلرده مآل	غیری کونه اولنور استعمال
فارس اقلیمنه دوشمش شیراز	اکا منسوب او زبانی ممتاز
اصفهانیلرک الفاظی دری	پهلوینک دخی شیرازیری
چون او اقلیمی ایدوب کشت و کذار	چوق زمان ایتمشیدم مکث و قرار
عبث اولمایه دیو بو سفرم	قالمق امیدی ایله بر اثرم
که ایدم سعی بلیغ موفور	دائما خاطره ایلردی خطور
یادکارم اوله هر مخدومه	یازه یم بر لغت منظومه
اوقیه هم ولدا کاهم	عمرمک حاصلی لطف اللهم
لیک نابود ایدی قدری هنرک	یوغیدی قیمتی درّ و کهرک
بکعیار اولمش ایدی آهن و زر	ناسره قالمشدی نقد هنر

خس و خار ایله برابر ایدی گل
گلشن عمده ایدوب ناله و زار
گهر این گوسترمزدی استاد
بو سببدن دل ناشاد و حزین
بی مجال اولمشدی گفتاره
ناگهان لطف خداوند جلیل
ویردی دنیایه عجب حسن نظام
بولدی قدرین ینه کالای هنر
یعنی بر آصف عالیشانی
زیور صدر وزارت ایتدی
دولته ذاتی ایله گلدی شرف
مخلص پاکی کبی خلقی حمید
یعنی همنام خلیل الرحمن
قیلدی خاصیت اسمی تأثیر
اسمی مخلصله او در صدر رصد
هم او در ناظم دین و دولت
صاحب سیف و قلم اهل کرم
اولدی دورنده بکام و شادان
بویله قدر هنر اولدقده مزید
ایلیوب یعنی بو نظمی انشا
که خادم کرام گهری

الفا السنده یاتردی سنبل
پیر و زاغ سیه ایدی هزار
یوغیدی قدرینی اکلر نقاد
کنج محنتده ایدوب آه و انین
صانکه ابکم ایدی او بیچاره
قیلدی احوال جهانی تحویل
اهل دل زمره سی مسرور و بکام
اعتبار ایلدی نقاد قدر
صفدر رحم حشم دوران
مسند آرای صدارت ایتدی
گورمش مثلنی امجاد سلف
نجم مسعودی کبی ذاتی سعید
که او در مظهر عدل و احسان
نعمتی ایلدی بو عالمی سیر
بویله رمز ایتمش انی اهل رصد
بولدی وقتنده جهان امنیت
معدن دانش و برجود و همم
زمرۀ اهل دل و نکته وران
گلدی بو بنده یه ره شوق جدید
خاک درگاهنه ایتدم اهدا
ایده لر گاهی احاله نظری

اول شرفله بوله تحفه‌م شهرت   ایشدنلر ایده میل و رغبت
نه مخادیم مکارم پرور   نه کرانمایه معلا کوهر
نیرین فلك عز و شرف   مهر و مه کبی ایکی خیر خلف
قرة العین روشن نظران   هر بری مردمك چشم جهان
بریدر عارف بی مثل و نظیر   برینك مخلصی نوری منیر
بری خورشید جهان آرادر   بویسی بدر فلك پیرادر
ایکیسی بری برندن اعلا   نه صدف در کهر بی همتا
دائما دولتله رفعتله   والد ماجد بر همتله
اوله لر حفظ الهیده مصون   عمر و اقبال ابد روز افزون
قدر تحفه مده بلند اولسنا   اندرك نامنه ایتدم انشا
سلك معناده نه خوش در نظیم   ایتامش مثلنی کمسه تنظیم
یازمدم وزن رکیك و نادر   تا اوله حفظنه هر کس قادر
ایلیوب کاهی مراعات نظیر   کاهی اضداد ایله قیلدم تغییر
هم یازلدی نیچه تجنیس سلیس   نیچه ایهام ایله تلمیح نفیس
انی اول اوقیان طفل اصیل   نکتهٔ شعر ایده ایلر تحصیل
طبعه البته لطافت کتورر   حسن تعبیره سلاست کتورر
کوستروب بعض محلده ترکیب   احسن وجه ایله قیلدم تهذیب
ارتکاب ایتدم اصلا مرهون   اوقیان اولمیه تا کیم مغبون
لغتك ترجمه سی یانند ه   یرایدر اهل دلك جاننده
یعنی وضع رقمه حاجت یوق   بویله زحمت چکه چلك حالت یوق
فارسی و عربی لفظ کثیر   که اوله السنه ده شهر تکثیر

قافک کسری وطانک سکونی وعینک فتحی وهاء رسمیله عربیه وفارسیه پاره معناسنه در وعربیده ظلمة اللیل معناسنه ده کلور نته قوله تعالی فاسر باهلک بقطع من اللیل اصطلاح اهل عروضده ایکی بیتدن طقوز بیته وارنجه اولان شعره قطعه دیرلر وما فوقنه قصیده دیرلر بعضلر شرط دخی زیاده ایدوب بویله تعریف ایتدیلر که قطعه ایکی بیتدن طقوز بیته وارنجه برقافیه ده اولوب مطلعسز اولور ... اولورسه والا اخر ... اولورسه شعر ونظم دیرلر

جای ترکیده ایدوب استعمال | ایلدم المرا ایله کشف مآل
مشترک بعض لغات رنکین | یازیلوب ایتمدم اما تعیین
فهم ایدرلر انلری ارباب کمال | طعن وتشنیع ایده طورسون جهال
ایلدم حرف هجاده ترتیب | اوقور ابجد کبی هر طفل ادیب
یازدیغم لفظ دلارا اکثر | شعر وانشایه موافق کوهر
نیچه سن حاصل معنا یازدم | اصطلاح اوزره نه رعنا یازدم
یعنی واردر نیچه رعنا معنا | باقمه فرهنکه بولنمز زیرا
ایتمامشدر کرچه لغتلر تصریح | ایلدم جمله عجمدن تصحیح
یاقشور کوهر ایراندر اسم | سرمهٔ اهل صفاهاندر اسم
نام والاسی اوله دنیاده | تحفهٔ وهبی سنبل زاده
اوقیانلردن بودر الحق مأمول | که ایده خیر دعایی مبذول
حفظ ایده سهو وخطادن مولا | حسبنا الله تعالی وکفی

قطعهٔ شرعیه در حرف الف از ابتدا

تکری آدی ایزد ویزدان وخدا | یاردیجی آفریننده بزرکی کبریا
وصفیدر پرورده کار وکردکار آمرزکار | همدخی پاینده باقیدر همیشه دائما
کوریجی بینا ودانا بیلیجی اولو بزرک | مرحمتلو مهربان پاداش خیر ایله جزا
رزق روزی آکا ایرشدیرجی روزی رسان | شکر وحمد اولدی سپاس واستایش مدح وثنا
طغرو سوزلو راستکو وخشوردر پیغمبر رسول | هم محمد در ستوده برکزیده مصطفی
یاز نویس اوقو خوان قرآن نوی جالش کوش | دکله بشنو اکله دریاب اولدی شد لائق سزا
مردم ادمدر جوانمرد سخاوت وبردیه | ایزد حق بولنه ویرکسی محلنده بجا
اوجیجی پرنده اولنشدر ملک ادی سروش | هم اینانمق باور ایدن لایق وجایز روا

کیش ملتندر شریعت راه دین روزه اورخ
همیکانه کوی مؤمندر درود اولدی دعا

مسجد مزکت دینور داخی اذان بانك نماز
هکذا مامه پیش نماز هم اوپولنش پیشوا

جاهل نادان مرائی صوفیه سالوس دیر
عفت اهلی پاکدامن اهل تقوی پارسا

رستخیز اولدی قیامت جنته دیرلر بهشت
دوزخ اولمشدر جهنم ادی قورتلمش رها

فاعلاتن فاعلاتن وزنیدر بحر رمل
ایله علمکله عمل تا اولمیه سعیک هبا

قطعه دلکش و پر جنبش و خوب و رعنا

بوی قد طوغر و سهی پك یا قشقلو زیبا
صالنوب کزمه خرام و یوجه اولدی بالا

حرکت جنبش رفتار صالنمق یوریمك
دلبرك جلوه سیدر ناز و کرشمه تیبا

کوکل اکلنجه سی محبوبه دلارام دینور
یعنی یکتا یالکوز بر ایشی یوقدر تنها

دندی سازنده یه رامشکر و طنبوره ستا
ایرلمق نغمه ایله اولدی سرود و خنیا

بکزملك ماندن هم اوله دیمکدر قالمق
مثل ماننددکیبیدر مثلا در کوییا

باد اولسون اوله باشد نشود اولماز هم
ورنه یوخسه بلی آری عجبا در آیا

روز کوندز بو کون امروز کچن کون دیروز
شب کیجه بو کیجه امشب دخی یارین فردا

شسته ییقانمشه حمامه دینور کرمابه
در اولمشدر هم خو یکوده وابر ازبرا

پشم یوك پنبه پاموق نرم هم یومشقدر
سنك طاش سخت قتی مرمره دیرلر خارا

اولدی آینده کلیجی و رونده کیدیجی
رفت کیتدی کلور آید هم ایقدا تو هم پا

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
ایله تحصیل هنر تا اوله قدرك اعلا

۳ قطعهٔ زینده رنکین ادا

با که مواساکه ترا سز شما
بن من و بز ما و اکا مر ورا

سن تو مرو کتمه و بنشین اوتور
ازبروی کیدر ایسك کل بیا

بویله چنین اویله چنان چون کبی
چیست ندر آن او نیچون چرا

پیش با عجمیله اوکه و الیرو و مقتدا و محترم و ضمه معناسنه که ترکیده او تر دیرلر اوکجه کیدیجی و اماه پیشنا ونکه و پیشوا ویرلر

۳

اکی ضمه و لیرو خلق حسن دنیا ده اول عمر تقا ایله سن مفتعلن مفتعلن فاعلن بحر سریع مطوی بلجاندن من

جیم عجمیله ... کبی ...

قنقی کدام اوست اودر این بودر / کیت دیمك کیمدر او قنده کجا
نیجه چسان مثلی بسان بیل بدان / بس یتشور نیجه بسی و بسا
دوستکون اولان عاشقه افتاده‌دی / داخی کوکل قاپوجیدر دلربا
دخت قزه بکجیه پرواك دی / خادم اغادر دخی خواجه‌سرا
رنکین اولان شخصه توانکردینور / بهره نصیب اولدی دیلنجی کدا
خانهٔ درویش فقیرك اوی / اسکی حصیر اندره کهن بوریا
اشجی یه آش بزدی یمك خوردنی / سیر طوق آج کرسنه و ناشتا
یك ایو حلوا ایش افروشته هم / شلکه لپا تفشره دربقلوا
دکلر ایسك نصح ایدرم بن سکا / کر شنوی پند کنم من ترا
مفتعلن مفتعلن فاعلن / اهل معارفله کورش دائما

٤

ان قطعه بانکته ز باچون کل شاداب

تشنه صوصامش قانمش اولاندر سیراب / فرکند سیلك باردیغی یر سیل صوی سیلاب
شیره دی اوزم صوینه هم بکمزه دوشاب / بال شهد دینور شربته شهدابه و شهداب
کلزار و کلستان کلی چوق یردخی کلشن / دی چاره مزغ و ترو تازه ایسه شاداب
شهوار دینور پادشهه لائق اولانه / لذتلو صو خوشاب ایوا ایچو در خوشاب
جوی ایرمغه دی اب روان یعنی اقر صو / تیره بولانقدر دخی حوضك دبی پایاب
سرکشته باشی دونمشه دی دونمکه کشتن / دریاده صویك دونمه سی چورندیسی کرداب
اتشده او حیوانکه کزرادی سمندر / دیرلر صو قوشنه تازه بط اوردکه مرغاب
ماهی بالغك آدی شناور دخی بوزیخ / غوطه صویه طالمق صولرك طلغه‌سی خیراب
دارشکنه معناسی سلماق دیمکدر / فراروکریزنده چیوه ژیوه و سیماب
کوز یاشنه دی اشك و سرشك اغلمه کریه / کریان دیمك اغلایجیدر قانلو صو خوناب

سیر سینك مهمله نك کسره سین فتحه ایله الله طوق یعنی بکیدن طویمش عربیه شبعان شرح

٥ مفعول مفاعيل مفاعيل فعولن | بكزرا ونقوشه بوجها قلم اوله براب

قطعه چون مهر ومه بر توفراى اين كتاب

اسمان كوكدر كنش خورشيد ومهر وافتاب   يلدز اختر ماه اى ايدنلفيدر ماهتاب
اويانق بيدار امز غنمق غنوده اويقو خواب   اويوش خوابيده دونكى كيجه دوش ودوشده خواب
هيبت وحشمت شكوه اعلاديمك والاايش   جاه منصبدر مرادينه ايرندر كامياب
تاب طاقت بيج بوكلمدر طولاشقدر دخى   اصطلاح اولمشدر بو فكر وتلاشه بيچ وتاب
فاش ظاهردر خبر معناسنه پيغام وپيام   اولدى پرسيدن سوال ايتمك دخى پاسخ جواب
بولاشق آلايش آلودن بولشمقدر دخى   خالص وصافى وخاصك اولدى هب مفهومى ناب
آرميدن دكلنوب اكلنمه صبر اولدى شكيب   يك يلوب كرمك تكابو يعنى ايو مكدر شتاب
آبكير اولمش صو جمع اولديغى يرتاب لاهم   آسيابكزدر دكرمنجى دكرمن آسياب
دستخوش تمدر كتوردم خطه ايرازن   كاله ملك عجمدر بو كتاب مستطاب

٦ قطعه نادره خوب اداى وثاباب

آبيار اولدى صوار يجى صوسزدر بى آب   صواقوب طولديغى يردخى ستخر وكولاب
حق قوشى مرغ شب آويز آيا غندن آصلور   براسه شب پره يلدز بوجكيدر شبتاب
كيجه دن قالمه شبينه كيجه لك اولدى شب   اويقونلك اولى معناسنه اولمش سرخواب
رهوان يولجيلره دينكى دوآسبه اولاغله   يعنى اياغى اوزنكيده ديمك پا بركاب
نابديد اولدى بلورسز يوق اولاندر نابود   بولنور ايسه ده بك از بولنا ندرنا ياب
مرغزن دينكى مزار ادينه هم كورستان   قبه يا يلمش اولان تربيه ديرلر كوراب
ايو سوز جمله سيده دكله چون سعى مه   همكى نيك سخن كوش كن روى متاب

٧ قطعه دلپسند ور ونقياب

صوكبى جولده كيم كورننه سراب | ديدى كوزاب هم نمايش آب

شرمسار اوتنان خجل کیدر پرده کی اولکیم اوله اهل حجاب
بجه درچشم بند وچشم آویز هم ایازی دیمك دخی اوبقاب
احتلام اولمغه دینور کوشاسب هم خیالاتی کیجه نك کوشساب
ناتوان دیلور صعیف اولنه قسوقی قالمیان دخی بیتاب
جاهل ومفلس اولانی مایه مترادف انکله خانه خراب
کاسه لیس اولجناق یلایجیکم طال قاوقلقده اوله شهرتیاب
بوسوزی سنویلرم سکا اکله این سخن را بکوبمت دریاب
فاعلاتن مفاعلن فعلن دشمنکدر کور شد یکك احباب

قطعهٔ تو العجب از نعمت رب ٨

نه کوزل یعنی زهی آفد عجب دخی شایسته وشایان انسب
اولدی چسبان مناسب دیمکه براشقلی دیمکه مفهومی سبب
فارسیده دخی مستعملدر عربیده چکه التی غبغب
همسه دینیه دو کلی دیواراك اسرودبر چغتای یعنی هب
هرزه کوهرکه سوزی صاچمه اوله لاف معناسی کزاف ودخی کب
دخت رز دخترلر زیاده دیمك عربی ترجمه سی بنت عنب
اولدی بتخاله کسر یونداوجق دتره مك لرزه دینور ستمه یه تب
سعی کوشش اوقو مقدر خواندن خواجه استاد دبستان مکتب
فاعلاتن فعلاتن فعلن سبب رفعت اولور علم وادب

قطعهٔ تا بفلك چون مه تابنده رخست ٩

ویره سی اولدی پساد ست وپستین پیشاك تنکدستان زورکردلرالی بوش باد بدست
دخی پیوسته وهمواره وهماره دائم اولاشوب بوبرینه متصل اولدی پیوت

مجلسه بزم دی طورمه ایچه ایچ نوشانوش — همداستان ایدی سرخوشه دیرلر بدمست
قالقدی برخاست همان یك عجله ایكی تراخت — ایچرو كلدی آمد دخی اوتوردی نشست
قاچدی بگریخت قوتلمدی یعنی ترهید — كندی شد چكدی كشید اوردی زد قردی شكست
دستگیرك هله معناسی طوتلمش قاچقن — طوتدی بركرفت دخی بغلادی بندید و بیست
دادرس ایریشن امداد ایچون ایرشدی رسید — یعنی قورتاردی رهانید و خلاص اولدی رست
قابلدا اولدی ربوده و كرفته طوتیلان — تله و دام طوزاق در بالوق آغینه دی شست
پشه درسوری سنك كهله پیشه اولدر گشن — بره در گیك جگر كه ملخ و صحرادی جست
كوه طاغ یوجه بلند و یوقیشه دنیدی فراز — دشت و هاموناوه در شیب ایشه الچق پست
مغ و كبر اولدی مجوسی و نصاری ترسا — طاپلان صورت منحوسه دیكی بت طابجی برست
این تك و تاز و برسش بو قوشش بوطاپش — جمله سی التون ایچوندر همگی بهر زدست

قطعه كه اورا قلم برصر لوحش نوشت

كل چاموراهك كچ كرج و قوم ریك خشت — كارد بچاق در دخی نیزه پرتاب خشت
طبعه موافق كلان هر نه ایسه دلپسند — خوب كوزلدر دخی چركین اولانسه زشت
مارت آیی آذار او نیجی كونی نوروز ایمش — اكلدی فهمید خواند اوقودی یازدی نوشت
صاحب علم اولانك جمله سی دانشوران — اولدی طبیعت منش دخی نهاد و سرشت
اینه كوجه عادته طورنه دی كردار هم — كفته دیدی نیكتر پك ایودر خوشجه نشت
آمده كلمش طبیب ادی پجشك و پزشك — صارقش اولانه درهشته صالیویردی هشت
آصقیه آویزه و قبه یه كنبد دینور — رشته در ایپلك ریشتا دالدی اكردی برشت
آرغج ارش تار و پود هم طوقمق بافتن — خوشه بشقا دیدر برزاكی دخی كشت
آرپه جوارزن طورو بغدایه كندم دینور — یوفقه ایمشی كرده اون آرد یوغردی سرشت

نهاد كسر نونله اصل و بنیاد معناسنه در طبع و طبیعت معناسنه ده كلور شرح

سرشت سینه مهمله ایله رای مهمله نك كسریله مزاج و طبیعت و عناصر اربعه معناسنه شرح

طوزینك وتخم مرغ اولدی یومرطه ادی ٭ طاوغه دی ماکیان هم رفدان نیمبرشت
خاجه چلیپا دیورد دخی برهمن پاپاس ٭ جاکنه ناقوس دی یعنی کلیسا کُنِشْت
مفتعلن فاعلن منسرح اوزانیدر ٭ کسب کمال ایله کیم اولمیه سن بدسرشت

کافر بنلرک رهبی و نونک کسریله مطلق کلیسا معناسنه

قطعهٔ درنظم لغتهای عرب ١١

تا وحا و ذال وصادای نور عین ٭ دخی ضاد وطا وظا وحرف عین
فارسیده قافیه اولماق محال ٭ بازمشم شاید اوله نقص کمال
بو سبیدن اول سکز حرف تمام ٭ بشقه اوسلوبیله قلدم خوش نظام
ضم ایدوب تازی لغاتن اخره ٭ قافیه م اولدی انکله فاخره
اوچ لسانا وزره یازلدی اول حروف ٭ هب محلنده مرتبدر صفوف
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات ٭ هب اوچنجیدر عربجه اول لغات

قطعهٔ درنا بسخن کرده لطافت ابراث ١٢

بزورگردیلدی اکنجی یه عربجه حراث ٭ تشنکی اولدی صوسزلق هم اومعناده لهاث
جمله ارکك دیمه مفهومی زان ایله ذکور ٭ مادکان اولدی دیشی جمع آنك کبی اناث
قرطوغرماغنه دیدی ابیدن دخت واپناث ٭ دی جماع ایتمکه کادن دینلور هم ارفاث
دوشمه ادینه مندش دیدیلر یعنی بساط ٭ اومتاعینه دی کاجمال ودخی دینیدی اثاث
دستیار اولکه اعانت ایده مفهومی نصیر ٭ یاوری اولدی مدد ایتمکه معناسی غیاث
دینك قارشمشه آمیخته ممزوج کبی ٭ دی قرشدرمغه شوریدن دخی شمات
اولکه تنبللر انك ادی کنیر وعفشل ٭ زود رو تیز یوریجی هم اومعناده دلاث
کرویدن دی اینانمغه که ایمان کبیدر ٭ اولدی قندرمغه فثولیدن وهم استحثاث
صاتون المغه خریده دیدیلر یعنی شرا ٭ دخی کوندرمه فرستادن ایمش هم ابعاث
هر لسانك عربی منتخبیدر جلبی ٭ فارسی کرچه ایدر طبعه لطافت ایراث

١٣ قطعه در رجیم بر کوهر چو کنج

کوشه در کنج وخزینه اولدی گنج — نوجوان شول کیمسه در کیم اوله گنج

صاییده اون بش اولور گرچه سه پنج — عاریت دخی مسافر در سپنج

اوجه یعنی اوزاق بیری سیرین — صاغری غنج وشنج نازو شیوه غنج

چوق قیورجق صاچ ادی مرغول ایمش — بو کلمه چین وشکن دی هم شکنج

سرکلوا اولدی زکام آماس شنبلخ — اوکسورکدر سرفه هم دیر سکنج

دردسر باش اغریسی دشوار کوچ — درد محنت رنج اجتیمه مرنج

یاره شول سهل ایارج جیبدر — دیدیلر راونده هم ریوند منج

یاغ روغن جرب یاغلو نسنه در — دنبه قویرق یاغی پیه وزدنج

کوفته یعنی دوکلمش کوشت ات — طولومباره دی جرغند وروغ

اوقو وزنیله بو نظم دلکشی — اوله سن سنجیده طبع ونکته سنج

١٤ قطعه در حا بسپهراست فروزان چو صباح

مفتاح

اچیجی اولدی کشاینده عربجه فتاح — دکانا خترد یه جك پرده مژنك و

تنکرادی ایله بانام خدا بسم الله — سیب خوردم یدم الما یی کلت التفاح

پارلیخ نسنه یه تابنده ولامع دینلور — شمع ایزان جراغك ادیدر هم مصباح

طسه معناسی نمك ودخی بلبال اوپله — شاد کردن دی سوندرمکه یعنی افراح

صاقلمق اولدی نهفتن که مالی خفاء — اشکاره ایله واکردن ایشمرهم ایضاح

کوشه چشم دی کوز اوجنه هم غمز العین — نکر یدك دینلور باقمغه دخی المباح

قوجی یه دبندی سخن چین دخی نمام اوپه — کوپکك اورمه سی لاییدن سك بونباح

شایکانی دی اوجزلوغه رفاغه کیبدر — خشك سال اولسنه کیم قحط وغلا اوله کلاح

ایلکلک ایله بکا آچ قپوی ای اچیجی — افتح الباب باکرامك لی یا فتاح

15

قطعهٔ در رخا چو شکرخای و بکی استنساخ

اغاجلنده الی نهال اولدی هم آنک کبی شاخ — بپراغه برک دینور داله بوداغه دخی فاخ

کچی بز اوغلغه بزغاله دی قوزویه بره — کوسفند اولدی قیون همدخی بویسوره شلخ

آکلمق اولدی شناسیدن هم فهمیده — دینلدی ظن ایتمکه پندار و کمان ایتمکه راخ

قصر نعمانه خورنق دینلور کیم مشهور — زینت و حسنه دی رونق دخی کوشکه آدی کاخ

ژاژخا خلط کلام ایدیجی کبزن لفاف — طرز و اطواره اولان بجا دبانه کستاخ

یرتغه یرتجه دی چاک یارق اولدی شکاف — کدکه رخنه دینوردا خی دلکدر سوراخ

حسد ایدیجی بداندیش ایکی یوزلو دوروی — اتچه نک قالبی منافق کشنک ادلوی ماخ

تنکنا طاریره دی یوفقه تنک طاردر تنک — بوللغه دیندی فراخی اچقه بوله فراخ

نسخهٔ نادره در فن لغتده بو کتاب — جمله ارباب هنر ایشه سزا استنساخ

16

چه دلجو قطعهٔ در حرف دال ش کرده ام انشاد

مبارک فرخ و فرخنده و معمور در آباد — سونمش خرّم و دلشاد هم محزون در ناشاد

دی بیکر صورته ارتنک بر صورت کتابیدر — ایکی مشهور نقاشدر دیدر مانی ایله بهزاد

سیه چرده دی اسمر چهره لویه یعنی گندم کون — ایکی محبوبی جوق شهره دینور مثل خلّخ و نوشاد

ایچنده ای کورنمش بر قیودرچاه نخشب هم — او ای در ماه نخشب ابن مقنع ایلمش ایجاد

درفش کاویانی سنجاق دری بیراق که ایتمشدر — دمرجی کاوه ضحّاکی انکله ایلدی برباد

محابا احتراز اولدی دخی پروا او معناده — دیمکدر رهزنه اولور ایسه اوسنوهرچه باداباد

کدواولسه کوکلاه خار خار و سوک ماتمدر — چغرمق آه چکمکدر فغان و ناله و فریاد

پشک گهواره مام نا فابه قاری دخی باداج — چوجق کوذک یکی طوغمش اولان نوزاده و نوزاد

ترحّم مهربانی و نوازش او خشمقدر هم — ستمکر دیندی ظالم کیمسنه ظلمه دیندی بیداد

جهالت اولدی نادانی معاذالله دیمک برکس — بلیجی کیمسه در داننده دانش علم و استعداد

جهنده ابلکه ابلق اولیدی
که نغمه شاه سمناره ابددی

رخنه

سوراخ

فرخ و فرخنده ایکسنده هی
نایک فتحله ایکسی [illegible] قوتلو
و تختلو معناسنه

نو و نیچ نوبلند
[illegible]
دفی [illegible]
بکی [illegible]

دی طاشلو یره سنکستان و طاشلق سنکلاخ	دخی دیوارک آدی لاد و دیوارک دبی بنلاد
چه میکوئی نه سویلرسك نمیدانند بیلمزلر	کجائی قنغی یردنسك توئی بیکانه سن سن یاد
مفاعیلن مفاعیلن هزج در بحر نك ادی	ایشتدم خواجه‌دن بو بو شنیدم بیلك یك از استاد

١٧ **قطعهٔ معجزا دادر نزد هر مشکل پسند**

کبر ایدن خودبین کندو سن بکنمش خودپسند	هم اوزن بویلویه هم بتازه دیر سربلند
بی نوا دیندی نصیبی اولمیان بیچاره یه	قلبی محزون هم نیاز اهلی دیکلار مستمند
دلستان دلدار تعبیر اولنور دلبرلره	دل کوکلدر قلب معناسنده بغلامه بند
آجلش اولدی کشایش بسته بغلنمش دیمك	هم دوکوم ادی کره او چقور درشلوار بند
طتلو کولمکدر شکرخند و لطیفه بذله در	کلمك استهزا ایله هم خنده ریشخند
داشتن طوتمق شنودن ایشدوب طوتمق دیمك	هم قبول ایتمك پذیرفتن نصیحت اولدی پند
سرکش اولدر کیم اطاعت ایتمز اوله بدخوی اوله	مشت یومرق سیله در سیلی اوردلر میرتند
بورغه آت اولدی تکاور یا غزه شبدیز دی	اسب ات اشکنلو رهوار و قوله اندر سمند
کولرك بیلکجی سوز صاحبی دهقان ایشر	روستا اوده دیمك کوید رهم اول معناده کند
ایغك باشی اوزره قودلر اوکر بورسك موقت	کر بیاموزی هنر پای تر ابر سر نهند

١٨ **قطعه در ذال بخوانش که کنی استلذاذ**

دورکردن اوزاق که عز یجه اشقاذ	دی قلدانغه جنبیدن او معناده نواذ
زود رفتار اوکه بك یوریه یعنی جدجاذ	بو یه کردن یوریمك سرعتله هم احواذ
درشدن کرمکه دیرلرکه انك کبی و قوب	کذرانیدن ایلتش یعنی کچورمك انفاذ
پاره پاره دیمه درلت لت و شقه شقه	پارچه مفهومی کراده هم او معناده جذاذ
قاوغه دیندی کلوته که عمامه کبیدر	صارغك آدینه دستار دینور هم مشواذ
اولدی قورتلمه رها یافتن هم استخلاص	دخی قورتارمه رهانیدن اوبله انقاذ

دیدیلر قورقتی اولاکه یه عرده عبوس   دی صغنماغه پناهیدن اوعناده معاذ
باصمغه دینڈی بهیدن که مرادفدر دوس   غالبا اولماغه فیروز ودخی استحواذ
فارسی وعربی ایله سوزم شیر وشکر   او قیان کوکدک نوشاله ایدر استلذاذ

قطعهٔ رائیه از همه رنکین شمار ١٩

یک بر ایکی دو سه اوج دردہ دی چار و   پنج بش والتی شش هفت یدی صای شمار
هشت سکز نه طقوزده هی اوندر تمام   بست یکرمی او توزسی وچهل قرقه وار
التی یه پنجاه دی شصت دینور التمشه   یتمشه هفتاد یزد فتم ای نامدار
سکسنه هشتاد دی طقسنه اولنجه نود   صد یوز اولور صاییده بیکه کلنجه هزار
اوچده بری سه یکی درده بری چاریک   هپ بو قیاس وزره تا اونده قیلور سک قرار
اخر آحاده برمیم کتور سک همان   جمله ایکنجی دوم کبی اولور آشکار
نیم یارم یارسی نیمه بتوندر درست   صاییسی قاچدر دیمک چند ایکی کره دوبار
پانزده اون بشدیمک بشیوزه پانصد   اون بیکه بیور دخی یوز بیکه یی صدهزار
بویله جفاسن فلک صایسز ایتدیک بکا   چرخ چنین جور خود کرد مرا بی شمار

قطعه با صنعت اعنات لطافت کستر ٢٠ بالغ

بارکش یوک چکیجیدر دخی خواهد استر   خر الاغ اشکه دینڈی قاطردر استر
همه پستان بکشا آچ قیامه یعنی میوش   با قرم مینکرم هم دخی بتما کوستر
ناز بالش دیمه یوز یصدیغی معناسنه   جامه خواب اولدی یتاق هم دوشه دیرسه کستر
دنڈی یورغانه دواج ودخی یصدق بالین   چارشب چارشفه دیرلر که دوشکدر بستر
هیزم وهیمه اودون درکورادی انکشت   قوزه اخکر دینلور هم کولنه خاکستر
اسکنه بوروغو دیمکدر که دروکر دولکر   بچقی اره دخی ال بچقیسی ولمش دستر
قوندزک خایه سنه کند بدستر دینلور   کند وسکیلاب وسکالی ودخی بیدستر

دخی یار ییلدر معناسنه در و کلور

٢١ این مثلث قطعه از پیمانه خورست و خور

بار میوه بیر یتا قدر فستقی رنك اولدی بور — یار ییلدر قوجه ادم پیر او غلدر کلی پور

تاز بوتیسز تازه کسکین تیز هم کسب ایله توز — تار ظلمت حصه در تیر و دینور مشوقه تور

خاك طپراق درطلوم خیك اولدی خنیز برادی خوك — هم دیکندر خار شاشمش خیر تمسك آدی خور

دادی ویردی دید کوردی هم توتون معناسی دود — دار طوت کیج اولدی دیر و دیدیلر اوزاغه دور

زفت شیشمان قاره ساقز زفت هم آج کوزلو زفت — اکلیجی زار اشغه زیر کوج قوتده زور

کان معدن کین هم کیزلو غضبدر دیر کون — کار ایش کیرالت معهوده اعمی اولدی کور

مردمك مانش و قیوندر میش دخی فاره موش — مار خسته هم یلاندر میر بك قارنجه مور

بر نشاط آور مثلثدر بو نظم دلکشم — نوش ایدن معنای رنکین ایدر کسب سرور

٢٢ زهی این قطعه شاهانه جون افسر پر از کوهر

ولو سلطانه شاهنشاه دی حکم ایدیجی داور — دخی آورنك تخت و تاج ایمش دیهیم هم افسر

ستم ظلم و شکایتجیلره هم دادخواهان دی — جهان کیتی رعایا زیردست اقلیمدر کشور

دینور هم پادشاهه شهریار و خسرو و دارا — عدالت داد اطاعت ایدیجیدر امره فرمانبر

مکان جای و زمین یردر قلمرو والده کی اولکا — بودر مشهوری مغرب باختر مشرق اولدخاور

سپاه هم سپه لشکر دینور باشبوغه سرکرده — سپهبد دیندی سرداره سپهسالار سر عسکر

سپر قلقان زره جوشن جبه زرخ آدیدر جمله — قلج شمشیر و تیغ و نیزه مزراق دشنه در خنجر

دمور آهن قلای ارزیز باقر مس روی توجدر هم — دمشر قورشون اسرب کومش در سیم التون زر

دکز دریا کمی کشتی رئیسی ناخدا یل باد — اچق یلکن کشاده بادبان بغلودمور لنکر

یقین اوله مشو نزدیك سلطان زا سلاطینه — اوزاقدن کور ببین از دور داخی باقدینك بنکر

٢٣ زخوش آکاه باشد نکته کردان قطعه لا ادری

پدر بابا پسر فرزند اوغلدر هم انا مادر — قرنداشدر برادر داد و همشیره در خواهر

نیا اولدی بیوك بابا نبیره اوغلنك اوغلو ‖ نبیسه هم قزاوغلودر برادرزاده در افدر
دیشی درماده عورت زن دینور طول عورت کالم ‖ ارا اولدی شوی وشوهر یعنی زوج ارکك دیمکدر نو
دوکون سور اویون بازی ضیافت اولدی مهمانی ‖ سوینمك شادمانی باکره دوشیزه قزدختر
حصملق جمله خویشاوند ونزدیکی یقنلقدر ‖ اوکی اوغل پسندر هم اوکی بابا پدراندر
کشی زاده اولاد والانژاد و پاك کوهردر ‖ تبار وخاندان قوم وقبیله جمله سی یکسر
فرومایه دی سوسیز شخصه بداختر اوغرسز هم ‖ تلنکی آج ومحتاجه دینور جمری اولان بیزر
سخی ادم جوانمرد و باغشلایجی بخشنده ‖ خسیس والجغه ناکس دینور استکلو خواهشکر
عجمدن بن کتوردم بویله انجو بویله جوهر هم ‖ زایران من بیاوردم چنین در وچنین کوهر

قطعه چون مهر رخشان درجهان بر تو نثار

رخش آت پارلایجی رخشنده پارلق تابدار ‖ بك لطافتلو طراوتلو دیمکدر آبدار
عاشقك معناسی اولشدر دوستار ودوستدار ‖ بر برینه راست کلمك دوچهار یله دوچار
دادکر عدل ایدیجیدر جبر ایدیجی زورکار ‖ فرصت وعصر وزمان دخی هوادر روزکار
قوجغه دینیدی دار اغوش وداخی آغوشتن ‖ هم قوجاق اولدی کنار المق قوجاغه درکنار
ساختن دوزمك دخی بو لطافیدر برك وساز ‖ منتظمدر سازمند و پك موافق سازکار
شولکه ماکولاتدن میخوش اوله خوشخور دینور ‖ هم کواریدن سکرمك هضمی آسان خوشکوار
اولدی فکر ایتمك نهیدن هم سکالش اویله در ‖ ایشده تأخیر وتأنی ایلمکدر بردوبار
صلح معناسنه درینجه بارشمق آشتی ‖ جنك ایتمك پرخاش ورزم وکیرودار وکارزار
طاسه لواند وهکین وطاسه اولشدر فرزم ‖ قلبی محزون خاطری مجروحه دیرلر دلفکار
دازمهوی بنادازار هم معمار ایش ‖ بازاوی تحکم دخی محکم دیمکدر استوار
ریزه ریزه پاره پاره طار طغاندرتریت ‖ خرد مرد اولق تفك یعنی طاغلمق تارمار
اینو قبار اتلیجی یه قبار آور دینور ‖ ایش طوتیجی کاردار ایش کوچ دیمکدر کاروبار

٣٤

رخش راء مهمله نك فتحی وخاء معجمه ایله شین معجمه نك سکونیله لغت پهلویده کونش معناسنه در اما لغت دریده سعدنك دیواردن یاخود غیری یرده عکس اوردوغی دیلدرمه و الاجه بکلی بوز اته و بوکرکه اته و قره صقاله دوشن نصف مقداری اقه دیرلر اغرور شرح

اولمق

آولامقاولدی شکوردن همدمیدنا ویله در — سورکون آوی چر که وآو داخی نخجیر وشکار
هرنه اسرسک انته دائما اللهمدن — هرچه میخواهی بجو هموار ه از پرورد کار

٣٥ این قطعه شیرین بود دلفشن کانزا جوی شر

دلجوود لاویرا ولکه یك مقبول اوله هم دلپذیر — دخی دلاور کبی هر صاحب شجاعتدر دلیر
اولدی نشیمن اوتوراق برخیز دینه طورمه قالق — ثابت قدمدر پایدار یرلشمش اولان جایگیر
کهتر کوچورکدر دخی مهتر دیمکدر پك بیوك — شهنای وخالو زورنه درطاول دهل کوسدر تبیر
یولدن خبرایله کلوب کیدن امشن پیك وبرید — مژده نوید ومژده برمعنوی اولندن بشیر
دریا فتم بن اکلدم بشناس توسن اکلده هم — غایت زکیدر تیزدل آکا معناسی خبیر
نومید اوکیم مایوس اوله حیف اولمش افسوس ودریغ — هم انتقام الوقدما وردن اولدی طوت بگیر
تنزوی تنسوخ اندی خوش بوی ایوقوقولیدر — غایت لطیف اشکرف تنسخ دیمکدر بی نظیر
صوباشیه داروغه دیدی دخی کلانتر محتسب — کرچه کلان معناسیدر جمله لغتلرده کبیر
مستفعلن مستفعلن بحر رجزدر بو کهر — جوهر کبی حفظ ایله شایسته مخدوم وزیر

٣٦ قطعه باز ازکهر حاشده کنجینه راز

جوق رسا چوق یمه بسیار نخور اندك از — اولدی خرسند قناعت ایدیجی حرصه دی آز
کند نادر بوصه سپر صار مساق ققوبوی — دینلور قوقمشه کندیده صوغان یعنی پیاز
اولدی پروند قورمساق که دیمکدر پوزونك — اینه کالی وغلا میاره یه دیرلر بچه باز
مول اونیاش دخی دبوسه دینور کرد نکل — روسبی یه دی جاف جلب دی باشه اجو سرباز
یصی پهن ایجده باریك ستبر اولدی قالن — اینلو پهنا قصه کوته واوزن دخی دراز
قوتن یمی چینه وبوزی بچه لانه یووه در — مرغ قوش پال قندر دخی اوچمق پرواز
فائده سود وکزند اولدی ضرر صاتدی فروخت — رایکان دی اوجوزه مفته هم اورتاق انباز
صبانك ادی فلاخن چوبانه دینیدی شبان — الماق انداختن طاشر اتیجی سنك انداز

[illegible] شهباز [illegible]

[illegible]

کرم و سردینه با قلماز بو فنا دنیانك — ایلمه وقتکی ضایع دیمه قیش یاز او قویاز

٣٧ این قطعهٔ فرخنده دم چون روز روشن دلفروز

سر باش و پیشانی الن ابرو دی قاشه چشم کوز — کورپك مژه مردم ببك بینی بورون در روی یوز

رخسار و خ عارض یکاق دندان دیش در لب طوداق — اغزدهن دل زبان گفتار ایمش معناده سوز

سینه کوکس بوغاز گلو شکنج مفهومی بلك — وارن دیمشلر دیرسکه پشت ارقه اولمش دوش اوموز

انکشت برمق دست ال زانو دیز اولدی پای آیق — هم طرنغه ناخن دینور قاشی بخار گراو بوز

دکانلو بولر کوچه و تجار در سودا کران — داد و ستد آلش و یرش کالا قماش ارزان اوجوز

کرما و تابستان یاز ساحل محلدر کرمسیر — قیشدر زمستان و دی سرما دخی پاییز کوز

یغمور باران برف قار دخی بولتدر ابر و میغ — بخنوندیر لرشمشکه یخچه طلو یخ اولدی بوز

کردن بیوندر ایتمکه کردن دی کردان دونجی — اولدی کرمی کرده هم کرد ایدی دخی کرد توز

مکر ای مال و جاه را میل ایتمه مال و منصبه — علم و معارف کسب ایدوب جمله حسودك بغرین اوز

٣٨ قطعهٔ چون آب گهر پاس و مریز

بعض برخی شمدی اکنون داخی نیز — هست وار در نیست یوق در نسنه چیز

پك طلو سرشار دست دستبو — ایچ بنوش صاج بفشان دوك بریز

قول دخی بنده کوله زنکی عرب — نغز دلبر جاریه اولدی کنیز

دی نبهره ناسره قلب اقچه یه — اولمش اکدا نمش فریب بول پشیز

قورقودر بیم و هراس و ترس و باك — قاچه جق یردر دخی جای گریز

کت بروهم اور بزن بکوبز قاچ — فارشقلق شورش و غوغا ستیز

بویه یلمك یکچه قوشمق ترکتاز — دخی پك چاپك کیدندر کرمخیز

شور طوزلو ژرف و مغ یعنی درین — قویی چاه و قویجیدر چاه ویز

تند باد اولدی قصرغه زود تیز — هم دخی خشم و غضبدر تند تیز

مغز ایچیدر کیم عزیجه لب دینور	پسته فستقدر قوری اوزم مویز
با دزن یلپازه در داخی دینور	باد بیزن باد باز باد بیز
سن همان سعی ایله ای نور بصر	علم و عرفان صاحبین ایلر عزیز

قطعهٔ سینه را در سینه کن بهتر هوس

کلدی آمد کولدی خندید انکه اولکم کیمسه کس	قویوغه دنباله ودم دی ببر معناسی کس
صولمقدر دم زدن همدم مصاحب رازسر	اوفلك هم ظاهر اولمقدر دمیدن دم نفس
سو بیلمشدم کفتمی بلمش ایدم دانستمی	بسکه ازبسکه نیچه چوقدنی پتر داخی زبس
اوکره کیدن پیشرو کیرو قلان بسمانده در	صکره سیدر واپسین هم صکره درهم کشته پس
ساربان سوران دوه اشتر بولاریدر مهار	بانك یك سس جك درا برآ دیده اولمش جرس
عقربه کژدم دخی صد پایه دیرلر طرطله	هم اورمجکدر تننده اولدی سنکادی مکس
شقی سرکین وسیلوب بوره اولمشدر دوب	چورچوبه سوبرندیه خاشاك دکه خار و خس
آبدان یعنی مثانه بولایش شناشاچمین	ضرطه تیز و فارسی کا قله کوه اولدی خس
اوکر بورسك بن کبی سن توبیا یوزی چومن	میل ایدر سك کر بوركدن كر کنیزازدل هوس

قطعهٔ درنشین منشین تا نگی درد دل خویش

پیش اوکدر ایلرو ایلرودی پیشاییش	اکسکه کم دینلور اولدی زیاده هم بیش
خرده بیش اولکه بقاردقتله هر ایشده	هر شیئك عاقبتن فکر ایدیجی دوراندیش
قائمه در لغزش و غلطیده یوارلنمشدر	قویو بالجق که ایاغه یاپشور دنکی خلیش
اکمدن کند و بتون شنه یه دیرلر خود رو	کند و خود هم خصمه کند و سنه دیرلر خویش
میده مستوره اولدی یعنی عفیفه خاتون	عاقله معتمده تا دینه دینکی خدیش
بیش مزد اولکه مقدم ویریلور اجرتدن	حاضر آمده دخی اوکره دیلکدر دریش
قانه خون وطمره رك دی ایریکدر هم ریم	یاره ریش و آجیان قلبی کوردن دلریش

میمك فتحی و واوك کسری و یاء ایله زاء عربینك سکونیله در اصلی عربیدر فارسیده دخی مستعملدر شرح

قوله ببر باء اولانك زائده ایله باء ثانیه اصلیه نك ضمیله صیغه امردر ... شرح

ایکلیش بالش وزاری هی کولمك خنده — دیندی سخریّه ایله کولکه هم خنده خریش

ماده کاو اولدکه اینك بوزاغوسی گوساله — هم صغرکاو قیونك دیشیسی ماده میش

دی عناد اوزره اولا کافره ناکردیده — پك جفاکاره ده تقبیر اولنور کافرکیش

زهر ایچمك کبیدر آجی سوز آدم اولانه — سخن تلخ بمرداست چو نوشیدن نیش

٣١ کویمت قطعهٔ رنکین بکوش

طوشنك آدی اگرچه خرگوش — دی یلان وعده یه خواب خرگوش

قاچدی بگریخت گرفته طوتمش — کیدیه گربه دینور فاره یه موش

صارلوب قوچمغه دراغوش دیلك — بر دینور کوکسه قوجا قدر آغوش

هم قولاق توزی بنا گوش اولدی — کوبه منگوش قولقدر دخی گوش

صاحب عقله خردمند دینور — عقله اوص دیر جغتای یعنی هوش

عقلی نقصانه سراسیمه دینور — بایلوب کندوبی بلمز مدهوش

می ومل باده شرابك ادیدر — بزه در جرم وگناه ایچمه منوش

سوز سخن سویلنجیدر گویا — تن زده سویلمین یعنی خموش

اولدی یغمورلق ادی بارانی — اویله اوسته کلبسن بالاپوش

بویله سن کندو قماشك صاتمه — تو چنین کالهٔ خود را مفروش

٣٢ رصاد قطعهٔ صافیست پاك وخالص وخاص

نغو مینه اریك آدیدر عربجه اجاص — دراز دیندی اوزون نسنه یه هم اویله تناص

کروغ اولدی یلان زور ایله مراد فدر — دروغزن دی یلانجی یه هم دخی خراص

تکو قورجق اولا صاحب [illegible] — دی جیزه قیل بولاجق نسنه یه دخی منقاص

توانگر دیمه زنگنلك اولدیغی — روکرده خشته دینور هم زوکرتلکده خصاص

شو نسنه که اوله اگری دینور کج ومعوج — دی طوغری ایتمکه راست کردن واتراص

زیل اذی تال دخی صنج ایش اومعاده — کوچك که اوینایه بازیکو اولدی هم رقاص
مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن — بوکر اچنده بولور کوهرا ستین غواص

قطعه در ضاد بخوان سینه تهی از اعراض

یا قموا فروختن اولدی عربیسی ارماض — شمشك چاقمه سید رخشش ایش هم ایماض
بوزه قرتدی دیمکدرکه قراضه کبیدر — کارد و دینلك مقص اولدی یعنی مقراض
ایش کورن آلدیغیدر ساره مالی رشوت — قرض باشك هم اودخی آلوایمش استقراض
دیده بان کوزجیدیمکدر هم اومعاده رقیب — هم دخی کوز قپامق اولدی کلوج واغماض
دیلو باغجیه رزبان دخی ناطور اولیله — باغچه پالیز دیمك روضه کبی جمعی ریاض
صاقلمق اولدی نهیدا شتن وخول دیمك — صغناجق یرك ادی ده پناکاه واضاض
امکه دینلیر مزیدن دخی مص اولیله امثل — دی اصرماغه کزیدن هم اودرعض وعضاض
اولدی ایندرمه فروکردن واهباط اولیله — دینلدی قالدرمغه افراشتن وهم انهاض
بزه یارب ایکی دینیاده اشی اسان ایت — سهل اللهم بذارین لنا یا فیاض

قطعه در طا که زخوبست بحد افراط

بوله هنجار دیور شرعر بیننده صراط — هم اوزاقلق دیمه مفهومیده دوری وشطاط
صقالك یك قباسی لمه وهلوفه ایش — کوسه یه دینلدی تنك ریش اومعناده سناط
درم قولاغه قرانق دینلور دخی عناق — ایوکار سلان دیمه در شیر ژیان کبی عطاط
اوکی قوشنه دیور کوف دخی ضوع اولیله — براسه ادی شب انکیز هم اولور وطواط
طسه معناسی قزم کزبه مراد قدر هم — شادکامی دیسونلکه مانند نشاط
یاورنده دخی یاردیجی معاون کبیدر — دادکردن دیمه عدل ایتمه ایش هم اقساط
بالمواسه دینلور ایپلکه براد یده خیط — ایکنه نك بوردیسی سوفار هم سم خیاط
دی اوز شماغه زدش یعنی تضارب دیمه در — اولدی غوغا غلبه لشرانك که هیاط

بالکسر والضم اخ
بفتح العین
الضوع بالضم کوجه اوجن قوشلردن بر قوش ... اخ

حل یعنی دیده‌ده در چشم مراد در نقطه‌لرد وکلوب قلبی یعنی سین مجروح وسقوط اوبنجه حم قالور بعده خوندن دم مراد در حم ایله ترکیب وقلب اولنجه محمد اولور بو تقدیرجه بونده اعمال معمویه‌دن ترادف واسقاط وانتقاد وترکیب وقلب عمللری واردر

دیده‌دن قطرۀ اشکم دوکلور دل مجروح ... اسمی خون دلمدن ایدرسن استنباط

معمّا بنام محمّد

٣٥ قطعه در لفظ که بظاهر نکین الفاظ

دیدکی خشم ایتمکه ارغیدی وتاریدی نکاظ ... بدمنش اولدی فنا خویلو هم اوله جنعاظ

جنکه بیکار دینور دیش مترادف در حرب ... دخی جنك ایتمه سینه دیدی هم اوله تماظ

دیدیلر اویقودن اویغنه بیدار شدن ... کوزیکی آج که او معناده ایمش استیقاظ

هم فروزنده وبارق دیمه دریا ریحی ... آتشك شعله‌سنه دیدکی تبش یعنی شواظ

کزلنن اولدی نهفته دخی مکتوم اوله ... دیدکی حفظ ایتمکه پاسیدن او معنا حافظ

دیمش ابو در مکه اعجال وشتابانیدن ... یعنی تعجیل ایلك کبی هم اوله انکاظ

کوشواره کویه معناسنه در قرطه مثال ... طوت قولاغك که لآلی کبیدر بو الفاظ

٣٦ قطعه در عین وعیان چون مهر از خیط الشعاع

قوله بازو دیدکی معناسی عربجه اولدی باع ... کردخی ارشون دیمکدر کیم مراد فدر ذراع

ایچمك آشامیدن وهم اقتباع واقتماع ... یوتمغه دیدی فرو بردن دینور هم ابتلاع

اولدی نو پیدا ومحدث یکی ایجاد اولنان ... دخی پیدا کردن ایجاد ایلمك هم اختراع

شیدا ولمشدر کنش دخی انك کبی ذکا ... اشعه آیدینلغه پرتو دینور یعنی شعاع

شمشکه دیرلر درخش اولمش هم او معناده برق ... یارلق اولدی درخشیدن نظیری التماع

دیدکی قورقمغه باکانیدن وترهیب هم ... خوف ایتمکدر هراسیدن معالی رتباع

الداتمق اولدی فریبیدن که غبن انك نجی ... دی فریبایدن الداتماغه یعنی انخداع

اولدی پوشانیدن اورتمك تستر کیبی ... هم اچلمقدر کشانیدن مثلی انجلاع

حقدر ایچو قائل اولمغه هم اویماغه سزا ... انما الحق حقیق بالرضا والاتباع

٣٧ قطعه در عین بعین دل وطبعست فروغ

کوسترش اولدی نمایش بو جه رتبه آموغ ... هم اوزن بویله هم دیدکی وفاره آموغ

سنمك یازه وخمیازه كلرمك آروغ | اولكه آمیغ قاوشمیوب دینور آزنسنه یشوغ
روشنالیغه دینور ایدنلغه روشن آیدین | دخی ایدنلغه پارلایشه دینور فووغ
شیرسودماست یوغورته دتره یاغی مسكه | فله دیرلر آغزه قیمغه تو ایران دوغ
یقا موشتن ویقانمشه شوییده دینور | چرك دی كیره دخی كیر ایله پاسه آزوغ
دیرلوب دیوشتن چیده و برچیده آلمش | دینكی پروند قماش صارقبشه بوغچه یه یوغ
قلبزن كیمه یه دیوش دغلزن دینلور | دخی مجهول اولان نسنه یه دیرلر آشوغ
طتلو دللویه دینور چرب زبان شیرینكو | شاعره دینكی سنخسادویلدا اولكا دروغ
جاهله جاهل رفعتی كلور عالمده | علم افراز معار قدر اولان صاحب توغ

قطعه چون بوی عنبر قوت آرد در دماغ

سرچه كنجشك وكوكرجنده كبوتر قارغه زاغ | خنج بایقوش اوكیكلدر فاخته قوزغون كلاغ
دخی قرلنقج پرستو آشیان اولدی یوه | كاغ اتش قارغه وقوزغون صداسی كاغ كاغ
زنده كانی دیرلك اولكه زنده كی صاغلق دیمك | جان روان ومرك اولومدر مرده اولمش زنده صغ
یك طولبشیز اومعناده لبالب اویله در | هم هی ساغر قدحدر پك بیوك اولسه یقاع
جاغ وقت اما عجم حالمر سؤال ایتدكجه دیر | صاغ اوله سك یرینه باشد دماغت كوك چاغ
جوی شیر اول صوكه اقمش بزمان شیرینه ایچون | كوهكن فرهاد وكوه بی ستون دلدیكی طاغ
اصفهان شهرینه كی نهر كادی زاینده رود | بو مزین باغچه در یا ننده اونك چارباغ
راه یول كمراه ازغون ضایع اولمش كم شده | هم قلاوز رهنما و بدرقه رهبر سراغ
باقی بیفروز بیار ایجا كتور بونده دیك | شمعدان اولدی لكن یانمش فتیله دی چراغ
باقی ایچون شول دمردن داغلغی داغینه هم | كی مجن دخی عربجه یاقیدر كی بیغه داغ
بو كتابم بر كلستاندر او قو بلبل كبی | سیر كلزار ه نه حاجت اشته بو درباغ راغ

قطعه در فان كهر بر جو صدف

دال مهمله ایله راء مهمله نك ضمیله یلان عربجه كذب
صح

زاغ زاء معجمه نك و غین معجمه نك سكونیله مطلق قرغه و خصوصیله قوزغونه و بورنی قزل واوزون قرغه یه دخی دیرلر عربده و فارسیده مستعملدر
صح

... عربیك ضمیله ... جیمك ضمیله ... عربجه قوشدر

رده ورسته ورزده جمله سی صف / سوبسو هر یکا در سوی طرف

زند وآتش زنه چاقمق آدیدر / کل قفلجم دیمه درقاو درخف

صاحب بخت خنک دخی صاوق / سنکنجه دی طلویه قاره خشف

خنك خاء معجمه ایله نونك ضمیله کوکچك عربجه حسن معناسنه وهوا معتدل معناسنه ده کلور شرح

اولدی یانمق اریمک سوز وگداز / سوخته یانمشه دی یالکه تف

صاقیسنك ادی سفال اما کیم / مشترکدر عربی ایله خزف

قورباغه غوك دی آرغه کادیز / دینلدی قابلو مبغیه داخی کشف

اینجو معناسنه درمروارید / کوش ماهی اییشیدرسك دی صدف

هم سور اولدی بنك حیوانك / دخی حیوان ییه جك نسنه علف

مشترك جمله لسانده صابون / فارسیده کوپوکه دیرلر کف

اب وجدك کبی جدا وزره اولور / ایله کسب هنر ای خیر خلف

٤٠ سیمرغ کوه قافست این قطعه ام پر رونق

بوشدر تهی طلو پر صواب کوزه بردق / تیره شدن بولانق هم جویبار ارمق

ربون ضم راء مهمله ایله قیمتی عربجه خطف معناسنه شرح

اصمولق سپردن کوندردی هم فرستاد / سیچمك کزیدن اولدی دخی ستادن آلمق

قابمه دی ربودن بلمك دخی دویدن / قاچمق گریختن هم پوییدن اولدی قوشمق

بون کیمه یه دی کودن فرتوت هم بونامش / شیدا دلو دیمکدر کالیوه شاشقین احمق

پیرایه وزیب وزیور آرایش اولدی زینت / آراستن بزنمك پیراستن طونانمق

آبستن وسترون بوکلر قصر دیشیدر / طوغماغه دینلدی زادن هم زاستن طوغمق

اوقعه ذن لکدزن تپمه اورمجی یعنی / چکمك کشیدن اولدی انگیختن قوپرمق

وبیار ایکن بوتلمق معناسی یاختن هم / بازیدن اوینامقدر بازیچه در اوینجق

مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن / حقه توکل ایدن دائما اولور موفق

٤١ قطعهٔ کافیه معنی را کند اکسیر رنك

شیوه کرد و جلوه لی نازك کوز لدر شوخ و شنك
عشوه ناز و بوس او پسند رشم او تمو عار ننك

بیوه طول کو میده قونشدر ز بقیجی سمتری
هم زبق آدی مجا چلنشا و لدی دخی چیز چنك

گان جماع الته مهوده نك ادی تره در
فوج کس هم آب پشت اولمش منی ار کن منك

کور نا بینا و دغسر باشی طازلق کل کچل
کر صاغر دیر ار چولاغه چنك دی طوبال لنك

قرمزی سرخ و سیاه قاره یشیل سبز آق سفید
کوك کبود و صاری زرد و بوز یه فام و کونه رنك

منج و زنبور آری کند و قوغان بال انکبین
طتلو نوشین آجی تلخ و زهر نیش و هم شرنك

خوس ایو بوزینه میمون سك کوپکدر کرك قورد
شیر ارسلان دلکی روباه و دخی قپلان پلنك

قوربغایه دی وزغ قبلو مبغایه سنك پشت
یلکچه خرچنك و کرپی خارپشت و پنجه چنك

کبك کلك آنجه باشه طوغان شهبازه هم
چایلغك آدی غلیواژ و زغن طورنا کلنك

پای کان زه کرش پیکان دمرن نوك اوج
هم نشانه آماج اوقدر ناوك و تیر و خدنك

دزد خرسوز ناپ رسن آو دکتور آویز آص
یول کیسجی راهزن شهرتلوسی شنك و مشنك

بنمشه دیر سوار و یول دو دیجی رهنورد
هم بیان کتمك پیاده رفتن اکلمك درنك

فهم و دانشله اولورا قراق ایجنده سن فراق
کیم اوقورسه بو کتابی باشنه طاقسون چلنك

٣ ٤ قطعه در لام همان لشن مجها نسبت محال

عازه کلکونه قزلجه که ایدر دختری ال
وسمه قاشه چکیلان راشغه دیرنکه خال

بر ولایت ادیدر قرخار که دلبری چوق
هر طرفدن صالنان صاچه دینور مشکین قرخال

چشم زخم اولدی نظر دکه نعوذ بالله
دشمنك دخی فنا یورمه سی صانوسی شکال

قیروان کوکلرکنا طرافی ستاره یلدز
یکی ای ماه نو اولدی عرب ادی هلال

جشم سوزن دیمه مفهو میدر ایکنه دلکی
هم او معناده دخی اوق کزی اولمش سوفال

دای عنقا قوشنك و ارایسه سیموغ آمش
قنادك باشلری شهپر دخی اویله شهبال

دیشی ایو به جقلکا هجه طاغلرده اشوت
طوغر دآیو او حیوانکه دیر لکر شال

کافر عربینك ضمی ولامك فتحیله طورنه دیدکلری قوش سرخ

فتح ۱۲ و ایله در

خاكسار اولكه توز طوپراغه بولاشمش اوله … ایلو التنده سورنمش بته لنمش پامال
دینكجا موختن اكر نمكه كسب ایلمكه … هم حرام اولدی شفور دخی مسرادحلال
صاجمق افشاندن و ریختن اولمش دوكمك … برشده طولمش اولا یك طلودر مالامال
اولدی قالبچه نهال كچه نك ادی نمد … هكبه خرجین و غراریمش اوقیل قاره جوال
یاشده كیم اولسه برابر اكا همزاد دینور … دخی مانند كبی مثل و نظیر اولدی همال
غصه دن ایكلمه فكر ایلمه شكرایت حقه … شكر ایزد كن از اندوه میندیش و منال

این قطعه را كشیده ام ازحیم رد رقم

43

كاتب دبیر خامه و كلك اولدی هم قلم … مكتوب ادی نامه یازلمش نوشته هم
كزلك قلمتراشه و عینك دی كوزلكه … پشم دوات كرچه دلیش لیقه یه عجم
درهم اودركه بورتشه قارش بورش اوله … بر بیرنه یپاشمش اولان نه دینور بهم
دیوانخانه آدینه تالار ایمش دخی … شبخانه پادشاه سراینده كی حرم
اولمش برسته بسلمه عورت مقوله سی … جاكر قول اولدی دخی پرستار ایمش خدم
بك قوتلو سننه اولدی همایون هماییی … وقت مبارکه دینلور هم خجسته دم
خم كوب دیكدرا كری خم وكثر دینور خمی … بوكلو ملنوب طولاشمش اولانه خم خم
پاپوشه پایدان ودخی كفش و سر دینور … دیم جزمه موزه وچاروغك ادیدر شیم
مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن … راتكشان علم و معارف اولور علم

دبیر دال مهمله ایله بای موحده نك كسریله یازیجی عربجه كاتب معناسنه مكتبه دبیرستان دینلور

كلك كاف عربینك كسریله ولامك سكونیله قلم شفعاسنه استعمال اولنور خامه ایله بونك بینده فرق وار در كلك اول قسمدر كه اندن قلم ایدرلر اندن اولادكه قلم اولقد او وقت كلك دیرلر یونتولوب قلم اولدقدن صكره قلم خامه دیرلر فلیحفظ

شرح

قطعه چو مشك ختن بوی دهد در مشام

44

بام سحر قوشلغه چاشت دی اخشم شام … چاشته یمك ایلمش وقت ضحاده طعام
سایه دینور كولكه یه سایه زده چن طوپ … قوكشویه همسایه دی طامه دخی دیدی بام
یا ورانیانمق یمین آدیده سوكند ایمش … شاهدیدر كواه رهنه كرو بورجه وام
تركیه فتراك دی كسمه یسه ركستوان … زین ایسو درکمه دزكنه دیرلر لكام

بغفظه فارسیدر طعام اقسمه المطلاق اولنور

كلام راهاغ

کام دماغه دینور دخی مراد و مرام
آدیله هم فارسی کافله آد اولدی کام

نام دیمك آد ایمش آدی چیقان نامدار
شهرة و نشان اولان کمسنه یه دیرلر بنام

ترتبه سیز شخصه ناپخته دیمك اصطلاح
پخته دینور پشمشه چیك دیه معنا خام

رم سوی داخی رمه اوركشه رمکرده‌یی
دکلنش آرام ایمش یعنی مطیع اولدی رام

آه و فغان ایتمکه ماتمه شیون دینور
دخی مراده ایرن کیمسه یه دیرلر بکام

هرچه بخواهی بجوهر نه دیلرسن دیله
لطف ایدر احسان ایدر شاکه اودرت الانام

٤٥ ز حرف نون بود این قطعه ام شایان فهمیدن

افندی اکله کیم دشمنلك ایتمکدر افندیدن
جفا و جور ایمش آزار و انجتمکده رنجیدن

هم دشنام سوکمك سرزنش توبیخ ایتمکدر
ملامت ایلمك بد سویلمك اولدی نکوهیدن

تأسف ایتمه در افسوس کردن طعنه در نفرین
ستوهیدن طارلمقدر هم اول معناده غرمیدن

تملق لابه یا لطفلنمق اولدی جا بلوسیدن
دینور عذر ایتمکه پوزش هم آنك کبی پوزیدن

فراموشی اونتمق یاد کردن یعنی اکمقدر
هدیه اولدی دستاویز ایرشدرمك رسانیدن

شود هم میشود اولور دخی اولمازایمش نبود
شدن باشیدن اولمقدر هم صاچمقده پاشیدن

کبیدن کبی کاهیدن دیمکده اکسلك ایتمکدر
صغنمق اولدی کنجایش انك مفهومی کنجیدن

براقمق اولدی افکندن یوارلانمقدر غلطان
دینور هم دوشمکه افتادن آنك کبی افتیدن

صقلمش نسنه در افشرده طوکمش نسنه افسرده
فراهم آمدن جمع اولمه یومشاتمقدر فرخیدن

قچن اولور برابر دیمك ایمش کی بود یکسون
ایشتمکدر شنیدن دیدن کوز کورمك دخی دیدن

دینور شاباش تحسین و آفرین ایتمك تحسینده
کزیده منتخب نسنه بکنمکدر پسندیدن

دوکشدن قاچمق ایمش کال بوزغونلق دیمکده هم
شخوده یاره لو آت کشنمك اولمش شیخولیدن

چه دوشمه باغه قطره قطره ژاله و شبنم
شکفتن کبی معناده آچلمقدر شکوفیدن

صالنمقدر خرامیدن چمانیدن چمیدن هم
بیومك اوزامق نشو و نما بولمقدر بالیدن

خام جیك معناسنه طعام ده و اتده استعمال اولنور ع

نوله کسرین یا خود ضمیله و کافك عربیلك ضمیله خورلنق معناسنه مصدر در ترجم

توانغمه هزار خوشنوا صونی ایو بلبل — سرابیدن قوشلا ونمك نغمه ایتمكدر سرایدن
بو باغ ایجنده اولدم كل كبی كولمك ایجون صولمش — درین كلشن شدم پژمرده چون كل بهر خندیدن

این قطعه شایان از بهر باران ٤٦

خوبان كوزللر كولبجی خندان — بوسیدن او بمك عهد اولدی پیمان
صالینجی یه دیرلر جمان هم — اوبله دیمكدر دخی خرامان
بیندمارا بیزی كوردرلر — باقمق نگاه و كوزجی نگهبان
راندید ازدر سوردی قبودن — بكشودا جدی قابوجی دربان
راندن ندر سك سورك دیمكدر — اولمش سنكلك آدی مگسران
كردم رفوشه ایتدم كناهی — هم نادم اولدم گشتم پشیمان
كزلو نهان و بللو هویدا — كورینجیدر یعنی نمایان
الدانجی یه دینلی فریبا — دیوا هرمن هم جنبله شیطان
شیبا زباندی سوزی فصیحه — سوزبیلن ادم مرد سخندان
آغاز اول ایش باشلمقدر — صوكینه دیرلر انجام و پایان
آغر گران و ییغی سبك هم — آنلردر آنها بونلردر اینشان
یكسان بنا شد اولماز برابر — بردل بهادر قورقق هراسان
كیراز اولكم بك طویجیدر — شو لكم قاجیجی اولدی گریزان
شاید سزادر باید گركدر — بایسته لازم چوقدر فراوان
مستفعلاتن بحر رجزدر — اوكرن بیا بوز قولایدر آسان

قطعهٔ چون جامهٔ چسپیده بالای سخن ٤٧

جامه اثوابه دی طوناق تنه تن دخی بدن — طونه شلوار دیور كوملكه هم پیراهن
بوستین كورك گریبان یقه قفتان قبا — آستین یك یكی نو اولدی اتكدر دامن

ضم ها ایله سویلیاوزنده مشهوردر جائزدر وفتحه ایله كیرا اوزنده مفتاحنده در بكاره وعیان سر

خلعت

خلعت فاخره اکسون و برندا طلسدر
برنیسان نقشی اولانه دینور اطلسدن

کیش سمور دخی بك ایو کورکه دینلور
لیك شیرازده خلعت دیو کوش ایتدین

چشن پیرامه ضیافت کوننه دیرلرهم
جواهرلی اولان تاجه دینور مشك کرزن

خاتملك ادی نکین و یوزك انکشتر
درزینك یوکسکی انکشتنه اکینه سوزن

درز یونجبه نکنده یمه لیدر زنده
یمه نك ادی و ژنك انکله دوکمه یه ین

پینه دوزاسکی دیکیجی وکراده اسکی
دوختن دکمك ایمش دخی بریده کسن

برسغاز و دخی فغیاز دیمك شربتلك
یعنی بخشش دیو ثنا کردن الیه ویرلن

درخور آنکه نیم او کا که لائق دکلم
ویرد اللهدیکا بار خدا دادیمن

٤٨ قطعه کوهر که قدرش بشناسد قدردان

دی مسافر قونقی اوصاحبنه میزبان
هم مسافر میز و مهمان اولدی داخی میهمان

بربوی اردنجه پیدرپی سکیراز دخی پی
هم سنکیجون اربی نوانکیجون بهران

ازبرای اودخی انك ایچون او را آنکا
بونخلاین زنبسان و انجلاین آنجنان

آنشان اوانلرك هم اینشان بوانلرك
پادشاهلر درکبان کیمرده یدك اولدیکیان

چتر چادر اوبه خرکاه و اوتاقدر بارکاه
بك بیوك چادر دیمك هم کوکه لکدر سایبان

کوك سپهر اولدی زحل کیوان عطارد تیر ایمش
اولکیم پروین دیرلر عرش اعلا کرزمان

مشتری برجیس و مریخك ادی بهرام هم
زهره ناهید صمان اوغریسی اولمش کهکشان

مرزبوم اولدی وطن سرحد سنوریدر دخی
مرز سرحد آدیدر سرحد اغاسی مرزبان

پاس حفظ ایتمك دخی بردیعی ایمش کیجه بك
بوسبدن کیجه بکیجیسنه دینمش پاسبان

ران اویلوق چاقشیره شلواره ده رانین
قوله آت بکران بنلمدن کنایه زیر ران

دینك زردشت اکه کیم بایمش مجوس ایچون کتاب
هم مجوسك اوقتلادینه دیرلر موبدان

بیلکو طائی فسانه سحر افسون و فسون
دخی افسانه حکایت هم دینورمش داستان

بنخسته اولش النمش بنسنه پروینك الك — دوكمه دركوپیدن و مهراس معناسی هاون
اقیجی جویان چكیدن طملاموق بارد یاغر — هم اولوق میزاب ایمش لنون اولوق زرناودان
اولدی صا بجلمش خلیده یخ شیش بریان كباب — میجكد طمهر دیك قان طملاجی خون چكان
یسمل اولمیدر بوغازلنمش بریدن كسمه در — نیخ ایلك معناسنه كلمش كمكدر استخوان
یاره زخم و یاره لو زخمین ودخی زخمناك — دی ستنیج اولسنه ناسور و برخون طولوقان
بیل میان اولش وسط معناسنه داخی كلودن — قوشاغه دیرلركمر هم ایجه بللو مومیان
فارسی اكرندم اولدم بویله طلبلو دیللو — پارسی آموختم كشتم چنین شیرین زبان

قطعهٔ خوب بمغیبت چنین عشوه نمودن ٤٩

طشره بیرون و برون ایجرویه دیندی درون — چوره پیرامن او معناده ایشته پیرامون
اولدی مفهوم خداوند همان صاحب ورب — یوق نظیری و مثالی دیمك اولمش بیچون
دیلو رمانی نقاش كتا بینه دخی — كرجه انجیل شریفك ادیدر انكلیون
كله منداولدی شكایت ایده احوالندن — زحمت و دردی اولادر دخی رنجور و بجون
دیدیلر تنبل اولان كیمسه یه نكش و دهوشا — ایشنی كورمكه بیك سعی ایدن ادم بشكون
ایتوجانا وبه تنومند دی فربه سموزه — دخی لاغر آریغه دینلدی نزار اولدی زبون
ترسنه دونمش معكوس اولان منحوسه — بازكونه دینلور همدخی وارون و نكون
عنبری درلو دیمه معناسی دیكركون اولمش — درلو درلو دیه جك پرده دیمور كوناكون
محفه نك ادی كجاوه عربه كردونه — دوندیكجون دیدیلر كوكلره چرخ كردون
كاست نقصان دخی ایك اكسكه كمتر دینلور — هم كمینه دیمك اكسكلو زیاده افزون
رنك نیرنكنه الدانمه بو چرخ دونك — نقش الوان دیو كوستردیكیدر بوقلمون

قطعه در داوجو نو باؤه باغ مینو ٥٠

شربكین اوتانجی اولدی قادندر بانو — پیره زن قوجه قاری سحر ایدیجیدر جادو

بوبرینه طولاشمش دیمه در پیچاپیچ　موی قبل بشانه طرق صاج بلوکیدر کیسو
قاصغك ادی زهار اولدی بغل قولتقدر　هم تراش ایتمه ستردن ایکودر پهلو
پهلوانه یل واپ وکورشه کشتی دی　کوجلو قوتلو توانا دخی قوت نیرو
جاودانی ایله جاوید ابدی ودائم　راحت آسایش جنت کبی همچون مینو
سیب الما درایوبه دخی ایوادر　نارا نار واریك انواعنه دیرلر آلو
اصمه تاك واوزم انكور قورقدر غوره　اولدی كلنار کراز وشنه در آلو بالو
انبرود ولكل انبرد دینورامروده　شفترنك ایله هلوا ایکیسیدر شفتالو
دینك بارنك توزنجه بیوکیدر نارنك　دخی لیمون اغاجی اولدی درخت لیمو
بار وبر میوه ونر فنده یمش نوباوه　بهترین یك ایوسیدر ایو بنك ونیكو
هندوانه دینلور قابوز قاون کرمك　خربوزه اکیسنك ادی قبق اولدی کدو
زیره کمون وبوزرلك تخمی داخی سپند　چورك اوتینه دی بوغنج ومارولدر کاهو
این سخن را بسوز بنك شنو دکله ایو　فارسی بلمین ادم اوله منز نادره کو

همچو گوهرها ست این قطعه بدیهم شاه ٥١

خشك قوری یاش تر او تلغه دیرلر کیاه　قوری چراکاه ایمش اولدی صمانی ادی کاه
کیجه یی احیا ایدن شخصه دی شب زنده دار　هم دخی شبخیزا ودر وقت سحر با مکاه
ایله توکل دیمك اولدی بناوه بکن　صاقلنه جق یر کمین یعنی صغنمق پناه
کلبه کوچك حجره در مختصری خانه وش　حق یولنه یاپلان تکیه کبی خانقاه
کاغذ ذردی برات اسمنه طغرا نشان　پادشاهك وردیکی دیرلك ایمز نادنشاه
صاریه کریوه دی یول کوستریجی رهنمون　اینلك اولان اولو یولادی ایمش شاهراه
ویرمه مده جك بکش قومه دیمکدر منه　ال بستان استه جوی استمه دیرسه مخواه
انسز اولان ناکهان هم هی ناگاه ایش　وقته دی هنکام وکاه کاهجه دیمکده گاه

استوا ایلە معرفت یانمە کلدە دیلە — کر تو بخواهی هنر نزد من آ و بخواه

٥٢ بود این قطعه ام رخسار دانش را چو آیینه

دی رسم و عادتە آیین البتە هر آیینە — قدیمی اولدیدرین هم اول معنادە دیرینە
بولمش برخزینە خسرو پرویز و قندە — کە گنج شایکان دیرلر خزینە دخی گنجینە
بوجق پیغولە کاشانە دیکدر مختصر خانە — دو شش میکستر دیوکدن طوقمش نسنە پشمینە
خصومت دشمنی و دوستی معناسی خلتدر — کوکلدە اولسە کزلو عداوت دیدینی بیکینە
طوداق طوداغە اولسە لب لبا امک بکیدم هم — کوکس کلسە کوکس اوستنە دیرلر سینە بر سینە
دینور مش زنکلە چق چق اید خلخالە ایقد — بلازک کیم طاقر مجوبەلر قولینە دستینە
سە شنبە صالی کوندر چارشنبە اربعادر هم — خمیسە پنجشنبە دینیدی یوم جمعە آذینە
دی شنبە یوم سبتە هم احد یکشنبە اولمشدر — مبارک یوم اثنینک دوشنبە دینیدی آدینە
شکر کفتار اولوردی طوطی طبعم کبی هر کس — مصفا ایتمیجە سینە سنی مانند آیینە

٥٣ قطعهٔ همچو گلی در شبنته

کار پنهان دخی کیزلو ایشە — بیلدی جاسوس بدانست ایشە
کاردان ایش بیلیجی مرد آدم — فکر ایدر یعنی کند اندیشە
مقصە کاز و بیغە دی بروت — هم صقال دیش و چجا قدر ریشە
مشکن قیرمە حذر قل زنهار — آبکینە دخی مینا شیشە
اجرتیلە ایش ایدندر مزدور — مزد اجرت دخی صنعت پیشە
پنج کوک اولدی قوبارمق کندن — نی قمشدر میشە لکدر بیشە
دیرکە دیندی ستون بالتە تبر — دور یوسوهان کسر در تیشە
کیجە کوندزدە شبانروز همان — اوقومیلا یمە ذوق و عیشە

٥٤ خوشا این قطعهٔ رعنا بمصرعهای نوجستە

قرار سن بشکی یب یب دیمك آهسته آهسته
قدح طولسه پیاله دی قرلش دخی اشکسته

مماسی اولمیان یعنی جماداته دی بر بسته
انك ضدی دخی بیره دوشمش سبزه بر رسته

اکابر قپوسی ایشکنه درکاه دیرلر کیم
ایشکیدر آستان و آستانه دخی آخسته

طبیبك باقدیغی قاروره آدی پیشیار اولمش
علاجینك آدینه دار و دینور بیمار ایش خسته

اگرچه صچرامق قاچمق خلاص اولمق ایمش جستن
ایو مصراعه وصف اصطلاحی اولدی بو جسته

مآل شوی دیندار کوروب شیبا اولان عورت
نکاحك آدیدر کابین ایاغی باغلو پابسته

بو دستاویز سنبل زاده درارباب عرفانه
گلستان معارفدن کتورمش تازه گلدسته

٥٥ قطعه از درج سخن چون گهر ناسفته

عقلی طاغلمشه حیرانه دینور آشفته
هم او معناده آلشمش اولا آلفته

دلگشا قلبه آچیجی اولدی مسیره گلگشت
هم شکوفه چیچك آچلمش اولا شگفته

طتلو اویقویه شکر خواب دی خفتن اویومق
اویومش یاتمشه خسبیده دینور هم خفته

پیلور چرچی دیمك پیله جزیره دینلور
بو لیجه سفته ایمش دخی دلنمش سفته

فهه وفه کورکه دینیدی سپورکه جاروب
خاکروبه سپوراندی سپورلمش رفته

نو بیندارکه سن صانمه که دائم بیلورم
سویلمك گفتن سویلمشه دیرلر گفته

دکله جوهرکه بیل قدرنی ایتمه ضایع
کوشوار اولسه سزا بویله در ناسفته

٥٦ چه رنگین قطعه هر حرفش بصد رنگست اندوده

ازلمش هم سوزلمش بنسه سا بیده هم سوده
اوزلمشدر گسسته آشوب یبرانسه فرسوده

ستوده مدح اولنمش آزموده هم صنانمشدر
امین و سالم ایمن یعنی راحت اولان آسوده

خدیو وکی دیمکدر پادشاهك امرینه فرمان
بیورمق اولدی فرمودن بیورلمشده فرموده

ایولك صاغلق اولمش تندرستی کبی بهبودی
ایکی بود اولمغه بودن دینور اولمشه هم بوده

قارشملق اولدی آمیزش دخی آمیختن اویله
بولاشق اولدی آلودن بولاشمشه آلوده

دى سوزكى آدينه پالوده پالودن سوزن ملك ‌ سوزلمدن كنايه پلته نك آدينه پالوده
بيوك اولسه قدح پيمانه كى اولجك ديمكدر هم ‌ جهان پيماكزن دنيايى اولچولمشده پيموده
قبيله دوده مان ودوده اول معناده در انجق ‌ تتوندن مومدن حاصل اولان ايسدر هم دوده
نكارين ديبور نقش ايتمكه نقشه نكار امّا ‌ دخى محبوبه ديرلر هم صوانمش اولدى اندوده
سپيز اولمش طلق اودزهره هم اوجكر درشش ‌ ديبور هم بكر كه كرده باغرصق آديدر روده
ديبوركه هسار طاغه تيغ كوه اوستنده سوريسى ‌ ديه معناسيدر پشته يعنى مفهوميدر توده
توا محوو تلف اولمق تباه اندن كبى اولمش ‌ دخى هيچ اولدى بوچ وهم عبث شولدر كه بيهوده
همان اثار فيضا فيض وهنئى الهيدر ‌ دكلدر كبيله حسن امّا طبع سخنكوده

قطعه كوهر ز درياى دلم ديكر بجوى ٥٧

خالصه سارادبودر يعنى عنبر ساهوى ‌ بك يوسى عود مندل عوداغاجى دار بوى
نافهٔ مشك اول كوبكدر كيم دوشر جيراندن ‌ جين اقليمنده دراما اواهو بشقه صوى
خط برآورده هنوز تويى بلورمش تازه ‌ دى تكل تويسوز اولان محبوبه يعنى ساده روى
جان فزا جان ارتردن مردمكش ادم اولدورن ‌ ديديلر معشوقه جانان ومحله ادى كوى
انجمن مجلس فرزند قجه دى كرماكرم اكا ‌ اولدى كرم الفتا بوكور شمه تردر دلجوى
رستمك باباسيدر زال ودخى يك اختيار ‌ فره صقاللو به ديبور آميزه موى وهم دوموى
جنديلر ايچنده يك اعلا بنجى شه سوار ‌ توسن اولاندركه بك سرت اوله يعنى تندخوى
اوجاكرلمش جريت چوكان هم صولجان ‌ جنديلر آتوب انكله طوتديغى طوبه دى كوى
اولدى اكرلمش خميده بوكلان پيچيده هم ‌ ايكى قات سنه دوتا وقت وقت اولمش توى توى
شوخ آچق مشربلو نازك طبع حاضر جواب ‌ كبرلو باسلو شوخلكين و بايقدر شب شوى
كم بتكلدر ضايع اولمش سنه دركذشته هم ‌ يافتن بولمق ديمك هم آره بقدر جستجوى
قارشيق غوغا ايله صبت وصدا شور وشغب ‌ فتنه آشوب وزبان آسيب سوز صاو كفتكوى

کر تو دانی سن بیلورسك به ازین بونك ایو | می شناسم اکلرم قربا بیور سویله بکوی

مثنوی در اصطلاحات عجم

کاتب جان باری رحمنمه أب | فخر عالم شحنهٔ چارم کتاب
اب خضر اولمش دخی علم لدن | ایلیوب ازبر اونتمه یاد کن
پادشاه در سایهٔ یزدان دیمك | بار داده ایلمش دیوان دیمك
روز نوروزی تو دینسه مثال | رزقکی حسبان ایلر اول لایزال
دیدیلر اصحاب کهفه عفت تن | هم کوننشدر یوسف زرین رسن
اب مریم دی صلاح و عفته | دخی سرسبزی دینورمش دولته
دیدیلر اعجام بی شرم و ادب | کعبهٔ علیا یه خاتون عرب
چرخ زرین کاسه یعنی آسمان | هم کوننشدر زمزم آتش فشان
ظلمتا اولدی رنك شاه زنکبار | صوکنا رینه دینورمش رودبار
کیجه معناسنده در زلف زمین | استدیکی برده طوران خوش نشین
راحتله خوش کچن بیل شاه سال | شهر مرغ اولسنه کیم اوله محال
یل شدیدا سد کره دیرلر دیو باد | مرکبجم بو هوایه اولمش آد
نه صدف اولدی طقوز قات آسمان | چار باغ ایسه عناصر در همان
سوزینو کلرده سنخند رافتاب | کشتئ زرماه نوای کامیاب
آخشیجان هم عناصر آدیدر | جونکه بیری برینك اضدادیدر
دین فروشان اولمشی اصحاب ربا | لجمز اقچه دخی نقدنا روا
بلك قدمی نسنه در پای چنار | سالخورده اولدی غایت اختیار
دیدی تعظیم ایتمکه زانو زدن | ناوك انداز اولدی خلقه طعن ایلین
دولت و اقبال آب بی لجام | آب در جوی تو دولت سنده نام

عیسی شی سالها صدا اولمش معهودر
یعنی اسمی زرفنده دیکلیم اول بزم

لطفله احیا ایدر بر پا کند
آشکار ایلر دیمك پیدا کند

فائده کوردی دیمکدر طرفه بست
همدخی یار موافق یك نشست

فکری یك یا کلش اولان کوتاه بین
مشورت یرینه دیرلر کلوخ مین

کنجلك کتدی دیمك شب در گذشت
هم ایش ایشدن کچدی اب از سر گذشت

کل شکفته کیز لو اولمندر عیان
استخوان بست اصلنی ایتدی بیان

اصلی یوقدر نه ندارد این سخن
آره اغزین بر لبش انکشت زن

کلمدی اکلندی رفت و سنك بست
بتمسه بر ایش دینور صورت نبست

بولسه ایش صورت دی اب آمد بکار
آتش پخته ایشه ویرمکدر قرار

یك قولای ایشه دینور موی و خمیر
موزه وکل اولدی معناده عسیر

خاك رنکین دینسه التون ندر مراد
فرصت ال ویردی دیمکدر دست داد

کچدی فرصت دملری آهو گذشت
ییقلوب کتسون دیمکدر سك بدشت

بخت دندان خای یك منحوس بخت
هم دینورمش مشکل ایشه کار سخت

منصبه ایردی رقم بر سر کرفت
هم قبول ایتدی دیمکدر بر کرفت

کبر عنوان ایلیا ندر سر کران
دخی معزوله دینور قرآن خوان

همم ایو کون دوستی یار نوبهار
دم نخور الدانمه سن ای کامکار

عزلت ایتدی روی بر دیوار کرد
آشکاره ایلدی دیدار کرد

یا الیمی الجق اولان دیوار پست
یعنی بو اسلوب اوزره زین دست

خانه کن سولدر کیم اوله ناخلف
بی محابا بولدیغن بر خوش علف

اولدی معناده ز دستش شد عنان
اختیاری قالمدی الده همان

دل نموده التفات ایتمز دیمك
دامن افشاندن هم اعراض ایلمك

خاتم کویا دهان دلبران
هم دخی منقار کلا ولمش زبان

قاچدیکی معناسینه کلمش پشت داد
کرد از وی پهلو تهی دینسه مآل
حاضر اولمش پا بچه با لا زده
مار خوردن درد زحمت چکمه در
کرك باران دیده کورمش روزکار
سر تینی افشا ایدن کوتاه بام
هم دخی بیدار مغز اولدی رشید
یورینلر نازایله دامنکشان
بوز کورمدیکی دیمکدر رونما
یا فشرده اولدی دیمکدر برقرار
اعتذار ناملایم عذرلنك
طاریلورسه دینلور آمد بهم
یك غضبلندی دیمکدر تیره شد
سرت ایدی یك یومشدی آمد فرود
مضطرب اولسه کشتی شد دستدی
غالب اولدقده دینورمش سکه زد
دیندی خودسرا کا کیم بی باك اوله
چوق بیلوب کزدی دیمکدر قطر زد
یك معاند کیمسه کا فرما جرا
حدینی بلدردی دیمکدر سواد
غالب اولدقده دینورمش دست برد
عزلت ایتدی در پس زانو نهاد
الی ترك ایتدی دیمك اولور عیان
دست برافشانده اولکیم ترك این
دم فرو رفتن مشقت چکمه در
یعنی چوق نسنه‌لردن المش اعتبار
مغز پوسیده دکلمش عقلی تام
نو خبر الدی دیمك چشمش چهید
یك اوزن بویلو کوزل سرو روان
هم مصور آدیدر چهره کشا
باز آورد ایتدی یعنی اعتذار
یك طارلدقده دینور آمد بتنك
دی بجای او آنك حقنده هم
عقلنی شاشیرسه دیرلر خیره شد
دولتی ارترسه دی آتش فزود
هم مناره آدینه کلدسته دی
منتخب نسنه دخی روی سید
سینه بر طاق اولکه بغوی چاك اوله
هیچکاره بوش سوریش شخص بد
هم دخی نا داشت بی شرم وحیا
دینلورسه بر خوش کاله نهاد
بوزیلوب مغلوب اولدی باز خورد

هَمزه‌نڭ ضمی وشین معجمه‌نڭ سکونی وتا ایله لامڭ ضمی جزع وفزع معناسنه‌در صح

اُشتُلُم کرد ایلدی غوغا نزاع
اولدی رسوا بوسوز بیضه شکنت
لی سروپا در پریشان حال اولان
چشم دارنده شوکیم امید ایدر
التونه غرق ایلدی در زر گرفت
دیمك اولمش آتش آید از چنار
هم کدوك وچناری دیسه‌لر
بر برینه کفو اولاندر بنك وکم
پیشکش معناسی اولمش ترجمان
قوتلی وار زور دارد در جگر
ترك ناموس ایتمه آب رومریز
بر ایو نسنه تلف اولسه اگر
گردینور سه طشتاز بامش فتاد
ایشیدلسه ستری کیم مکتوم ایدی
کوردیلر یولسز ایش خلقه نماد
کزلو مفسد اولدی کونا آستین
کیجه کوندز جبهٔ خورشید وماه
کزلو معنایه دینور شد در لباس
حوض ماهی اسماندە برج حوت
ناتوان بین دشمن ودخی حسود
هم نشان فقرا لمش انگشت نیل

هم دخی شبخوش کرده ایتدی وداع
گلدی او حاله بروز اونشست
چونمانده صکره دن بیمال اولان
گون لکه چشم فرنگی دیدیلر
دخی طوتدی شعله لندی در گرفت
امه دیعك یردن اولور آشکار
بر برینه اویمز ایکی نسنه‌لر
هر طاوس طاوس آبستهم
سنبل تر داخی زلف دلبران
یعنی عفو ایله دیمکدر درگذر
مرحمت ایله دیمك دیزی بریز
دیلور دیکر نمی بند دکمر
ستری فاش اولدی دیمك اولور مراد
بخیه اش بر روی کار افتاده دی
مار میگیر دید است دیگران
عیب فاحش بازگونه پوستین
شخص مشئومه دینور زاغ سیاه
هم منجم آدیدر اخترشناس
هم دخی دم درکشید ایتدی سکوت
پك فقیره دیدیلر کیسه کبود
شول گرانجان وگران سایه ثقیل

اولدی خسیوشی نفا قیله ریا
عهدینی بوزان کشی زنهارخوار
دست و پا زدا یتدی سعی واهتمام
حنث اولدی کربه در زندان سرا
کزلو حیله کربه در انبان ایمش
یك فنا ایله سورلدکره ایو
خاك شد خور و حقیر اولدی دیمك
دستکاری ایلمکدر کسب و کار
بان ویروب صلوماغ جب دان دیو
هم جب انداز اولکه ایشی ترس اوله
رخت بسته ایلمش عزم سفر
آچدی سرین عود در مجمر نهاد
کیزلو سوز مفهومی اولمش زیرلب
دی سما لك آدینه خوان دراز
ابله واحمق اولانذر خیره سر
دی توضیع ایدیجی یه سرفکن
مدعی و خصم دا منکیر ایمش
دارد و در زیر دامانش چراغ
شخص مصروعه دینور مش سایه دار
اولمش ابروزن اشارت ایدیجی
ترك دنیا ایلین خانه فروش

اب زنو کاه مکس ناسزا
هم سیه کاسه لئیم نابکار
پرشد پیمانه اشو عمری تمام
یوزه کولیجی ایمش کندم نما
خوابگاه غول بود و ران ایمش
طعن ایدوب دیرلر شتر کربه دیو
نارسیدانی نه دیرسك اتکورد
صاغ الك آدینه دیرلر دست کار
قوجیه یه غمازه ناخن زن دینور
راه خوابیده دینور ایشلك بوله
خیمه زد دیرلر مقیم اولسه اکر
آشکاره اولدی دیمکدر روی داد
برلم ایتمك لبی چکمه تعب
یك ملوث اکل ایدن شطرنج باز
هر ایشی خوش فهم ایدندر دیده ور
ادمی تکدیر ایدندر دلشکن
خاطری قالمش اولان دلگیر ایمش
شاهدی حاضر در ایله سن فراغ
بغله راکبش اولانذری قوا
کر مرانك آت سورب یك کیدیجی
بی عیال و سر سری خانه بدوش

بی سبب مغرور اولاندر بادسر
بلك رذیل ادم کس زن کون خر

دستنخوکرسو کیبی بدسوزلودر
سرکه ابرو اولکه اکثی یوزلودر

ابله و احمق اولاندر کاوریش
بی سبب عذر و بهانه خشك ریش

سیز پای و شوم بی مذموم اولان
نامبارك مقدمی مشئوم اولان

دینك بد پوتوا کاکیم بختی زشت
هم نکبو ابلیسان کرودن سرشت

شولکه مضحکه اوله رسوای و ملوم
دیر عجم بازیچهٔ زنکی و روم

قاضی کیرنك اوکیم خوشکوی اولدی
خواجه نصرالدین کبی دلجو اوله

عارسز جراره دیرلر خسته کیر
هم میانکیر اویله بی عار و حقیر

شوخ چشم اول یوزی آچق بیحیا
زورایله الان دلنجی خرکدا

چاوشلر ادی سیه پوش اولدی هم
محضر قاضی یه ده اولمش علم

قولدیمك معهومیده حلقه بکوش
هم کوله معناسی اولمش سفته کوش

تابو بولداشیله اقران همکنان
جمله سینك سوزی بردر یکزبان

اولدی خدمتکارلر ادی بیشکار
هم کمربسته دخی خدمتکار

حاضر اولمشدر طورر جابر میان
اوصانوب بیزار اولان آمد بجان

ایلرو چکری دیمکدر برکشید
اکلدی مفهومی اولمش بردسید

حاضر اولور آستین برمی زند
هم اکالایق دیمك اودا رسد

ایچه فکر ایدیکی اشتر بلی اتی
دخی اشترخوی صاحب کین ایش

قاپوجیلر کتخداسی میرسیار
اسکیدر چوق ایشی بیلور کهنه سوار

طبل پنهان میزند دینسه مثال
شول ایشی صاقدر که سترایتك محال

حشمت و دارائله بارنك و بوی
سوزی بیمعنی اولاندر مرده کوی

دیدیلر حاضر جوابه تر زبان
فکرو دقتلو اولان در خرده دان

زیر بالاکوی شولکیم خلطی چوق
کیزلو سربسته معین سر زده
اکا دیرلر کیم زبان زرکری
مفسد والحق منافق زرده کوش
فاسق و فاجر دیمك سایه پرست
شیشه آب خشك رونق آب و تاب
دست شست اولدی دیمکدر نا امید
یعنی دعوت ایلدی آوازه داد
بریان خوی اولکیم اوله خلقی خوش
شولکه پك احمق اوله دامن دراز
صنعتنده ماهر بر کاره دی
سعی ایدوب چوق ایش کورندر دیو دست
نك کولسز ایش طوتیجی کارد زد
دیندك مغلوب و زبونه شست کوش
قوت و قدرت دیمکدر دستگاه
سن چکرسن فکر ایتمه کار بسد
تیشه سوی خود زند دینسه اگر
روی او بیند دیمك مفهومی هم
شویله در معناده کج ادرو سر بز
دینسه لر در آستین اینست و بس
درچه تیری دینسه مفهوم و مال

زیر بالا نیست شك و شبهه یوق
منتظر در امره دامان بر زده
اوله معهود اشارت سوزلری
کندوی مدح ایلیاندر خودفروش
شیرگیر اولدرکیم اوله نیم مست
آتش تر اولدی معناده شراب
دلبرك ممتازی آهو سفید
دخی رام اولدی دیمکدر تن نهاد
اولدی بد آغاز خوی سنوسوزی ترش
ساده لوح اولمش اوله معناده مجاز
چیره دست اولمش دخی انك کبی
یاپدی مشکل ایشلری بر باد بست
دیدیلر ایق ترینه پا یمزد
تن زند معناسیدر اولور خموش
کرك یوسف متهمدر و کناه
هرکه سك را میکشد او میکشد
اولدی مقصد کندوسی نفعی ارد
یعنی انك جانبیدر حلقم
قارده کز اما بلورسز اولسون ایز
بولنان بو غیریدن امیدکی کس
رتبه و حالدن ایتمکدر سؤال

دینلورسه نان در روغن فتاد
ریشنا طوری کند یا لطقلنور
سنك در قندیلن برفکو تلاش
این باو پهلو زند دیسه تمام
خانه تبریك ایتسه فرزند عجم
رند و فرزندا ولدی عایتده ظریف
خواجه اولمش ناوك انداز ادب
حرف ساکندر زده ای پرهنر
بلك پریشان یازیدر با کلاغ
جامهٔ موبی ذخی موبینه کورك
بی ادبلك ایتسه هم برشخص ند
پك بیاض اولسه ایواوك شکر
پنجره معناسی اولمش تابدان
پاکی و موسی دیمکدر استره
دی بولت آدینه پیل آبکش
امتزاجی بدا ولاندر بد قماز
سنه ضایع اولسه دی سیماب شد
سوزده یا کلش طوتیجی درحر فکیر
سوزیمه دخل ایتدك دیمکدر مراد
بگذار از من قوبنی حالیمه سن
بلك غضبناکه دیسور تبر خبر شیر

بی مشقت دولته ایردی مراد
بازیٔ خابه عبث ایشه دینور
غافل اولمه حاضر و قندیل باش
بو اکا بکزر دیمك اولور مرام
دیرایمشکم بوریایی میکنم
میوهٔ دل شعر و انشای لطیف
پیچ اوشاغه دیدیلوما درجب
اسره اوستون اديدر زیر و زبر
بو صویه کیرسه دی کرده پای زاغ
دیر عجم شاعرلری محبوبه ترك
طعن ایدوب دیرلرکه ترکی میکند
آدینه آنك طبرزد دیدیلر
باجه موری کیم چقرانذن دخان
اولدی ابرکن دخی جنبستره
هم دخی شیر سوار اولمش کونش
کیك درسشلوار بی صبر و قرار
بلك خجیل اولدی دیمکدر آب شد
خرده کیرا ولعیب آرایجی حقیر
دیرایسم انکشت برحرفم نهاد
یعنی انجتمه بنی مشکن بمن
ظلم دست انداز اونمه یاد کیر

چشم دلبر آهوی دنباله دار
اصلی نسلی پاك اولاندر كوهری
اولدی نوكیسه یكی دولت بولان
باد هرزه وعده در كیم اصل یوق
لجوقا مفهومیدر یاران فروش
شخص مانوسه دینودكم كرمحنون
كیجه كوندز آدی اولمش خشك وتر
كرچه شاهد اوله معناده كوزل
بر محله دینه شهری وكلی
بلبل اولمش زندباف ورندخوان
دلكشا شیرازده بر باغچه هم
دخی كلكشت مصلا خوش مكان
اب ركنی هم انك ارماغیدر
قارشو سوز صاودیدن كفت وشنید
بوده افكن اولدی شخص بی حیا
تن فروداده شوكیم غایت مطیع
دی انانیكا كیم جهلی عیان
سخت پیشانی اولاندر یوزی پك
دی شهیدی اكا كیم دنباره در
هم طبوزن دیدیلر سحاقه یه
یا كرفت ایتدی جماع واختلاط

پك كوچك محبوبه دیرلر چی سوار
نازلی بسلنمكده سایه پروری
دخی هندوزاده دربداصل اولان
هم سیهكار اولكه كذب وفسقی چوق
مرغ دل معناسی اولمش عقل وهوش
الفنی اوله صفابخش روان
پك دلیدر خشك مغز وخشك سر
شاهد بازار اما مبتذل
بلده نك ممتازی بودر حاصلی
اصفهانده باغچه در نقش جهان
شیخ سعدی آنده مدفون ارم
خواجه حافظ آنده فردوس آشیان
منبعی الله اكبر طاغیدر
ترك واعراض ایلدی دامن كشید
هر كیمی كورسه سون زود آشنا
دستره دی دینسه مفهومی شنیع
اولمش احمقلرده تشنیه كردنان
چارخایه عورتی چوقدر دیمك
عورت ایچون جان ویرن بیچاره در
كندوكبی عورته مشتاقه یه
اولدی معناده منی آب نشاط

ذکرکش اولسه دخی شول نابکار کیم ایدر زنباره به عورت شکار
زن بمزد اول قحبه کیم رسوای عام قلبه خوار اولدی کبدی بین العوام
مغلم اولان شخصه دیرلر زباز آره لقده ایش ذوتجی کارساز
تاز خیز و جار میخ اول فعل خام کوه ذلال اولدی یا زنك غلام
غرق بران بردن ادخال ایلمك هم میان پاچه سور شدرمك دیمك
سرکرفته دینیدی بفعللنمه دخی خفت و خیز تدریجی ایشه
دینیکی مجرم کیمه به نامه سیاه هم دخی زلف خطا جرم و کناه
توبه ایله جام را برسنك زن عهدکی بوزمه مشو پیمان شکن
فارغ اولمقدر ورق کرداندن اویله در هم آستین افشاندن
یعنی جان من و جان شما بو سز کله صاغ اول الهم دائما
دست و پای خود زدم چکدم املك هم وداع ایتدم دعا کفتم دیمك
بوکه اولسیدی دیوا یتمك رجا جان کرو جامه کرو باش جان فدا
دی سرآمد اولسه برسنه تمام تحفهٔ وهبی ده بیتدی والسلام

بو تاریخیله ذیل تحفه مسکی الختام اولدی

زهی منظومه کیم پیوسته حسن نظام اولدی وزیر اعظمك نام شریفیله بنام اولدی
کشودم سنبلستان هنرده برك سبز مدد کل و سنبل کبی پیرایهٔ فرق انام اولدی
قریحم قوتندن بلمم اصلا افتخار ایتمم مجرد لطف حقیله پذیرای ختام اولدی
اوقودقجه دعای خیره مظهر اولمه در مقصود بو مطلب بنده ناکامه اقصای مرام اولدی
هزاران شکر ایدر حقه دیدم اتمام تاریخی بحمد الله بو زیبا تحفهٔ وهبی تمام اولدی

تمت الکتاب بعون الله الملك الوهاب علی ید احقر الطلاب مصطفی بن حسن الحدادی علیهما رحمة الملك الهادی
فی تاریخ غرکط اللهم اغفر ذنوبنا فقط

کتاب تحفهٔ کسکین

بنام ایزد و یزدان و رحمان　　رحیم و آفریننده و سبحان
کریم و باعث و رزاق و غفار　　بصیر و عالم و فتاح و ستار
نگهبان و توانا و مصور　　خطاپوش و خداوند و مقدر
سپاس و حمد و منت لانهایه　　اوشاهنشاه و بی همتا خدایه
او خلق ایتدی چو کوثر آب زمزم　　قلم لوح عرش و فرش او چوق طموم
عمر مهر و فلکها و جهانی　　هوا و باد و خاک آب او د زمانی
و آدم داخی حوا نسل و جانی　　او اینسدن بونجه بیك پیغمبرانی
خصوصا ختم رسل مصطفی یی　　دخی هم چار یار باصفایی
اوشاهه صد درود اولسون دائم　　چوك امت قیلدی کندویه بزی هم
دخی اصحابه و آلینه عموما　　همیشه صد سلام اولسون تماما
سالم نظمنه کیمدر سبب دان　　سلحدار مصطفی پاشای دنیا
وزیر بن وزیر اول بنده پرور　　او عالی بخت و دانا دل سخاور
مکارم پیشه خیر اندیشه بولر　　اکابر بزرکان و صغار
یکانه معرفت ملکنك سرور　　عطابخش و فرودستانه یاور

بسم الله الرحمن الرحیم

همی گوید ابو نصر فراهی   حسد حاسدم و حقد حاسده
ما حرکت الشمال النخل الدقیق   و تحرکت الشمال النخل الدقیق

چونکه صبیان را پیش از تعلم لغت رغبت می افتد باشعار فارسی و خوش آمدن شعر مر طبعهای موزون را عزیز است و تعلم لغت کلید همت علمهاست پس قدر معانی را از وی نظم کردم تا بی تکلف یاد گیرند و چند بیتی که ضابط بود مر هر چیز را از علوم بمیان این قطعها درج کردم تا بنوشتن و خواندن این نسخه هر کسی را رغبت افتد و چون این مجموع دویست بیت آمد او را نصاب الصبیان نام کردم و بالله العون والعصمة والتوفیق

حمد وافر الغافر را   شکر بیحد خدای شاکر را
کاسم او صیقل دل و خرد است   حضرت او پناه نیک و بد است
عالمانرا به یقین بنمود   دیگرانرا باقتداء فرمود
نظم کردم برای آسانی   یاد گیرای بدانش ارزانی

قطعه

الٰه است والله و رحمن خدای … دلیل است و هادی تو کو رهنمای
غفور است و غفار و آمرزکار … محمد ستوده ورع پارسای
سما آسمان ارض و غبرا زمین … محل و مکان و مقامست جای
سقر دوزخ و نار آتش و لی … که جنت بهشت آخرت آن سرای
رئه شش قفا چیره وجه روی … فخذ ران عقب پاشنه رجل پای
شفه لب لسان جه زبان فم دهان … ید و جارحه دست و حلقوم نای
فرس اسب و بغل است استر سرج زین … بعیر اشتر است و جرس جه درای
رجل مرد و مرأ زن و زوج جفت … غنی مال دار است و مسکین گدای
قناة است کاریز و عذب آب خوش … جو ینبوع چشمه حمامه ست لای
رکان عود و بربط و تر شرعه رود … ولی صنج جنگ است و مزمار نای

قطعه

ضیا و نور روشنا، روشنا فتح کران … فتی خفیف جوان و تیک ثقیل گران
ذهب زر است و حدید آهن و رصاص ارزیز … لجین سیم و زجاج آبگینه معدن کان
نحاس صفر مس و روی انگشت سرب … حلیت زیور و غالی گران رخیص ارزان
جراز و سیف حسام است و عضب صارم تیغ … مجن جنه سپر سهم تیر قوس کمان
عصب یلی و یلبه جوشن است درع زره … وهق کمند و ولی نصل و مقبله پیکان
هدف نشانه غرض هم خشبعه ذه کبراست … و ترزه آمد و معراض تیر گز میدان
عجاج و نقع و قتام هبا و هیج غبار … کلوم خستگی و موت مرگ و مر توان
حشاشه باقی جان و غراضه راه آورد … قراضه ریزه زر ریح سود خسر زیان
یغوث و نسر و یعوق است و بعل و ود عزی … سواع و لات مناة است نامهای بتان
صنم بت است نصیب و نصب دان و جبت و ند … وثن بت و وثنی بتپراست و ال یمان

قطعه

جید گردن صدر سینه رکبه زانو اس سر   ثوب جامه رزق روزی زاد توشه باب در
عرش سقف و بیت خانه کحل سرمه رمل ریگ   حسن خوبی قبح زشتی جاف خشک رطب تر
ذئب و سرحان و سید گرگ سبع بحش فاره موش   حیه مار و حوت ماهی طیر مرغ و ریش پر
عین چشم و انف بینی حاجب ابرو شعر موی   نقی مغز و شحم پیه و اذن گوش اطروش کر
هدنه صلح و حرب جنگ و یوم روز لیل شب   غیظ و خشم و ضحک خنده حکه خارش بقه کر
شارق و شمس و ذکا و یوح و بیضا آفتاب   سام تیر و عسجد و عقیان و عین و نضر زر
نیک صحبت قبله بوسه مهر کابین خون دو   زوج شوی و زوجه زن عنقات سیت فحل نر
حنطه گندم دخنه ارزن خبز نان و لحم گوشت   اصل بیخ و فرع شاخ و بذر تخم و قطف بر
لجه و داما و یم بحر دریا قعر تک   فیل پیل و بق پشه ظبی و حمار آهو و خر
بزه جامه ستر پرده رقعه پاره رث کهن   الظهاره ابره دان و البطانه آستر

قطعه

فرسن خنبر کم آستین سب دستار   چو ذیل دامن جامست تکه بند ازار
کثیر بحد و وافر تمام ناقص کم   قلیل و نزر و یسیر اندک و حساب شمار
قطاب جیب و سراویل ازار و خف موزه   عتاد ساز ره و جسر پل زحام نهار
مدینه و بلد و مصر شهر و سور ربض   چنانکه معرکه لشکرگه است و حصن حصار
صحیفه نامه قلم خامه دان و سکین کارد   خیاط و مخیط سوزن جو خورشت و سم سوفار
لبیب عاقل و غمر و غبی و غافل گول   شفیق دادر رداء و رفیق صاحب یار
حدیقه باغ و خشب چوب و خوخ شفتالو   سفرجل آیوه و تفاح سیب رمان نار
احد یکی عشر ده مائه صد اثنان دو   ثلث سه بود و خمس پنج و اربع است چهار
ولیک سته و سبعه ثمانیه تسعه   شش است و هفت دگر هشت نه جو الف هزار
عقار و قهوه و راح و مدام قرقف می   کمی دلاور و فارس سوار و صید شکار

غَرَب بیداست و صنوبر خلاف و ناز و بید
چو نخل خرما و فرصاد توت و دُلب چنار
ورق چو برگ درخت است و غصن شاخ درخت
چو دوحه بیخ درخت و عثام اسفیدار
چو طلح و خمط درختان خار با میوه
چو اثل شور گز و شوک خار و سدر کنار
تقابض آنچه است گرفتن چو دست یک دیگر
معانقه است گرفتن کنار و حجر کنار
قریب و رکن و حمیم است خویش و ابن پسر
ولید و طفل بچه اُمّ و والده مادر
رحم قرابت بود ختن داماد زهدان
چنانک صِهر خسر و والد آب است پدر
زکی است پاک و حفی مهربان خفی پنهان
جلی پدید و نبی و رسول پیغامبر
ملک فرشته فلک چرخ و مشتری برجیس
شهاب و کوکب دری و نجم چه اختر
فلق سفیده شفق روشنی اول شب
ربیبه دختر زن بنت و ابنه دان دختر
حمل بره و بقر و ثور گاو و عجل بچش
مراره زهره طحال کبد سپرز و جگر
بعید دور و رائی امام پیش و وسط
میانه وسط تحت زیر و فوق زبر
وطیب پیک و منفخ دم
قدوم و منحت تیشه حضین و فاس تبر
سوار دست برنجن چو پای خلخال
وشاح و عقد و حمائل عمانه تاج افسر
بدی نخستین و ثانی دوم اخیر پسین
نقیض اولی اخرا و آخر است دگر
قمیص کرته و یلمق قبا و ربطه زکوک
نصیف همچو خمار است مقنعه معجر
اجاج تلخ به مزه است و مالح شور
فرات عذب ربیبط ...
شراره خذره بود مارج لهب
زبانه فحم چه انگشت رماد خاکستر
عجین خمیر و دقیق آرد و نخاله سبوس
ادام نان خورش و قند شکر است شکر
حزام تنگ و ثفر پاردم لجام لگام
عنان دوال وی و منطق نطاق کمر
رکاز و کنز بود گنج و صیرفی صراف
ستوقه سکه ئه و حداد قین آهنگر

قطعه

فرخ و فرو جست جوزه بیضه تخم مرغ خود
چون عنب انگور و تین انجیر و کمثری مرود

اصفر و فاقع چو زرد است احمر و قانیست سرخ — هست اخضر سبز و واضح روشن و ازرق کبود

جندل و صخر و حجر چون جلمد و جلمود سنگ — هفت حصبا سنگ ریزه ماء و وادی آب رود

جود فیض و جود بخشش جوده نیکی جوده تنگ — وعظ و میثاق و تحیت پند و پیمان و درود

غبن در زر رها زیانست و غبن در رایها — چون غنا دان بی نیازی ور بمد خوانی سرود

خلط دایه حی زنده دبس دوشاب و جبن — ثوم سیر و جلجلان کشنیز و چون حمص نخود

سعال سرفه و سرعت شتاب و لبث درنگ — قصیر کوته و واسع فراخ و ضیق تنگ

هلال ماه نو است و قمر مه و قمرا — شعاع او زهر و صبغ چه شکوفه و رنگ

اشیخ شکسته سر و لحیه ریش و اقرع کل — اشل و اقطع بی دست دان و اعرج لنگ

قتیل کشته و عظم استخوان ضبع کفتار — چو فهد و دب نمر یوز دان و خرس پلنگ

غراب زاغ و هزار است عندلیب و کعیت — ولی حمامه و کرکی کبوتر است و کلنگ

قصب نی آمده طرفا کز و یراعه غرو — چنانکه ثعبان و تمساح اژدها و نهنگ

فقاه دانش و کافی بسنده طبع منش — ذلیل خوار عزیز ارجمند و قصد آهنگ

جدید و حظ و قشیب و بدیع تازه و نو — شریحه همچو جنیة کمان مقاتله جنگ

چو طابه طیبه و یثرب مدینه ام قری — چو بکه مکه شناس صفا و مروه دو سنگ

قطعه

تراب و رغام و ثری خاک طین گل — وطن جایگه کرم دمن ربع منزل

ده اسمند در تاختن هر یکی را — بترتیب نامیست روشن نه مشکل

مجلی مصلی مسلی و تالی — چو مرتاح و عاطف حظی مؤمل

لطیم و سکیت ار بحاجت خوری — فواد است و قلب و جنان و حشا دل

دهم را بدو نام دیگر بخوانند — یکی هست قاشور و دیگر چه فسکل

قطعه

ثمر میوه حب دانه تبن کاه — طریق و سبیل و صراط است راه

صبی کودک و شیخ خواجه نفس   دم و جند و جیش است عسکر سپاه
غرض خواسته طارف و تالد نش   نوش باگناه است و خاید تباه
عدو امس عکس آن فردا و دی   جو ابیض سفیده است و اسود سیاه
ذنوبست و غربت و سجل است دلو   رکیست و بیر و قلیب است و جاه
حطب و هیزم است و ضرام و حصب   قرو زینه عشب و کلاء دان گیاه
حجی حجر و لبّ است و نهیه خرد   خطا جرم و ذنب است عصیان گناه
مناص و مفر جای بگریختن   ملاذ و معاذ است و ملجاء پناه
حکم داور و محکمه جای او   ولی بینه همچو شاهد گواه
ذهاب و مجی رفتن و آمدن   سیاحت بگشتن سباحت شناه

قطعه

من و عن از الی و حتی تا   این کو کیف چون ام و او یا
فی در است و علی بر و کم چند   نحن و نا انتما و نا ما
انتم و کم شما و ذا این مرد   انت تو انت زن ولی تنها
ذی هذی و هذه این زن   مرد را ذا او ذو است با هذا
ان و لو گر متی کی و لانه   اینما همچو حیثما هرجا
ف پس و قبل پیش و بعد پس   لم روی مر النا ما را
صه مگو مه مکن دع و ذر هان   لم و لما نه و هلم بیا
ثم باز است و منذ از انکه باز   ثم آنجا ههنا اینجا
انا چون انثی و انت من   ما چه و جیست من که و مع با
غیر جز قط دهر کز ایضا نیز   رب و ربما و رب بسا
منذ و مذ از فلان زمان باز است   ایش چه چیز دان چنین است کذا

قطعه

رجا امید و کران است سوغ و جل و جواز　　روالی و نصفت عدل و صوت و جرس آواز

حضیض و غایر و غور است هجل و نعده نشیب　　یفاع و ربوه و تل است و نجد و هضبه فراز

طعام خوردنی و فجل ترب و ملح نمک　　ارز کرنج و مرق شوربا قلو لاقاز

قصید مغز سطبر است و رار مغز تنک　　قدید قاق و سمین فربه و طویل دراز

مخیض دوغ و لبن شیر و کزبره کشنیز　　کراع باجه جبن و بصل پنیر و پیاز

سمین و درمکه نان سفید و خل سرکه　　رغیف کرده و بدا است ابتدا آغاز

قطیع دان رمه جدی و عناق بزغاله　　چنانکه معز بز و ضان میش و تیس نهاز

ابو الملیح چکاوک و رلت قبره نام　　جو نسر کرکس و جون صقر چرغ و بازی باز

صغیر خرد و حباری شواظ و مخلب چنگ　　حدید تیز و مسن چه فسنا و مقطع کاز

تکرع است وضو ابد است و نیت عزم　　بنیه قبله کعبه است چون صلوة نماز

عطاس عطسه عجف لاغری جذام خوره　　جبان و هائع و هدان بی دل و تبجح ناز

علانیه علن و جهر آشکار بود　　ضمیر و فکر چه اندیشه سر و نجوی راز

قطعه

مبارز و بطل و باسل و شجاع دلیر　　شعیر و صبره و کیتاز جو است و جاش و زغیر

غضنفر و اسد و لیث و حارث و دلهاث　　هزبر و قسوره و حیدر است و ضیغم شیر

رقاد و هجعت خفتن سهاد بی خوابی　　بذول و باذل و سابخ سخی و شبعان سیر

قرم غطریف و حلاحل سید و رأس و همام　　مهتر است و دست صدر و شیئ چیزی اسم نام

عقوده ساختامر کار و قول کفت و فعل کرد　　جنب پهلو جار همسایه نگهبان سطح بام

لون رنک و ریح بوی و باد غیم و غین میغ　　نوم خواب و مشی رفتن بعد دوری خطوه کام

زبده مسکه دهن روغن قطن پنبه صوف پشم　　کوز کوزه قصعه کاسه قدر دیک و کاس جام

لفت شلغم بقل تره زرع کشت و ریع دخل　　کدس خرمن حزمه دسته صعب دانف تند و رام

ثغر وبش وضرس دندان ظفر ناخن جلد پوست   خد رخ و جوف اندرون ضیق وخنک تنک و کام
ادمی انسی و انسان مردم وجنی پری   اجر مزد ورشوه پاره عزم تاوان دین وام
سقم بیماری وصحت تندرستی پتیه کبر   قیح دم ریمست وحون القلس قی النی خام
اصبع انگشت وولیک ابهام انگشت وند است   باز سبابه است ووسطی بنصر وخنصر تمام
عام وحول وحجه تسال اسبوع هفته شهر ماه   سبت شنبه جمعه آدینه حباله پای دام
حین واوان وان وقت وجدیدان روز وشب   غدوه بکره بامداد وفجر مغرب وصبح وشام
چون احد یکشنبه اثنین وثلاثا اربعا   هست دوشنبه سه شنبه چارشنبه والسلام

قطعه

بصم وعتب ورتب جهارم فتراست   اینها همه جیست فرجهای شبراست
نه جفت نبی که پاک بودند همه   بد عایشه خدیجه بحسترسه
باام حبیبه حفصه بود وزینب   میمونه صفیه سوده ام سلمه
فرزند نبی قاسم وابراهیم است   بس طیب وطاهر ازره تعظیم است
بافاطمه ورقیه ام کلثوم   زینب شمر ار ترا سری تعلیم است

القطعة الاخرى

مفتیان صحابه ده بودشند   عایشه انکه یازده است بوی
خلفاء ومعاذ وبو دردا   اشعری وکنیف وزید ابی

قطعه

مولی دوازده است نبی را یکی سفینه   دیگر فضاله انکه نه بیع است ونی هبه
ثوبان رباح وصالح وجدعم یسار وزید   بورافع وضمیر وکبیشه موهبه

قطعه

ده یار بهشتی اند میدان   بوبکر و عمر و علی و عثمان
طلحه است وزبیر وبوعبیده   سعد است وسعید وعبد رحمن

قطعه

نور و حج و انفال مدینی میدان ... بالم یکن و زلزلت احزاب همان

بیج اول و قد سمع و رعد و حدید ... فتح بس و بیش و نفر و دهر و رحمن

قطعه

ز خیبر ستد مصطفی هفت قلعه ... خدایش بداد آنچنان ملک سالم

کتیبه بد و ناعم و شق و انکه ... قموص و نطاة و وطیح و سلالم

خنشن و لاذع است اعیان ... خذری ممدد و حکاک

ناخس و رخوه کاسر و ظاغط ... وآن مفتتح گز و عضل شده جاک

ضربان و ثقیل و ثاقب بار ... وآن مسلی که اوست اصل هلاک

قطعه

دو تشرین دو کانون و بس آنکه ... شباط آذار و نیسان و ایار است

حزیران و تموز و آب و ایلول ... نگه دارش که از من یادگار است

قطعه

ز فروردین چو بگذشتی مه اردیبهشت آید ... بجان خرداد و تیر آنکه چو مرداد تت همی باید

پس از شهریور و از مهر و آبان آذر و دی دان ... که بر بهمن جز اسفندارمذ ماهی نیفزاید

قطعه

چون حمل چون ثور و چون جوزا و سرطان و اسد ... سنبله میزان و عقرب قوس و جدی دلو و حوت

قطعه

حمل و عقرب است با بهرام ... قوس و حوت است مشتری را رام

ثور و میزان چو خانهٔ زهره است ... مر زحل راست جدی و دلو مقام

تیر و جوزاء و خوشه سرطان ... خانهٔ آفتاب شیر و مدام

رمز کی گفتم از نجوم ترا ... تا بیاموزیش تمام تمام

قطعه

خور بجوزا سه و دو سه و یکی است ... حمل و ثور و شیر با بس و بیش

دلو و میزان و عقرب حوت سی ... بست و نه قوس و جدی بی کم و بیش

لا و لا لب لا و لا شش للیه است ... لل کط و کط لل شهور کوته است

حمل ثور جوزا سرطان اسد سنبله ... عقرب میزان قوس حوت دلو جدی

بتبیع وجذع سنّ کاواست وانکه **قطعه** ثنیّ ورباعی سدیس است وضالع
مخاض ولبون کمت حقّه جذع بس **قطعه** ثنی ورباعی سدیس است وبازل
اشقر وعمر وحمیر وکهسلال — فروا ثمار وعامله زسیاست
انجنان بقعهای با نزهت — جنّة دوم وجمر صباست

قطعه

زروی جثّه هفتاد ویکدرم سیماب — چل وشش وزارزیزسی وهشت شمار
ذهب صداست سرب پنجه ونا هن چل — برنج ومس چل وپنج است ونقره پنجه وچار

القطعة الاولی

یکان شمار ز ابجد حروف تا حطّی — چنانکه از کلمن عشر عشر تا سعفص
ولیکن از قرشت تا ضظغ شمار صد صد — دلا ز حساب جمل شد تمام مستخلص

قطعه

زفلزّ مستوی الحجم راچون برکشی — اختلاف وزن دارد هر یکی بی اشتباه
زر لکن زیبق سیماب الاسرب دهن ارزیز حلّ — فضّه نداهن یکی مس وبرشه ماه صفر

القطعة الاولی

کتف شانه یعی روده عضد بازی سیر اسل — زجّی وزملی دنبه مرغ وشواء بریان
صنم کری بکم کنگی عرج لنگی بله کونی بی عقل — علیم وعالم وعلام دانا وآسی بزمان
سحاب وعارض ومزن وغمام ابراست وظل سایه — حیا ووابل وو سمی و مدرار ومطر باران
ربیع اسم بهار آمد خریف اسم خزان آنکه — شتاء وصیف بی شبهه زمستان است تابستان
عدوّ خصم دشمن دان حذار وخوف ترسیدن — وثاق ونکل بند آمد حصین وسجن چه زندان
آبی سرکش بطی کاهل طری تازه جنی چیده — خزی رسوا دنی ناکس ضنین لاغر بهی تابان
سغب عزث وطوی جوع مصدرها ونعت ازوی — یکی سغبان دوم غرثان طیان دگر جوعان
کلف عشق وصلف لاف وسنه سال وانین ناله — حذر خائف فزع خائف قلق هایب وجل ترسان

تقی و متقی پرهیزکار و عبقری نیکو　　سفن سوهان کدر تیره خدر خیره سدر حیران
وتد میخ و وصب رنج و الم درد و جوا سوزش　　اقط پینو که ادار و تیق بدخو میق گریان
خصر بارد شتیم سرد و سخین گرم و حزین غمگین　　فرح شادی و مسرور است و جذلان و فرح شادان
صغر خوردی کبر پیری فلز کانی گریج ناخوش　　ذنب دنب و لعب بازی طلب جستن خرب ویران
غبار ریج و سنار فعه جلا نفی و بکا گریه　　جنف میل و خفر شرم و صیاح کلت و صخب افغان
غرین و غیل و غابه و غیضه و ایک و شری　　زبد کفک و سنین قحط و سطابیث و جراب انبان
تنوفه مهمه و فیفا فلات و سبسب و بیداء　　جو ابد ودو بیابان کلت و لوب و حره سنگستان
لغز احجیه دان چیستان سمر اسطوره افسانه　　طرب شادی کره گوی است و محجن صولجان چوگان

قطعه

طور و جبل طود و علم کوه است و حارس پاسبان　　طرم و عسل اری و ضرب شهد است و مجان رایگان
میزان ترازو حمل بار و دقر خرواری بود　　فلک و سفینه جاریه کشتی شراع شرباد بان
لوح و کال و جو هوا ملآن پر و خالی تهی　　شامخ بلند و قله سر معراج و سلم نردبان
جسم و جسد شخص و طلل جو با و جثمان و بدن　　تن ذات هستی کون بودن روح نفس و مهجه جان
سنور و قط و خیطل و هره است گربه و کلب سگ　　برغوث کیک و نمل مور و ذره مورچه عالم جهان
قلته گمی راحه خوشی نشره بوی ملکه شهی　　سوده سری جده نوی کنطه بری ربیب کمان
لادغ گزان بالغ رسا آکل خوران رایع چران　　طایر پران قاطع بران جاری روان ساعی دوان
جمع و فریق و قوم و فرقه امت و معشر گروه　　طالق یله شکوی گله نجمه کله راعی شبان
غی ضلالت گمرهی بغض و عداوت دشمنی　　تلقاء جهت قرآن نبی تبیان بیان آیت نشان
صالح نیکو طالح بتر کفه پله مدهن دبه　　مقول زبان نشوه زنان عائش زبان خسران زیان

قطعه

میزاب ناودان و ندانم شجر درخت　　چون ملتجا پناه و ملک شه سریر تخت
کل و جمیع قاطبه و جمله دان همه　　شطر است و نصف نیمه و جزء است و بعض لخت

فیجن سداب و ثوم و قثد سیر و بادرنگ — رثاء کرد و قرع تره و شدید سخت
قثاء خیار و سلق چغندر جزر گزر — نعناع پودنه است و اثاثه و متاع رخت
خدعه فریب صبر شکیب و جمال زیب — زی و لباس کسوه چون جد و حظ و بخت

قطعه

سکر مستی و صحو هشیاری — نصر و عون و مظاهره یاری
مبرم و متقن و متین محکم — مظلم و داج و مدلهم تاری
وهن و وهی سست و بی سستی لیک — ذل و ذلت هوان و هون خواری
ابتهال و ضراعت است و ضرع — استکانت تضرع و زاری
قسم و حلفه و یمین سوگند — ذمی و اهل ذمه زنهاری
یأس و حرمان قنوط نومیدی — چون تعطل بطاله بی کاری
قرد کپی قضاعه سگ آبی — حرفه پیشه حرای سزاواری
ضرب و جلد است و عصو و نقر و زدن — ترکی اورماق و هندوی ماری
ذب و دفع است و جزیه سرگزید — قذف و رمی است و شتم و سب خواری
عرف خوش بوی و عرف نیکوی — مسک و مشک و برات بیزاری

قطعه

وقوف حدس و شعور و فقه و فهم و علم دانایی — غمار و حفله انبوهی جده جون وحده تنهایی
عسار و مسکنت چون بؤس و فقر و عیله درویشی — مخایم و مکائل کیلها قیلوله بی برایی
ترة ضغن و ضغینه احنه و حقد و حلق کینه — قسیمه فارة نافه طاقه و قدرت توانایی
رطبه خرما و قنوان خوشه عرجون چوب آن خوشه — نخیل و لینه خرما بن چو سلاء سیخ خرمایی
جنین است و ولد بچه چو نجل و نسل زاد و زه — چو کهل آن مرد دو موی و سباح و شرخ برنایی
قبس یک پاره آتش دان و کانون آتش دان — هبوط است و حضیض پستی صعود و اکمة بالایی

ع قلت بیشی

الی نعمت ضرر زحمت بلا هم نعمت و رحمت — کتان و کتّن غطا پوشش فضیحه فضیح رسوای

قطعه

ازمیل و شفره مجذی نشکرده دان ذکر — پولاد انیث حدید تش اسکاف کفشگر
خنزیر خوک و رجس نجس هلب کاسموی — شخین قفش کفش نشا چون نبا خبر
شکر است و فرج و حر آن کیش اندرون او — مهبل دهانش قبلش زیت و ایر نر
خصیه است و خایه آنه زهار است شره ناف — ثغر مغاک سینه و رخاعه تار سر
کابوس دان شکاجه و ضاغوط ابیندلان — جاثوم هم مبندد و دهیتاک پرده در
منهاج و منهج و جدد و قصد راه است — ورد سر تعیت عطن و مورد آب خور
بدع و بدیع و بدعه نو است قدیم باز — دیرینه و ادیب هنرمند ادب هنر

قطعه

عقرب چو کژدم است و حمه زهرش ابره نیش — جعبه جفیر و وفضه بود چون کنانه کیش
اعصار گرد باد است و نکبا کژ و شمال — باد جنوب هند هبا بس د بو برش
حمی تب و صداع فواد گبار هست — درد سر و دل و جگر جرح قرح ریش

قطعه

تشمع موم و زیف و بهرج نا سره جید سره — عبادن و خشف و غزالست و اشا آهو بره
ثقبه سوراخ است و منجل داس و شیرم کرده بر — گلبتان ماشن است کلوب انبر و منشار اره
شیخ و فایز و تعین هیئ و هرم پراست وزاک — حینبون شعله عجوز و درد سر و شپره
علو بالا سفل پست زیل دامن قمه کوه بر کا — جذم بنیان و اساس اصل است شرفه کنگره
مقدم العین پاتی مؤق موق ماق ماق — کنج چشم و مؤخر دنبال هاذل مسخره
جوز گوز لوز بادام است و عجه و خایه دند — جون ایسر طرا است بالود دشمن بیره
خارج برون مجدنج ور خنوفه جیحله — داخل درون طبق و وضو ضاست مشغله
دابوغه خربز آصل و بطیخ خربزه — جون کعکر کاک و قرص کلیچه لبا فله
قنفذ چو خارپشت سلحفات سنگ پشت — ضب سوسمار و ضفدع چغز و دلق دله

جبهه چکاد و مفرق و فرق و دماغ مغز — ام الدماغ جای وی و جمجمه کله

طلق و مخاض درد زه و غیل شیر حمل — ادره عفره و شتری جدری نفطه آبله

وضع آن بچه که اخر طهرش بود علوق — یتن آنکه باز گونه بیاید بقابله

مطبوخ پخته مغرفه کفلیز و قورجوش — اثفیه دیگ پایه و طنجیر پاتیله

قطعه

وجیز و ملخص بود مختصر — سوی جز نعم آری الاکثر

کاین و کاء و کای کاء — وکی بمعنی کم اندر خبر

فرفخ رجله بقلة الحمقا — خرفه دان فرد و منفرد تنها

معمعانست و دفء و جز گرمی — زمهریرست و برد و قر سرما

ورد گل دان و هندبا کسنی — ارج و طیبت عبق بویا

نعم و وحش و چارپای و سبع — در و حبانه دشت دار سرا

عجز است و رک جو ردف سرین — مثل کفوانت و شبه ند همتا

ناس و انس و اناس ادمیان — پدر و مادر ادم و حوا

هست منظر روی و مرآة و سجنجل آینه — هست عیبه سنگ سوده داده و حلاو یاستره

عجل گوساله و لیلی جحش و تولب خر کره — عنبرد نا هیق نرخا کستا آجاتان ماده خرا

جبوز الکافت و دلبة بردعه پالان خرس — مفود افسار است مخلاة و علیقه خوره

باد اندر جوار رحمت حق
پدر و مادر و معلم ما

تمت الکتاب بعون
الله الملک الوهاب

٣ ٣ ٢

